

HELSINGIN KAUPPAKORKEAKOULU
Kielten ja viestinnän laitos

TEKSTEJÄ VALTIOLTA KANSALAISILLE
Diskurssianalyysi eduskunnan EU-tiedotteista

HELSINGIN
KAUPPAKORKEAKOULUN
KIRJASTO

10837

Suomen kieli ja viestintä
Pro gradu -tutkielma
Taru-Maija Ruuskanen
Kevät 2008

Kielten ja viestinnän laitoksen tieteellisen jaoston kokouksessa
14.5.2008 hyväksytty arvosanalla
kiitettävä, 80 pistettä.

Tarkastajat:
FT, Prof. Helena Kangasharju
FT, Lehtori Paula Sjöblom

TEKSTEJÄ VALTIOLTA KANSALAISILLE:
Diskurssianalyysi eduskunnan EU-tiedotteista

Tavoitteet

Tutkielman tavoitteena on tarkastella eduskunnan lähettämiä EU-tiedotteita diskurssianalyysin avulla. Tarkoituksena on selvittää, millä tavoin eduskunnan lehdistötiedotteissa puhutaan EU:n perustuslaista, millaisena kansalaisen rooli yhteiskunnassa esitetään sekä millaisia diskursseja tiedotteista on löydettävissä.

Tutkimusaineisto ja -menetelmät

Tutkimukseni aineistona käytän Suomen eduskunnan lähettämiä lehdistötiedotteita, jotka käsittelevät EU:n perustuslakia. Aineistoon kuuluu 18 tiedotetta, jotka on julkaistu aikavälillä 1.1.2006 -30.6.2007. Tällä aikavälillä käytiin paljon keskustelua perustuslaista, ja sen aikana myös Suomi teki päätöksen vahvistaa EU:n perustuslaki.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys perustuu sosiaaliseen konstruktionismiin ja erityisesti kriittiseen diskurssianalyysiin. Tutkimuksen analysointiprosessi on nelivaiheinen. Tutkimuksen ensimmäisen ja toisen vaiheen pääasiallisena tutkimusmenetelmänä käytän Greimasin aktanttimallia, jonka avulla olen määritellyt aineiston tiedotteiden perusaktantit. Tämän jälkeen analysoin tiedotteita yhdistäviä teemoja ja diskursseja. Tutkimuksen viimeisessä vaiheessa olen yhdistellyt löytämiäni aladiskursseja laajempaan valtadiskurssiin ja tarkastellut, millä tavoin eduskunnan EU-tiedotteissa näkyy valta.

Tulokset

Eduskunnan lehdistötiedotteissa on löydettävissä kolme erilaista diskurssia: perustuslain tuomien vaikutusten, perustuslakiprosessin kehittymisen sekä kansalaisten ja kansanäänestyksiä koskevat diskurssit. Tarkasteluni perusteella EU-tiedotteista välittyy näkökulma, jonka mukaan perustuslain vaikutukset esitetään pääosin positiivisina Suomen ja Euroopan kannalta. Koska tiedotteissa puhutaan perustuslaista pääasiassa positiiviseen sävyyn, myös päätöksenteko perustuslain ratifioimiseksi näyttää edistyksellisenä. Eduskunnan tiedotteissa keskusteluun liitetään vahvasti turvallisuusaspekti, mikä koetaan tärkeäksi osaksi EU:n ja Suomen välisiä suhteita.

Tämän lisäksi eduskunnan tiedotteiden diskursseissa korostuvat päätöksenteon yksimielisyys sekä etenemisen välttämättömyys. EU-kriittiset mielipiteet ja perustuslakia vastustavat henkilöt eivät juurikaan pääse esiin teksteissä, ja perustuslain hyväksyminen määritellään tiedotteissa pääasiallisesti etenemiseksi.

Avainsanat: diskurssianalyysi, aktanttimalli, eduskunta, kansalainen, EU

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
1.1 TUTKIMUKSEN TAVOITTEET.....	2
1.2 TUTKIMUKSEN RAJAUKSET JA AINEISTO	4
1.3 AIEMPAA TUTKIMUSTA AIHEESTA.....	6
1.4 TUTKIMUKSEN RAKENNE.....	7
2 TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN TAUSTA JA TUTKIMUSMENETELMÄT	8
2.1 SOSIAALINEN KONSTRUKTIONISMI	8
2.2 KRIITTINEN DISKURSSIANALYYSI	8
2.3 TEKSTI JA DISKURSSI.....	11
2.4 TUTKIMUSMENETELMÄT	12
2.4.1 Greimasin aktanttimalli	13
2.4.2 Diskurssien analyysi	14
2.4.3 Metaforat	14
2.4.4 Retoriikka.....	15
3 EDUSKUNTA LEHDISTÖTIEDOTTEIDEN KONTEKSTINA	17
3.1 EDUSKUNNAN TIEDOTTAMISEN PERUSTUSLAILLINEN TAUSTA	17
3.2 EDUSKUNNAN TIEDOTTAMISEN KOKONAISUUS.....	19
3.3. EDUSKUNNAN JA EU:N PÄÄTÖKSENTEON SUHDE TIEDOTTAMISEN NÄKÖKULMASTA	20
3.4 EU:N PERUSTUSLAKISOPIMUKSEN RATIFIOINTIPROSESSI SUOMESSA	21
4. EDUSKUNNAN TIEDOTTEIDEN ANALYYSI	23
4.1 EU-TIEDOTTEISSA KUVATTU TOIMINTA JA TIEDOTTEIDEN TOIMIJAT	24
4.1.1 Greimasin aktanttimalli	24
4.1.2 Greimasin aktanttimallin soveltaminen eduskunnan tiedotteisiin.....	27
4.1.2.1 Analysointiprosessia havainnollistavia aktanttimalleja	29
4.1.2.2 Kokoavien aktanttien määrittäminen	34
4.1.3 Kokoava aktanttimalli Suomen ratifiointipäätöstä käsittelevistä tiedotteista	37
4.1.3.1 Subjekti ja objekti	38
4.1.3.2 Puolustaja ja vastustaja	40
4.1.3.3 Lähettäjä ja ajan kuva	43
4.1.4 Greimasin mallin soveltaminen perustuslain uudistamista käsitteleviin tiedotteisiin.....	45
4.1.4.1 Subjekti ja objekti	47
4.1.4.2 Puolustajat ja vastustajat	49
4.1.4.3 Lähettäjä ja ajan kuva.....	51
4.1.5 Yhteenveto Greimasin aktanttimalliin perustuvasta analyysistä sekä tiedotteiden teemat	54
4.2 EDUSKUNNAN EU-TIEDOTTEIDEN KESKEISET DISKURSSIT	56
4.2.1 Perustuslain tuomat vaikutukset	56
4.2.2 Kansalaisen rooli ja kansanäänestykset	60
4.2.3 Perustuslakiprosessin kehittyminen	64
4.3 VALTADISKURSSI EU-TIEDOTTEIDEN KESKEISTEN DISKURSSIEN YHDISTÄVÄNÄ TEKIJÄNÄ	67
4.3.1 Vallan näkyminen tiedotteiden diskurssissa.....	69
4.3.2 Diskurssin taustalla olevan vallan vaikutus.....	72
5 PÄÄTÄNTÖ	75
5.1 YHTEENVETO KESKEISISTÄ TULOKSISTA	75
5.2 TUTKIMUKSEN ARVIOINTIA JA EHDOTUKSIA JATKOTUTKIMUKSEN AIHEIKSI	77
LÄHTEET.....	80
 LIITTEET	
LIITE 1. EDUSKUNNAN EU-TIEDOTTEET 7.4.2006–28.6.2007	85

KUVAT

KUVA 1. VIESTINTÄTILANNE KRIITTISEN DISKURSSIANALYY SIN VIITEKEHYKSESSÄ (FAIRCLOUGH 2002,4).....	9
KUVA 2. GREIMASIN AKTANTTIMALLI	25
KUVA 3. AKTANTTIMALLIN SOVELLUS TUTKIMUKSESSA	28
KUVA 4. AKTANTTIMALLI TIEDOTTEESTA 29.4.2006.....	30
KUVA 5. AKTANTTIMALLI TIEDOTTEESTA 6.10.2006.....	32
KUVA 6. KOKOAVA AKTANTTIMALLI SUOMEN RATIFIOINTIPÄÄTÖSTÄ KÄSITTELEVISTÄ TIEDOTTEISTA	37
KUVA 7. KOKOAVA AKTANTTIMALLI EU:N PERUSTUSLAIN UUDISTAMISTA KÄSITTELEVISTÄ TIEDOTTEISTA	46

1 JOHDANTO

Montesquieu esitti pääteoksessaan *Lakien henki* (1758), että lainsäädäntövalta, tuomiovalta ja toimeenpanovalta tulisi valtiossa erottaa toisistaan, jotta vallan väärinkäyttö estettäisiin. Ylin lainsäädäntövalta Suomessa on kuulunut eduskunnalle itsenäisyysjulistuksesta lähtien. Eduskunta ei siis ole mikä tahansa tiedottava yhteisö. Valta-asema näkyy myös eduskunnan tiedottamisessa: eduskunnalla on lakisääteinen velvollisuus kertoa kaikesta, mikä saattaa vaikuttaa kansalaisten asemaan yhteiskunnassa.

Eduskunnan rooli on muuttunut EU-jäsenyyden myötä. Näkyvin muutos on EU:n vallan lisääntyminen kansallisten parlamenttien kustannuksella, mikä on merkinnyt kansallisen politiikan tilan jatkuvaa supistumista (Nieminen ym. 2005, 11). Voitaisiin myös sanoa, että Suomen eduskunta hakee edelleen paikkaansa Euroopan yhdyntymisessä ja liittovaltiokehityksen tiimellyksessä. Vaikka perustuslaki ja eduskunnan työjärjestys tarjoavat lukuisia keinoja saattaa EU-asioita käsiteltäväksi eduskunnan täysistuntoon, ei keinoja ole juurikaan käytetty. Käytännössä EU-asioita koskevat täysistuntokeskustelut ovat olleet suhteellisen harvinaisia, ja niitä on lähinnä käyty unionin sopimusten muuttamisen ja muiden keskeisten uudistusten, kuten laajentumisen ja euron käyttöönoton yhteydessä (Eduskunta 2006). Jos EU:n perustuslakiehdotus hyväksytään tulevaisuudessa, muuttuu eduskunnan asema entisestään, eikä ole yhdentekevää, kuinka perustuslakiin Suomen eduskunnassa suhtaudutaan. Kesäkuussa 2007 esitetyssä perustuslakiluonnoksessa Euroopan Unionille ehdotetaan valittavaksi presidenttiä vastaava pysyvä puheenjohtaja, johon viitataan usein myös epävirallisella termillä EU:n presidentti, sekä ulkoministeriä vastaava ulkoasiainministeri, joiden molempien rooli olisi osittain päällekkäinen myös valtioiden vastaavien omien virkojen kanssa (Erkkilä & Tiilikainen 2007, 30–35).

Tutkimukseni keskittyy eduskunnan EU-tiedottamiseen ja erityisesti tiedottamiseen, joka koskee Suomen suhtautumista EU:n perustuslakiehdotukseen. Suomi vahvisti perustuslakiluonnoksen ensimmäisten joukossa toisen puheenjohtajuuskautensa aikana vuonna 2006, eräänlaisena hyvätahdon eleenä. Tutkimukseni tarkoituksena on tarkastella kielientutkimuksen keinoin, millä tavoin EU:n perustuslakiehdotus näkyy eduskunnan tiedotteissa. Tarkastelen myös mahdollisia muutoksia suhtautumisessa perustuslakiin

luonnoksen käsittelyn eri vaiheissa. Kyseessä on mielenkiintoinen osa vallan diskurssia, jota lehdistötiedotteilla jatkuvasti rakennetaan.

Tutkimukseni viitekehys sosiaalinen konstruktionismi ohjaa tutkimukseni kysymyksenasettelua. Sosiaalisen konstruktionismin perusajatuksat näkyvät myös kriittisessä diskurssianalyysissä. Kriittinen diskurssianalyysi on ollut perinteisesti hyvin kiinnostunut kielen ja vallan suhteista. Voitaisiin jopa sanoa, että kriittinen diskurssianalyysin käyttö ilman vallan käsitettä on hieman onttu kokonaisuus. Eduskunnan laillinen valta ja toisaalta teksteissä rakentuva valta ovat osittain eri ilmiöitä. On eri asia, keskitytäänkö vallankäyttöön tekstien sisällä, jolloin tutkimuksen keskiössä ovat esimerkiksi toimijoiden keskinäiset roolit, vai tarkastellaanko tiettyjä vallan käyttämiseen liittyviä ilmiöitä, kuten eri instituutioiden keskinäistä asemaa tai kykyä vaikuttaa muiden toimintaan. Tästä vallan kaksijakoisesta luonteesta huolimatta on mielekästä tutkia vallan esiintymistä myös valtainstituution tuottamissa teksteissä, jotka ovat osa EU:n erillisessä perustuslakia koskevaa keskustelua.

1.1 Tutkimuksen tavoitteet

Tiedonvälitys on tärkeä osa kaikkea hallintoa. Ei ole yhdentekevää, millä tavoin ja mitä EU-kansalaisille kerrotaan yhteisön toiminnasta, eikä varsinkaan, mitä mahdollisesti jätetään kertomatta. Tutkimukseni tavoitteena on tarkastella eduskunnan lehdistötiedotteita kriittisen diskurssianalyysin keinoin. Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Millä tavoin eduskunnan lehdistötiedotteissa puhutaan EU:n perustuslaista?
2. Millaisena kansalaisen rooli yhteiskunnassa esitetään tiedotteissa?
3. Millaisia diskursseja tiedotteissa on?

Tarkastelen tiedotteita pääasiassa kahdesta syystä. Ensinnäkin lehdistötiedotteet on tarkoitettu tiedonvälityksen kanavaksi eli niissä välitetään olennaista ja tärkeäksi koettua uutta tietoa, toisin kuin esimerkiksi eduskunnan internetsivuilla, joilla tiedonvälityksen peruste usein saattaa olla esimerkiksi imagon muokkaaminen. Toiseksi vaikka eduskunta tiedottaa osaksi myös puheen muodossa, esimerkiksi järjestämällä lehdistötiedotustilaisuuksia ja erilaisia paneelikeskusteluja, lehdistötiedotteet ovat eduskunnan tiedottamisen pääväylä. Puheet todentuvat kirjoituksina, joihin myös kirjoituksissa on helppo viitata (Heikkinen ym. 2000, 54).

Eduskunta noudattaa tiedottamisessaan lakia vapaasta tiedonkulusta, mikä osaltaan myös velvoittaa eduskunnan tiedottamaan kaikesta siitä, mikä kansalaisten tulisi tietää yhteiskunnan päätöksenteosta. Lehdistötiedotteiden sisältö on laajalti kaikkien kansalaisten saatavilla, toisin kuin esimerkiksi yksittäiset edustajien puheet tai järjestettyjen tiedotustilaisuuksien aineistot. Toisaalta tiedotteetkaan eivät ole kuin jäävuoren huippu valtionhallinnon kokonaistietomäärästä: jokaisen tiedotteen taustalla on sivuittain muita tiedotteita ja selontekoja, joista valitaan kansalaisille esitettävä tieto.

Yhtenä lähtöoletuksenani on, että varsinkin EU:ta koskevissa lehdistötiedotteissa vallan näkymistä voidaan tarkastella esimerkiksi Greimasin aktanttiteorian ja aktanttien roolien avulla. Käsitykseni mukaan ei ole yhdentekevää, kuka tiedotteissa asetetaan esimerkiksi tietyn asian puolustajaksi tai vastustajaksi tai mikä tavoite tiedotteissa esitetään toiminnan päämääräksi.

Hypoteesinani on, että tiedotteissa on havaittavissa EU-myönteinen näkökulma ja että perustuslaki esitetään pääosin edistysaskeleena tai kehityksenä sen sijaan, että perustuslakisopimusta käsiteltäisiin yhtenä potentiaalisena tulevaisuuden vaihtoehtona muiden ratkaisujen joukossa, kuten esimerkiksi Ranskassa ja Britanniassa on tehty. Hypoteesini taustalla on joukko lukemiani tiedotteita, esimerkkinä vaikkapa katkelma lehdistötiedotteesta 7.4.2006: ”Suuri valiokunta katsoo, että perustuslakisopimus toisi selkeän parannuksen EU:n nykytilaan.”

Poikkeavat mielipiteet pääsevät monien tutkijoiden mukaan Suomessa vain harvoin julkisuuteen (esim. Aula & Rosenblad 1994). Myös Heikkilän (1996, 70) tutkimuksen mukaan suuret lehtitalot kampanjoivat selkeästi Suomen EU-jäsenyyden puolesta vuonna 1994, kun suomalaisten EU-kantoja tarkasteltiin Suomen EU-jäsenyyden yhteydessä. Tutkijan mukaan tavallisten ihmisten mielipiteet loistivat lehdistössä poissaolollaan, ja juttuihin pääsivät mukaan vain sellaiset gallup-kansalaiset, jotka ymmärsivät olla oikeaa mieltä.

Oletukseni on, että eduskunnan tiedottamisessa on huomattavissa edellä kuvatun kaltainen EU-myönteinen trendi tai vähintäänkin avoimen kritiikin puute. Esimerkiksi Suomen ulkoministeri Aleksander Stubb on useaan kertaan puuttunut samoihin ongelmiin. Hänen mukaansa Suomi on tavoitellut paikkaansa länsimaiden joukossa ja samalla joutunut

kehittämään julkista keskustelukulttuuriaan. Suomea on vaivannut ainakin aiemmin liiallinen konsensushakuisuus, eli valtion virallinen kanta on tyypillisesti esitetty mahdollisimman ristiriidattomana ja ennen kaikkea EU-myönteisenä (Stubb 2008).

Oikeusministeriön 2005 teettämä Hannu Niemisen, Minna Aslaman ja Mervi Pantin tutkimus *Media ja demokratia Suomessa* tarkastelee valtionhallinnon ja median suhdetta Suomessa. Tutkimus pureutui myös Suomen valtion rooliin avoimen kommunikaation edistäjänä ja asetti Suomen valtionhallinnon viestinnälle selkeitä tavoitteita, joihin kuului myös kohta ”Demokratia toteutuu parhaiten, jos kaikilla kansalaisilla on tasapuolinen pääsy kaikkeen, myös keskenään ristiriitaiseen ja epätäydelliseen päätöksentekoon vaikuttavaan tietoon ja informaatioon.” Tästä näkökulmasta eduskunnan lehdistötiedotteet ovat mielenkiintoinen tarkastelupinta, koska avoin kommunikaatio liittyy myös kansalaisten mahdollisuuteen saada tietoa päätöksenteosta ja vaikuttaa yhteiskunnan tulevaisuuteen.

1.2 Tutkimuksen rajaukset ja aineisto

Keskityn tutkimuksessani eduskunnan EU:ta koskevaan lehdistötiedottamiseen, jonka ensisijainen tarkoitus on tiedon välittäminen ja raportointi yhteiskunnallisen instituution päätöksenteosta. Rajaan tarkasteluni erityisesti niihin eduskunnan tiedotteisiin, joissa käsitellään suoraan tai välillisesti EU:n perustuslakia tai siihen liittyviä kysymyksiä, koska perustuslain käsittely eduskunnan EU-tiedotteissa on vallan ja toisaalta kansalaisen aseman kannalta hedelmällinen aihe. Eduskunnan EU-tiedotteissa käsitellään myös laajemmin esimerkiksi suuren valiokunnan toimintaa EU:n suhteen. Olen kuitenkin rajannut nämä tiedotteet pois, koska perustuslakikysymys on tällä hetkellä Suomen kannalta mielenkiintoisempi ja poliittisesti merkittävämpi kysymys kuin muut EU-aiheet.

Tutkimukseni tarkoituksena ei ole tarkastella tiedotteiden käsittelyä joukkotiedotusvälineissä, vaan pelkästään itse tiedotteita ja niiden sisältöä. Median vaikutuksesta demokratiaan tai valtion vaikutuksesta mediaan on kirjoitettu ansiokkaasti useissa tutkimuksissa (ks. esim. McQuail 2000; Möra 2003), ja tämä alue toki on myös hyvä jatkotutkimuksen kohde.

Tutkimukseni aineistona käytän Suomen eduskunnan lehdistötiedotteita aikaväliltä 1.1.2006–30.6.2007, jolloin käytiin hyvin paljon EU:n perustuslakiin liittyvää keskustelua sekä Suomessa että Euroopan Unionissa. Samaan ajanjaksoon sijoittuivat myös ensimmäisen perustuslakiluonnoksen ratifiointi Suomessa sekä Saksan puheenjohtajuuskauden aikaisen toisen luonnoksen esittely 29.6.2007, mikä nähtiin Suomessa edistysaskeleena perustuslakineuvottelujen kannalta.

Tammikuun alun 2006 ja kesäkuun lopun 2007 välillä eduskunta lähetti 68 EU-lehdistötiedotetta, joista olen tarkemmin analysoinut 18:aa tiedotetta, jotka käsittelevät EU:n perustuslakiluonnosta koskevaa päätöksentekoa. EU-tiedote on eduskunnan itsensä määrittelemä erillinen tiedote, joka julkaistaan nimikkeellä EU-tiedote ja joka käsittelee eduskunnan päätöksentekoon liittyviä EU-aiheita.

Eduskunnan tiedotteet ovat pääasiassa alle sivun mittaisia, mutta pisimmillään kaksisivuisia. Kaikissa tiedotteissa on päiväys, otsikko sekä tiedotteen lopussa lisätietoja antavan henkilön yhteystiedot ja joskus myös suora puhelinnumero.

EU-lehdistötiedotteita julkaistaan eduskunnassa keskimäärin kaksi kertaa kuussa. Ne julkaistaan tiedotusvälineille RSS-uutisvirtana (Really Simple Syndication), joka mahdollistaa laajan ja nopean jakelun. RSS-uutisvirta esittää tiedotteen otsikon sekä koko tiedotteen sisällön, jos tiedote on hyvin lyhyt, tai lyhyen katkelman tiedotteen alusta, jos tiedote on pidempi. Uutisvirran voi tilata internetin kautta myös kaikkiin tietokoneisiin, jolloin se on myös kansalaisten saavutettavissa. Samat tiedotteet julkaistaan pienellä viiveellä myös eduskunnan internet-sivustoilla. Eduskuntatiedotus ylläpitää myös tiedotepankkia, jossa säilytetään kaikki eduskunnan julkaisemat tiedotteet.

Verkossa julkaisemisen lisäksi eduskunta lähettää tiedotteet myös kaikille tiedotusvälineille. Tiedotteiden suuren päivittäisen lukumäärän vuoksi harva tiedotteista päättyy suoraan tiedotusvälineisiin. Tämä ei luultavasti johdu ainoastaan tiedotteiden sisällöstä, vaan pikemminkin aiheiden ajankohtaisuudesta, jolloin tiedotusvälineet käyttävät mielummin ensisijaisia lähteitä ja suoria haastatteluja. Tiedotteiden aihepiirit keskittyvät eduskunnan päätöksentekoon, ja eduskunnan verkkosivustoilla julkaistaan eduskunnan yleisten

tiedotteiden ohella myös kaikkien valiokuntien tiedotteet. Kaikki tutkimuksen tiedotteet ovat luettavissa Suomen eduskunnan sivuilta www.eduskunta.fi.

1.3 Aiempaa tutkimusta aiheesta

Hallinnon lehdistötiedottamista ei ole tutkittu kielitieteen menetelmin kovinkaan laajasti, tai tutkimusten pääfokus on ollut joissakin rajatuissa kielenpiirteissä. Tästä linjasta poikkeaa Salli Kankaanpään väitöskirja (2006), joka tarkastelee hallinnon lehdistötiedotteiden kieltä. Hän on tutkinut Helsingin kaupungin rakennusviraston tiedotteiden rakennetta ja kieltä sekä tiedotteiden muuttumista 1970-luvun lopusta 1990-luvun loppuun. Tutkimus tuo mielenkiintoisen lisän suomalaiseen tekstintutkimukseen, ja sillä on tarjottavaa myös journalismin tutkijoille. Samoin Vesa Heikkisen, Pirjo Hiidenmaan ja Ulla Tiililän virkakielen tutkimus vuodelta 2000 on tärkeää taustamateriaalia tutkimukseni kannalta. Tutkimus keskittyy tarkastelemaan virkakieltä ja sen konventioita sekä erityisesti kielen muutosta vuosien varrella. Kiinnostavia ilmiöitä ovat esimerkiksi virkakielen luonnollistumisen tavat. Virkakielen tarkastelu on osa myös omaa tutkimustani, koska virkakielen perinne vaikuttaa vahvasti myös eduskunnan tiedottamiseen. Itse eduskunnan tiedottamista ei ole tutkittu kovinkaan laajalti aiemmin. Eduskunnan sisäisestä viestinnästä on kuitenkin tehty ainakin yksi gradututkimus (Jaatinen 1979), joka on kuitenkin jo hieman vanhentunut.

Tärkeä lähde tutkimukseni kannalta on Oikeusministeriön 2005 tilaama Hannu Niemisen, Minna Aslaman ja Mervi Pantin tutkimus *Media ja demokratia Suomessa*, joka tarkastelee valtionhallinnon ja median suhdetta Suomessa. Se keskittyy erityisesti osallistavan demokratian käsitteeseen, joka on tärkeä myös omassa tutkimuksessani. Samoin Tuomo Mörän ja Johanna Tarkiaisen (2003) tutkimus *Joukkoviestimien kokemuksia valtionhallinnon viestinnästä* antaa ainutlaatuista taustatietoa varsinkin median suhtautumisesta valtionhallintoon sekä tärkeää kvantitatiivista tietoa median suhtautumisen muutoksista vuosien varrella.

Lehdistötiedotteen genren rakennetta on tutkinut Johanna Komppa (2006). Kompan mukaan lehdistötiedotteista on tunnistettavissa lukuisia erilaisia rakennetyyppejä, jota käsittelen lyhyesti myös omassa työssäni. Hänen mukaansa tiedotteiden genre on vuosien varrella muuttunut, ja nykypäivänä voidaan tiedotteiden kohdalla puhua jo hybridigenrestä, jossa on

sekoittuneena piirteitä monista muista genreistä (mt. 325–326). Oman tutkimukseni kannalta olennaista modaalisuutta on tutkinut esimerkiksi Hannele Forsberg (1998), ja tässä suhteessa antoisa lähde on ollut myös *Iso suomen kielioppi* (2004).

Norman Faircloughin teokset (1989, 1992 ja 1997) sekä oppeja soveltaneen Anna Solinin (2001) väitöskirja *Tracing texts: Intertextuality in environmental discourse* käsittelevät kriittistä diskurssianalyysia ja sen soveltamista käytännössä. Solin keskittyy tarkastelemaan tekstiketjuja sekä niiden muokkaantumista ja tätä kautta myös vallan diskurssia. Maria Joutsenvirran (2006) väitöskirja *Ympäristökeskustelun yhteiset arvot*, joka tarkastelee Enson ja Greenpeacen välisiä ympäristökirjoituksia, on kiinnostava esimerkki Greimasin aktanttimallin hyödyntämisestä, ja sovellan tätä mallia myös omassa tutkimuksessani.

1.4 Tutkimuksen rakenne

Luvussa 2 esittelen sosiaalista konstruktionismia, kriittistä diskurssianalyysia sekä tutkimusmenetelmiäni. Tämän jälkeen tarkastelen eduskuntaa sekä eduskunnan päätöksentekoa ja suhdetta Euroopan Unioniin luvussa 3. Tutkimuksen kannalta oleellinen analyysiluku ovat luku 4, jossa tarkastelen tiedotteiden aktantteja Greimasin aktanttimallin perusteella ja tunnistan analyysin perusteella tiedotteita yhdistäviä teemoja ja diskursseja. Viimeinen luku 5 on yhteenveto tutkimukseni tuloksista, ja tässä luvussa arvioin tutkimustani sosiaalisen konstruktivismin näkökulmasta ja tarjoan joitakin aiheita tuleville tutkimuksille.

2 TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN TAUSTA JA TUTKIMUSMENETELMÄT

Tässä luvussa käsittelen tutkimukseni teoreettisia ja metodologisia lähtökohtia. Aluksi avaan sosiaalisen konstruktionismin käsitystä tekstien ja tekstintuottajien suhteesta luvussa 2.1. Tämän jälkeen tarkastelen kriittistä diskurssianalyysia luvussa 2.2. sekä tekstin ja diskurssin käsitteitä luvussa 2.3. Tämän jälkeen esittelen käyttämäni tutkimusmenetelmät luvussa 2.4.

2.1 Sosiaalinen konstruktionismi

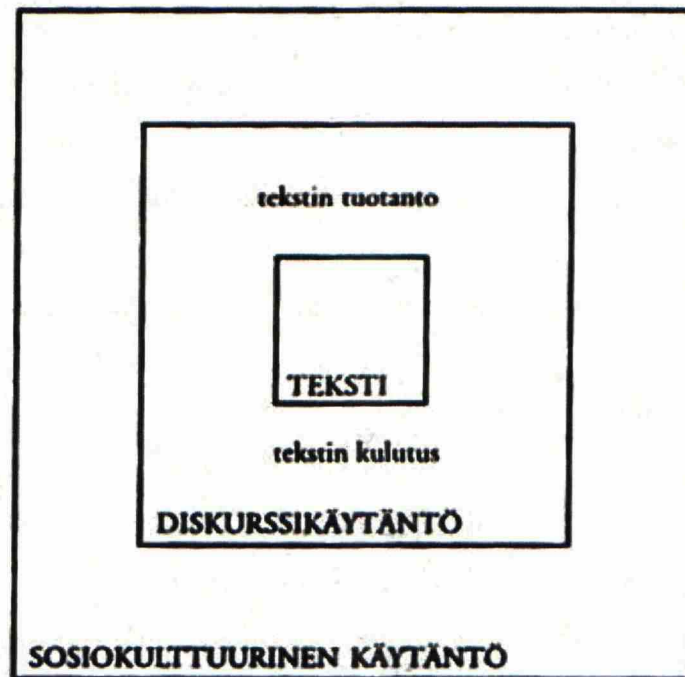
Tutkimukseni viitekehyksenä on sosiaalinen konstruktionismi, jonka mukaan todellisuus on sosiaalisessa vuorovaikutuksessa rakennettu ja jaettu merkitysjärjestelmä eikä pelkästään todellisuuden heijastuma. Sosiaalista konstruktionismia voidaan luonnehtia myös yleisenä, monitieteisenä lähestymistapana, jossa painotetaan kieltä käytäntönä, joka ei ainoastaan kuvaa maailmaa, vaan merkityksellistää ja samalla järjestää, uusintaa ja muuntaa sitä sosiaalista todellisuutta, jossa elämme (Gergen 1985). Maailma näyttäytyy meille sellaisena, kuin miksi sen sanoin kuvaamme. Sosiaalisen konstruktionismin keskeisten puolustajien Bergerin ja Luckmannin (1966, 68) mukaan ihmistieteiden peruskäsitykset tulisi johtaa sosiaalisista prosesseista, kuten kielenkäytöstä ja ihmisten välisistä suhteista. Myös yhteiskunta nähdään ihmisen itsensä tuottamana järjestelmänä, jota on sanoilla ja teksteillä mahdollista muuttaa ja hallita.

Sosiaalisen konstruktionismin mukaan myöskään tietäminen ja tieto eivät ole ihmisen sisällä, vaan ne ovat löydettävissä ihmisten välisistä suhteista: ihmiset keskustelevalta, neuvottelevat ja jakavat ympäröivää todellisuutta keskenään (Slife & Williams 1995, 82). Kieltä ei siis nähdä ainoastaan avaimena sosiaaliseen todellisuuteen, vaan myös itse toimintana, jonka avulla luodaan erilaisia versioita todellisuudesta.

2.2 Kriittinen diskurssianalyysi

Kriittinen diskurssianalyysi perustuu sosiaalisen konstruktionismin luomaan käsitykseen maailmasta. Kriittisen näkemyksen mukaan kaikki kommunikaation suhteet voidaan nähdä vallankäyttönä.

Norman Fairclough voidaan nähdä yhtenä kriittisen diskurssianalyysin edustajana. Kuvassa 1. esitetään Faircloughin (2002, 44) tapa jäsentää diskurssi kolmen ulottuvuuden kautta tekstiksi, diskurssikäytännöksi ja sosiokulttuuriseksi käytännöksi. Diskurssianalyysi tutkii näiden osien keskinäistä suhdetta.

Kuva 1. Viestintätilanne kriittisen diskurssianalyysin viitekehyksessä. (Fairclough 2002,4)

Kaavion keskiössä on teksti, jota analysoidaan. Tekstien kuluttaminen ja tuottaminen tapahtuvat samanaikaisesti. Faircloughin mukaan yhtä tärkeää kuin tekstin sisältö on se, mitä tekstistä puuttuu. Diskurssikäytännöt ovat toimintakokonaisuuksia, joissa tekstejä tuotetaan ja vastaanotetaan: niitä luovat esimerkiksi tiedotusvälineet. Kaaviossa diskurssikäytäntö on tavallaan välittäjänä tekstuaalisen ja sosiokulttuurisen käytännön välillä. Sosiokulttuuriset käytännöt vaikuttavat teksteihin muuttamalla diskurssikäytäntöjä eli tekstien tuottamisen ja kuluttamisen tapoja.

Diskurssianalyysiin voidaan siten liittää neljä perustavaa piirrettä. Ensinnäkin diskurssianalyysi on lauserakenteen ylittävää kielen tarkastelua ja toiseksi diskurssi tekstinä voi olla yhtä lailla puhetta, kirjoitusta tai ei-verbaalista viestintää. Kolmanneksi diskurssien hierarkia tarkoittaa tapaa puhua maailmasta ja asettaa tapoja arvojärjestykseen ja neljänneksi

diskussit voivat olla toisiinsa nähden ristiriitaisia ja eriäviä. Tämä tarkoittaa sitä, että ei ole olemassa diskurssien kokonaisjärjestelmää, jossa tietyt puheenaiheet kuuluisivat vain yhteen diskurssiin. Esimerkiksi lääkkeiden merkitys nähdään eri tavalla lääketieteellisessä diskurssissa kuin vaikkapa huumediskurssissa.

Diskurssianalyysin mukaan tekstit eivät ole ainoastaan väylä tekstintakaisiin ilmiöihin ja tavanomaisiin tekstintulkinnallisiin merkityksiin, vaan mielenkiinto kohdistuu myös itse diskurssiin ja siihen, mitä sillä tehdään ja mitkä ovat sen tehtävät. Diskurssianalyysissä aineistosta nostetaan esiin jotain sellaista, joka ei siitä automaattisesti nouse (Eskola 1991, 423). Diskurssit eivät siis ole jotakin tosimaailmasta erillistä, vaan orgaaninen ja toiminnallinen osa maailmaa, eikä diskurssianalyysi ei ole salaperäinen keino paljastaa teksteihin implisiittisesti kylvettyjä arvoasetelmia tai luonnehdintoja maailmasta, vaan tapa ottaa kantaa tekstien funktioon maailmassa.

Diskurssianalyysin perusajatus on se, että kieli tai teksti ei koskaan heijasta sosiaalista todellisuutta neutraalisti, vaan teksti on samalla kertaa sosiaalisen todellisuuden tuote ja tuottaja (Husa 1995). Toisaalta voidaan myös sanoa, että suuntauksesta riippumatta kriittinen diskurssianalyysi keskittyy kielen käytön ja vallan keskinäisiin suhteisiin sekä kielen käytön seurauksellisuuteen (Valtonen 1998, 97). Kieltä käyttämällä ihmiset siis määrittelevät maailmaa ja samalla tekevät sen todelliseksi, ja kuten Peräkylä (1990, 20) määrittelee: ihmiset myös muokkaavat maailmastaan kuvauksiensa kaltaisen.

Diskursseista puhuttaessa keskeisiä käsitteitä ovat *interdiskursiivisuus* ja *intertekstuaalisuus*. Diskursiivisia käytäntöjä ei voida ymmärtää irrallisina, vaan kaikki tekstit viittaavat aina toisiin teksteihin (Foucault 1972, 53). Kirjallinen sana on tekstuaalisten pintojen kohtaamispaikka, eräänlainen monien tekstien dialogi. Vuoropuheluun osallistuvat niin puhuja, vastaanottaja kuin kulttuurikontekstikin. Jokainen teksti on osaltaan tekstien mosaiikki, kokoelma omaa kulttuuriperintoa. (Bahtin 1986, 18–19.) Diskurssi asettaa tulkitsijan ikään kuin kielen sisään, koska se antaa tekstin luojalle mahdollisuuden hallita sitä diskurssia, jota sen analyysoija pyrkii tavoittamaan. Vaikka tulkitsijan merkityksellistämisen prosessi on ainutlaatuinen, tekstistä nousee aina esiin myös sellaisia aineksia, jotka sitovat kulloisenkin tuotoksen aiempaan diskurssiin, mikä vuorostaan haastaa tarkasteltavan diskurssin sisäisiä yhteneväisyyksiä eli asettaa käsiteltävän diskurssin säännöt

intertekstuaalisuus käsitetäänkin kaiken kommunikaation ehdoksi (Makkonen 1991,19; Bahtin 1986).

2.3 Teksti ja diskurssi

Sana *teksti* tulee latinan sanasta *textum*, joka tarkoittaa yhteen kudottua. Yksinkertaisimmillaan teksti tarkoittaa kirjoitusta ja kirjoitettua puhetta, mutta nykyään on tyypillistä käsittää myös kuvat ja puheet teksteiksi (Kress & van Leuwen 2000). Onkin aiheellista tarkastella yksittäisen tekstin olemusta toisaalta esinemäisenä objektina ja tuotteena, toisaalta tuotantoprosessina, jossa erilaiset tekstit ja diskurssit sekoittuvat (Fairclough 1995). Teksti on siis samalla sekä tuote että toimintaa. Sari Husa (1995) on artikkelissaan esittänyt, että *diskurssi* näyttäisi viittaavan liikkeeseen ja toimintaan, kun taas *teksti* pikemminkin materialisoituneeseen ja kiinteään.

Esimerkiksi Bahtinin (2004,99) mukaan teksti on aina enemmän kuin ligvististen osiensa summa. Vaikka kielessä on ääretön määrä erilaisia leksikkoon, morfologiaan ja syntaksiin kuuluvia keinoja ilmaista merkityksiä, ne yksin eivät tuota lausumaa. Lausuma tai Bahtinin mukaan julkilausuma, kuten vaikkapa lause, on kokonaisuus, joka yhdistää kielen rakenteen tavoitteelliseksi yksilöksi. Lausuma saattaa olla kielipillisesti vajavainen mutta silti funktionaalinen julkilausuma, koska siinä yhdistyy kielen kantama aiempi perinne. Tämä tarkoittaa sitä, että vaikkapa sarjakuvien korahdukset, kuten *Örh?*, voidaan oikeassa ympäristössä tulkita ymmärrettäviksi julkilausumiksi kulttuurisen tiedon perusteella.

Uuden sivistyssanakirjan mukaan *diskurssi* tarkoittaa keskustelua. Diskurssi voidaan myös määritellä vakiintuneeksi puhetavaksi (ks. Sulkunen 1992). Kuitenkin esimerkiksi tieteessä ”lääketieteelliseen diskurssiin” nähdään kuuluviksi lääketieteellisten diagnoosien lisäksi myös kirjalliset esitykset, kuten väitöskirjat, tutkimusraportit, aikakaus- ja oppikirjat sekä vaikkapa yleisönosastokirjoitukset. Alunperin diskurssi tulee latinan sanasta *diskursus*, 'juoksennella ympäriinsä'. Latinaan tämä laina on tullut kreikasta, jossa kantasana on ο δισκος (ho diskos) eli kiekko.

Diskurssit ovat ajallisesti, paikallisesti ja kulttuurisesti sidottuja järjestelmiä (Foucault 1972, 70). Foucault'n mukaan diskurssit määräävät puheen ehdot eli sen, mitä on ”pakko sanoa”, jotta tietty puheteko voitaisiin lausua tai tiettyä käsitettä käyttää. Myös Greimas (1980, 47)

muotoilee diskurssin ja ilmaisun rajoitukset hyvin samankaltaisesti. Greimas toteaa, että jos tarkastellaan sellaista lausumaa, jota voidaan pitää toteutuneena eli erillisenä kommunikaatioaktina, huomataan, että sen vapaa rakentuminen kohtaa käsitemaailman rajoitteiden verkoston. Diskurssin käsitteellä ei viitata siis vain keskusteluun tai puheeseen vaan myös niihin institutionaalisiin tapoihin, joilla keskustelua yhteiskunnassa käydään. Diskurssi voi ottaa vaikutteita muilta diskursseilta ja se voi lainata niitä, mutta olennaista on, että sillä on oma erityinen tapansa käyttää muita diskursseja. (Valtonen 2004, 214.)

Foucault'n (1972, 31–70) mukaan diskurssia määrittelevät objektit eli puheen kohteet, puheen tyylit, käsitteiden muodostumisen prosessit ja strategioiden muodostuminen. Foucault'n mukaan tiettyä puheenaihetta voidaan kutsua diskurssiksi, jos siitä ovat tunnistettavissa kaikki neljä piirrettä. Objektit eli puheen kohteet eivät tässä tarkoita puhetekojen yhteneväisyyttä tai samaa kohdetta, johon puheteot viittaisivat, vaan pikemminkin yhteneväistä kohdetta tai tavoitetta, joka tuotetaan diskurssissa. Näin vaikkapa tiedottaminen on eräällä tapaa oma diskurssinsa tai oma genrensä, jossa jostakin tiedosta tehdään totta ja jossa toisenlaiset tiedot osoitetaan tosiksi tai epätosiksi diskurssin sisäisten sääntöjen mukaisesti. Käsitteiden muodostumisen prosessit taas viittaavat tapaan, jolla diskurssin sisällä muodostetaan hierarkioita erilaisen tiedon välille, ja toisaalta tapoihin, joilla eri teemat ja aiheet vaihtelevat saman diskurssin sisällä. Strategioiden muodostaminen taas kuvaa Foucault'n mukaan laajempien, todellisuutta rakentavien teorioiden muodostumista diskurssissa.

Faircloughin (1992, 127) mukaan diskurssia taas määrittelevät pikemminkin sisältö, ideationaaliset merkitykset, topiikki ja aihe. Faircloughin jako ei täysin poikkea Foucault'n määritelmästä. Suurin ero koskee diskurssien laajuutta, eli Faircloughin mukaan diskurssi on alisteinen diskurssijärjestykselle, joka voisi ehkä olla lähempänä Foucault'n ajatusta itse diskurssista.

2.4 Tutkimusmenetelmät

Tässä luvussa esittelen käyttämäni tutkimusmenetelmät lyhyesti. Käsittelen jokaista tutkimusmenetelmää tarkemmin ja laajemmin niiden analyysilukujen alussa, joissa tarkastelen tekstien ilmiöitä. Tarkastelen Greimasin aktanttimallia luvussa 2.4.1 ja tämän jälkeen

tutkielmassani käyttämäni tapaa analysoida diskursseja luvussa 2.4.2. Lopuksi luvussa 2.4.3 ja 2.4.4 käsittelen lyhyesti metaforia sekä retoriikkaa.

2.4.1 Greimasin aktanttimalli

Greimasin aktanttimalli perustuu venäläisen kansansatututkijan Vladimir Proppin (1975) hahmotelmaan satujen rakenteesta. Propp tarkasteli satujen henkilöitä ja juonta paloittelemalla sadut eri toimintoihin eli funktioihin. Greimasin mallissa toimintojen ja toimijoiden määrä on Proppin mallia vähäisempi, ja Greimasin malli on sovellettavissa laajemmin (Tarasti 2000).

Greimasin mallissa on kuusi *aktanttia*: *subjekti*, *objekti*, *lähettäjä*, *vastaanottaja*, *puolustaja* ja *vastustaja*. Aktanteilla Greimas tarkoittaa mihin tahansa kertomukseen sisältyviä, kerronnan kannalta välttämättömiä rooleja. *Aktori* puolestaan tarkoittaa sitä nimenomaista subjektia, joka jotakin roolia jossakin tietyssä kertomuksessa täyttää. Eri aktoreilla voi myös olla useampia aktanttirooleja (Silvo 1988, 47), tai roolit voivat kesken kertomuksen muuttua (Joutsenvirta 2006, 74). Toisaalta aktanttiroolit voivat myös joissakin tapauksissa sulautua yhteen (mt. 2006, 74). Aktorialisaatiolla puolestaan tarkoitetaan operaatiota, jossa jokin konkreettinen toimija eli aktori sijoitetaan aktanttirooliinsa (Valo 1997).

Kaikki roolit rakentuvat tarinan ympärille, mikä varsinkin poliittisissa teksteissä, jollaisia myös eduskunnan lehdistötiedotteet tietyssä mielessä ovat, tekee tarkastelun mielenkiitoiseksi, koska perinteisesti tiedotteita ei tarkastella tarinoina.

Greimasin esittelemä malli on skeema: avoin kehikko tai luonnos, joka auttaa kertojaa tai kuulijaa tulkitsemaan tai tuottamaan jotakin laajempaa diskurssia, kun hän voi sijoittaa skeeman avonaisiin lokeroihin eli aktanttipositioihin kulloinkin tulkinnan kohteena olevan diskurssin tai kertomuksen toimijoita. Aktanttimalli sisältää myös prototyyppistä tietoa kausaliteetin, ajan ja moraalin kategorioista, joskin vain hyvin yleisellä tasolla. (Valo 1997.) Myös Tarastin (1990, 73–75) mukaan aktanttimalli on sisällöltään niin joustava, että sitä voidaan soveltaa hyvin erilaisten semanttisten kokonaisuuksien kuvaamiseen. Näin ollen aktanttimalli on hyvä työkalu myös lehdistötiedotteiden tarkastelemiseen.

Aktanttimallissa pyritään osin irtautumaan tekstin tarkastelijan omasta arviosta ja kohtaamaan kulloinkin tekstuaalinen aineisto mahdollisimman paljaaltaan (Joutsenvirta 2006, 72). Näin tarkoituksena on paljastaa tekstin syvätason rakennetta, jotta pystyttäisiin lausumaan jotakin

sekä tekstin pintatasosta että laajemmin tekstissä esiintyvistä diskursseista. Greimasin mallikin saattaa tosin olla tutkittavalle materiaalille väkivaltainen, ja materiaalia voidaan lukea väkisin mallin mukaisesti (ks. esim. Alasuutari 1993, 107), joten mallia ei voida aina systemaattisesti soveltaa. Analyysin aktanttien pakottaminen tiettyyn rooliin tekee tulkinnasta epäuskottavan (Valo 1997).

2.4.2 Diskurssien analyysi

Tutkimuksessani aineiston analyysi on nelivaiheinen. Aineiston perusluokittelussa ja analyysin ensimmäisessä vaiheessa käytän hyväkseni edellä esiteltyä Greimasin aktanttimallia. Valinta on tyypillisestä diskurssianalyysistä poikkeava, mutta sopii kuvaamaan aineistoa. Oman tutkimukseni ohella myös Maria Joutsenvirta (2006) on soveltanut Greimasin aktanttimallia samaan tapaan diskurssianalyysin perustyökaluna. Tutkimuksessani aktanttimallien tavoitteena on muodostaa yleinen kuva aineistosta ja toisaalta yksinkertaistaa sisältöjä. Tästä analyysivaiheesta esitän yhden esimerkkiaktanttimallin (ks. lukua 4.1.2), joka hahmottaa perusanalysointiprosessia.

Toisessa vaiheessa muodostan kaksi kokoavaa aktanttimallia yksittäisten aktanttimallien perusteella. Kokoavan aktanttimallin jokainen aktantti on samalla kiteytys yksittäisistä aktoreista. Tämän osuuden aktantteja käsittelem yksityiskohtaisesti luvussa 4.1.3.

Kolmannessa vaiheessa nostan tutkimuksen abstraktiotasoa ja etsin aktanttimallien perusteella tiedotteita yhdistäviä teemoja ja diskursseja, jotka siis perustuvat analyysin ensimmäiseen ja toiseen vaiheeseen.

Tutkimuksen viimeisessä vaiheessa yhdistelen löytämiäni aladiskursseja laajempaan valtakurssiin ja tarkastelen, millä tavoin eduskunnan EU-tiedotteet ottavat osaa tähän diskurssiin ja muokkaavat sitä.

2.4.3 Metaforat

Metafora tarkoittaa asian ilmaisemista toisen ilmiön piirteiden avulla (Fairclough 1989, 119). Metaforassa yhdistyvät lähdealue, eli se ilmiö, jota halutaan kuvata sekä kohdealue, jonka avulla lähdealuetta kuvataan (Kankaanpää 2006, 128). Vaikkapa metaforassa *vapaa kuin*

taivaan lintu, kuvattava 'ihminen' on kohdealue ja 'taivaan lintu' lähdealue. Eri metaforat viittaavat kirjoittajan käsitykseen asioiden käsittelemisessä ja rakenteesta (Fairclough 1989, 119; Lakoff & Johnson 1980, 3). Jokaisella metaforalla on näin ideologinen taustansa (mt. 119), joka samalla tarjoaa yhden luennan, mutta samalla rajaa pois poikkeavia ymmärtämisen tapoja. Metaforilla nostetaan esiin käsitteen tiettyjä puolia ja samalla jätetään huomioimatta toisia (mt. 156–158). Kaikki metaforat eivät sovi käytettäväksi samanaikaisesti, koska ne tarjoavat erilaisia todellisuuden kuvauksia ja tulevaisuuden hahmotelmia sekä määritelmiä käsitteen rajoista.

On kuitenkin huomattava, että metaforat eivät ole vain kielen irrallisia osia, vaan osa ajattelua, inhimillistä käsitteellistämistä ja mielen toimintaa (mt. 6). Toisaalta voidaan jopa ajatella, että metaforinen rakenne on aina suhteessa kulloiseenkin kulttuuriin. Kulttuuriset arvot eivät ole siis metaforista riippumattomia, vaan muodostavat yhtenäisen systeemin metaforisten käsitteiden kanssa (mt. 22).

Metaforia voidaan myös luokitella, kuten muitakin kielen ilmiöitä. Tutkimuksessani jaottelen metaforat ontologisiin, rakenteellisiin ja orientoiviin metaforiin. Kun metaforat pystytään tällä tavoin käsitteellistämään, niihin voidaan viitata, niitä voidaan ryhmitellä ja toisaalta niitä voidaan myös arvottaa. (Lakoff & Johnson 1980, 25.) Ihmisen onkin helpompi luokitella kokemiaan ilmiöitä, jos ne voi käsittää kokonaisuuksia tai tiloina.

2.4.4 Retoriikka

Retoriikka tulee kreikan sanoista [reettori kee teknee] eli puhumisen taito. Retoriikka on puhetaitoa, mutta puheen ohella voidaan tarkastella myös tekstien retoriikkaa, koska retoriikka on samalla argumennoinnin tarkastelua. Argumentoinnin tutkimisessa mielenkiinto puolestaan kohdistuu niihin strategioihin, joilla lukija tai kuulija kussakin tilanteessa halutaan vakuuttaa. Tällöin analysoidaan esimerkiksi, millaisia argumentteja mielipiteiden tai asenteiden perustelemiseen käytetään ja millaisiin konteksteihin nämä argumentit sidotaan (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Retoriikkaa käytetään jokapäiväisissä arkisissakin keskusteluissa (Kaakkuri-Knuuttila 2003) kuten myös virallisissa teksteissä.

Argumennoinnin tarkastelussa keskitytään strategioihin ja keinoihin, jolla kirjoittaja tai puhuja haluaa vakuuttaa lukijan. Argumentoinilla tarkoitetaan perusteluketjua eli rakennetta, jossa tiettyä väitettä (johtopäätöstä) pyritään tukemaan muilla väitteillä (premissoilla). Hyvässä argumentissa johtopäätös seuraa loogisesti premisseistä. Argumenttianalyysissa tarkastellaan argumentteja, joilla perustellaan mielipiteitä ja toisaalta niitä konteksteja joihin argumentit sidotaan (ks. esim. Billig 1996) . Tarkastelen tiedotteiden argumentointia luvussa 4.2.1.

3 EDUSKUNTA LEHDISTÖTIEDOTTEIDEN KONTEKSTINA

Tässä luvussa käsittelen eduskuntaa tutkimuksen kontekstina. Aluksi erittelen perustuslain eduskunnan tiedottamiselle asettamia säädöksiä luvussa 3.1. Tämän jälkeen esittelen eduskunnan tiedottamisen rakennetta luvussa 3.2, minkä jälkeen tarkastelen eduskunnan EU-tiedottamista (3.3.) ja lopuksi Euroopan Unionin perustuslakiprosessin etenemistä Suomessa (3.4.).

3.1 Eduskunnan tiedottamisen perustuslaillinen tausta

Eduskunta käyttää Suomessa ylintä päätösvaltaa ja ohjaa Suomen ulkopoliittikkaa yhteistyössä presidentin kanssa. Eduskunta säätää lait, päättää valtion talousarviosta, käsittelee kansainväliset sopimukset, valvoo maan hallituksen toimia ja sekä valitsee pääministerin. Eduskunta valitaan joka neljäs vuosi välittömällä demokraattisilla vaaleilla suhteellista d'hondtin vaalitapaa noudattaen. Menetelmässä sekä ehdokkaan että puolueen tai muun ehdokasryhmän saamat äänet huomioidaan ja suhteutetaan keskenään. Ensin puolueet asetetaan järjestykseen niiden saaman äänimäärän perusteella, ja tämän jälkeen kunkin puolueen ehdokkaat saavat järjestysluvun oman henkilökohtaisen äänimääränsä mukaisesti.

Suomen perustuslaki määrittelee kansalaisille kuuluvat oikeudet ja velvollisuudet. Perustuslain mukaan kansalaisilla on oltava mahdollisuus aktiivisesti osallistua valtion päätöksentekoon ja tuoda kantansa esille. Julkisen vallan viestintää ja kansalaisten viestinnällisiä oikeuksia ohjaavat ensisijaisesti seuraavat Suomen perustuslaissa (2000) määritellyt säännökset:

- Kansanvaltaan sisältyy yksilön oikeus osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan ja elinympäristön kehittämiseen. (2 §)
- Julkisen vallan tehtävänä on edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon. (14 §)
- Julkisen vallan on pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus terveelliseen ympäristöön sekä mahdollisuus vaikuttaa elinympäristöön koskevaan päätöksentekoon. (20 §)

- Kaikilla on tasavertainen oikeus tietoon, orientaatioon ja sosiaaliseen kommunikaatioon. (6§)
- Kansalaisilla on oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin. (17§)
- Jokaisella on sananvapaus. Sananvapauteen sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä siitä kenenkään ennakolta estämättä. Jokaisella on oikeus saada tieto julkisesta asiakirjasta ja tallenteesta. (12§)

Pykälät 2, 14, ja 20 keskittyvät kansalaisten mahdollisuuteen osallistua valtiolliseen päätöksentekoon, mihin kuuluu myös tiedottaminen valtion toiminnasta kansalaisille, jotta heillä olisi mahdollisuus vaikuttaa oikeaan aikaan ja oikeissa tilanteissa. Esimerkiksi turhan byrokratian vähentäminen ja läpinäkyvyyden lisääminen helpottavat kansalaisten mahdollisuutta vaikuttaa päätöksentekoon ja toisaalta seurata sitä. Lehdistötiedottaminen on yksi suorista tiedonväylistä eduskunnalta kansalaisille.

Kuudes pykälä on tutkimukseni kannalta ehkä merkittävin, koska siinä määritellään kansalaisten oikeus päästä tasavertaisesti käsiksi julkiseen tietoon. Se myös on osaltaan tasa-arvoistava lainkohta, koska sen mukaan ketään ei voida asettaa eriarvoiseen asemaan viestinnässä. Tässä suhteessa onkin kiinnostavaa pohtia tämän tasa-arvoisuuden todellisia rajoja eli sitä, onko vaikkapa lehdistötiedotteiden jakaminen ainoastaan sähköisesti eriarvoistava seikka, koska pääsy internetiin ei ainakaan vielä ole kansalaisen perusoikeus.

Perinteisesti sananvapaus nähdään kansalaisten oikeudeksi ilmaista ja julkaista mielipiteitään vapaasti, ilman sensuuria. Sananvapaus on merkittävää myös tiedottamisen kannalta, koska sananvapaus voidaan nähdä myös vastavuoroisena ilmiönä, jossa kansalaisten ohella myös valtiolla on sekä oikeus että velvollisuus kertoa kaikista päätöksentekoon liittyvistä asioista, vaikka tietynlainen informaatio voisikin saattaa jotkin päättävät tahot epäedulliseen valoon. Tämä korostui erityisesti esimerkiksi Ilkka Kanervan eron yhteydessä. Valtioneuvosto ei voinut tai halunnut rajoittaa Kanervan erosta tai eron syistä tiedottamista, vaikka samalla asetettiin vaakalaudalla Suomen hallituksen uskottavuus. Saman avoimen tiedottamisen velvollisuuden tulisikin pykälän 6 mukaisesti jatkua myös EU-tiedottamisessa, koska kansalaisten tulisi tietää niin positiivisista kuin negatiivisistakin näkemyksistä. Esimerkiksi sopimusneuvotteluiden hidastuminen tai Suomen maatalouden erikoisasemasta luopuminen ovat tiedottamisen arvoisia aiheita, vaikka se asettaisi ministereitä huonoon valoon.

3.2 Eduskunnan tiedottamisen kokonaisuus

Eduskunnan tiedottaminen on keskitetty eduskunnan alaiseen Eduskuntatiedotuksen yksikköön, jonka alaisuudessa toimii myös Kansalaisinfo. Eduskuntatiedotuksessa työskenteli vuonna 2007 kaksi tiedotuspäällikköä, viisi tiedottajaa ja neljä tiedotussihteeriä, jotka kaikki vastaavat eduskunnan tiedottamisesta, kuitenkin niin, että tiedotuspäälliköt ovat perimmäisessä vastuussa eduskuntatiedotuksen sisällöstä.

Eduskuntatiedotuksen ensisijaisena tarkoituksena on palvella tiedotusvälineitä ja kansalaisia eduskuntaan ja eduskuntatyöhön liittyvissä kysymyksissä sekä välittää ajankohtaista tietoa eduskunnan tapahtumista. Eduskuntatiedotuksen tiedotteet tulevat myös verkkoon www.eduskunta.fi:n uutisvirtaan. Eduskuntatiedotuksen kautta jaetaan kaikki eduskunnan toimintaan liittyvät tiedotteet, jotka koskevat eduskunnan päätöksentekoa täysistunnoissa, valiokunnissa sekä valtion asettamissa komiteoissa. Eduskuntaryhmillä on omat tiedottajansa, jotka jakavat tietoa ryhmien toiminnasta, eikä tämä kuulu eduskuntatiedotuksen piiriin. Myös valtioneuvosto tiedottaa itse omasta toiminnastaan.

Kansalaisten informaationsaanti toteutetaan kolmea kanavaa pitkin: sähköisin lehdistötiedottein, internetsivuston kautta sekä eduskunnan lisärakennuksessa toimivan Kansalaisinfon avulla. Tutkimukseni keskittyy ainoastaan lehdistötiedotteisiin, mutta käsittelen seuraavaksi lyhyesti myös Kansalaisinfoa sekä eduskunnan internetsivustoa.

Kansalaisinfo toimii eduskunnan Pikkuparlamentissa ja palvelee päivittäin kansalaisten tiedontarpeita. Kansalaisinfossa eduskuntaan voi tutustua katsomalla eduskuntaa esittelevää videota tai poimimalla mukaan esitteitä. Kansalaisinfo järjestää myös tutustumiskäyntejä eduskunnan rakennuksiin. Kansalaisinfossa on yleisön käytössä internetpäätteitä myös sähköiseen tiedonhakuun, ja siellä toimii eduskuntatiedotuksen ohella myös ulkoministeriön Eurooppa-tiedotus.

Internetsivustolla eduskunta esitellään seikkaperäisesti. Internetsivustolla julkaistaan myös kaikki eduskunnan tiedotteet. Internetsivusto jakautuu neljään alisivustoon. *Etusivulla* ovat kaikki uusimmat tiedotteet sekä tapahtumat. *Organisaatio*-alasisivulla taas esitellään eduskunnan toimintaa ja järjestäytymistä. *Eduskuntatyö*-alasisivu keskittyy eduskunnan toiminnan lainsäädännölliseen taustaan ja toisaalta päätöksenteon kulkuun eduskunnassa.

Viimeinen alisivusto, eli *Ajankohtaista* on hyvin samankaltainen kuin etusivu ja siinä on päivittäin uusiutuvaa informaatiota päätöksistä ja eduskunnan muusta toiminnasta.

3.3. Eduskunnan ja EU:n päätöksenteon suhde tiedottamisen näkökulmasta

Tässä alaluvussa tarkastelen Suomen eduskunnan asemaa Euroopan Unionissa ja parlamentaarisen valvonnan merkitystä. Tämän jälkeen käsittelen eduskunnan poliittista roolia suhteessa EU:n päätöksentekoon ja eduskunnan konkreettisia vaikuttamisen mahdollisuuksia ja EU:ta koskevaa informaation saantia.

EU:ssa Suomea edustavat virallisesti valtioneuvoston edustajat ja joissakin tapauksissa myös tasavallan presidentti. Valtioneuvosto toimii Suomen eduskunnan alaisuudessa. EU-asioissa noudatetaan niin kutsuttua parlamentaarista valvontajärjestelmää, jonka tarkoituksena on taata eduskunnan tosiasialliset mahdollisuudet vaikuttaa unionin päätöksentekoon (Eduskunta 2006). Järjestelmä luotiin ehkäisemään sitä, että EU:n elimissä toimivat hallituksen edustajat voisivat eduskuntaa kuulematta tehdä unionin toimielimissä sellaisia päätöksiä, joiden tekeminen ennen unioniin liittymistä oli kuulunut eduskunnan toimivaltaan. Unioniasioihin kohdistuvan parlamentaarisen valvonnan perusratkaisuja koskevat perustuslain säännökset tulivat kuitenkin voimaan jo Suomen liittyessä Euroopan talousalueeseen (ETA) vuoden 1994 alusta. Näitä säännöksiä mukautettiin vain vähäisessä määrin unioniin liittyttäessä. Säännökset sisällytettiin sittemmin lähes sellaisinaan Suomen perustuslakiin (2000).

Euroopan Unionin jäsenvaltioiden kansalliset parlamentit eivät ole suoraan edustettuina EU:n toimielimissä. Parlamenttien tehtävänä on sen sijaan muun muassa säätää kansallisia lakeja, joilla pannaan täytäntöön EU:n lainsäädäntöä, sekä hyväksyä muutoksia EU:n perussopimukseen. Useissa jäsenvaltioissa kansalliset parlamentit osallistuvat EU-asioiden käsittelyyn valvomalla ja ohjaamalla oman hallituksensa edustajien toimintaa EU:n ministerineuvostossa. (Eduskunta 2006.)

Suomessa valtioneuvosto toimii välittäjänä Euroopan Unionin ja eduskunnan välillä ja huolehtii, että kaikki eduskunnan toimivallan alaisuuteen kuuluvat päätöksen tulevat käsiteltyä eduskunnassa. EU:hun liittyvää päätöksentekoa valvoo suuri valiokunta, joka toimii eduskunnan EU-valiokuntana. Sen tärkein tehtävä on varmistaa eduskunnan vaikutusvalta ja parlamentaarisen valvonnan toteutuminen EU:n päätöksenteossa. Muut erikoisvaliokunnat

antavat suurelle valiokunnalle lausuntoja toimialansa asioista. Suuri valiokunta tekee päätöksen eduskunnan kannasta perehdyttyään EU:n päätösehdotukseen, valtioneuvoston kantaan ja erikoisvaliokunnan lausuntoon. Suuren valiokunnan kanta on poliittisesti ohjeellinen Suomen EU-edustajille (EU-asiat 2007a). Eduskunnan tiedotusvelvollisuus koskee myös EU-päätöksistä.

Eduskunnan Brysselin toimisto on Brysselissä toimivan erityisasiantuntijan toimisto, joka raportoi eduskunnalle ja auttaa eduskuntaa Euroopan Unionia koskevissa asioissa. Erityisasiantuntija kuuluu eduskunnan EU-sihteeristöön ja hän edustaa eduskuntaa Euroopan Unionin toimielimissä ja pyrkii toiminnallaan tukemaan eduskunnan työtä. Koska valtioneuvostolla on perustuslaillinen velvollisuus toimittaa eduskunnan käsiteltäväksi kaikki ne asiat, jotka muutoin kuuluisivat eduskunnan toimialaan, pyrkii erityisasiantuntija seuraamaan lainsäädäntöaloitteita jo mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja tiedottamisellaan helpottamaan työn aikatauluttamista eduskunnassa. Komission aloitteiden seuraamisen lisäksi erityisasiantuntija keskittyy Euroopan parlamentin toiminnan seuraamiseen (EU-asiat 2007b).

Erityisasiantuntijan toimisto toimittaa ajankohtaisia tietoja ja asiakirjoja eduskuntaan. Tärkeä osa tätä tiedonvälitystä ovat kaikkien kansanedustajien ja virkamiesten käyttöön laaditut raportit ja katsaukset. Viikoittaisilla EU-katsauksilla pyritään antamaan heille perusvalmiudet ajankohtaisten unioniasioden käsittelyyn ja hallintaan. Raporteissa taas selvitetään yksittäisten asiakysymysten taustoja ja perusteita. Vaikka katsaukset on siis ensisijaisesti tarkoitettu kansanedustajien ja virkamiesten käyttöön, ne ovat julkisia ja löytyvät EU-asioiden pääsivulta internetistä. Osa aineiston tiedotteista on perustuu näihin EU-katsauksiin. Tämä on mainittu kunkin tiedotteen lopussa.

3.4 EU:n perustuslakisopimuksen ratifiointiprosessi Suomessa

Tässä kappaleessa käsittelen EU:n perustuslain vahvistamisprosessia Suomessa ja lyhyesti myös EU:ssa. Tarkastelu on pintapuolinen, mutta sen tarkoitus on antaa yleiskuva vuosien 2006 ja 2007 poliittisesta tilanteesta taustaksi tiedotteiden analysoinnille.

Suomessa EU:n perustuslakisopimuksen ratifiointi edellytti eduskunnan päätöstä. Käsittely vaihtelee jäsenmaittain; esimerkiksi Tanskassa on maan perustuslain perusteella järjestettävä kansanäänestys eikä kansallisella parlamentilla ole valtuuksia tehdä ratifiointipäätöstä. Suomessa valtioneuvosto antoi eduskunnalle esityksen sopimuksen hyväksymisestä syysistuntokaudella 2005. Sopimuksen ratifiointiprosessi haluttiin pysäyttää hetkeksi ja antaa eduskunnalle mahdollisuus käsitellä perustuslakisopimusta valtioneuvoston selonteon pohjalta. Sopimusta koskeva yksityiskohtainen selonteko annettiin eduskunnalle 25. marraskuuta 2005. Eduskunta käsiteli selonteon kevätistuntokaudella 2006 ja päätyi tukemaan valtioneuvoston kantaa, jonka mukaan sopimus muodostaa Suomen kannalta hyväksyttävän kokonaisuuden.

Hallitus antoi eduskunnalle 2. kesäkuuta 2006 esityksen perustuslakisopimuksen hyväksymisestä. Eduskunta hyväksyi sopimuksen virallisesti 5. joulukuuta 2006, ja tasavallan presidentti päätti sopimuksen ratifioimisesta 8. joulukuuta 2006. Ratifiointipäätöksen jälkeen eduskunta nosti esille, että sopimus olisi EU-käsittelyssä pyrittävä pitämään mahdollisimman muuttumattomana ja säilyttämään mukana Suomelle merkittävät Ahvenanmaata ja tiettyjä maataloustukia koskevat lisäsäädökset. (EU:n sopimusuudistus 2007.) Uudistussopimuksen lopullinen versio julkistettiin 19.10.2007. Uudistussopimuksen määrittelemät muutokset tulevat voimaan 2009, jos kaikki sopijamaat ovat sen siihen mennessä hyväksyneet.

Eduskunta tiedotti ahkerimmin vuoden 2006 aikana, jolloin julkaistiin 58 EU-tiedotetta. Vuoden 2007 aikana julkaistiin kesäkuun loppuun mennessä vielä kymmenen EU-tiedotetta. Tutkielmassani mukana olevista 18:sta perustuslakia käsittelevistä tiedotteista kahdeksan on julkaistu ennen päätöstä ja kymmenen päätöksen jälkeen. Aiheiden kannalta tiedotteissa ensi sijassa käsiteltiin päätöksenteon eri vaiheita.

4. EDUSKUNNAN TIEDOTTEIDEN ANALYYSI

Tässä luvussa tarkastelen eduskunnan lehdistötiedotteita tekstin tasolla. Analyysissä on neljä vaihetta. Analyysin kahdessa ensimmäisessä vaiheessa (luku 4.1) luokittelen ja analysoin tiedotteita Greimasin aktanttimallin avulla. Luvussa 4.2 siirryn käsittelemään aineistosta Greimasin aktanttimallin perusteella nousseita teemoja ja diskursseja. Luvussa 4.3 laajennan näkökulmaa yksittäisistä diskursseista laajempaan valtadiskurssiin, joka yhdistää kaikkia aladiskursseja.

Termillä EU:n perustuslaki tarkoitan tutkielmassani sekä perustuslakia koskevia luonnoksia että sopimusehdotuksia, joista lain käsittelyn aikana on ollut käytössä lukuisia erilaisia termejä (esim. perustuslaki, perustuslaillinen sopimus, uudistussopimus, Lissabonin sopimus). Poikkean *perustuslaki*-termistä vain, jos se on esimerkkien ymmärrettävyyden kannalta perusteltua. Etenen aineiston tarkastelussa tutkielman johdannossa esiteltyjen tutkimuskysymysten mukaisessa järjestyksessä.

Seuraavassa on luettelo käsiteltävistä tiedotteista ja niiden julkaisupäivämäärät. Kaikki analysoitavat tiedotteet käsittelevät EU:n perustuslakia. Tutkimuksessani olen hyödyntänyt muitakin tutkimusajanjakson aikana julkaistuja tiedotteita, mutta havainnot niistä ovat yleisluonteisia. Perustuslakia käsittelevät tiedotteet ovat kokonaisuudessaan työn liitteinä.

- 7.4.2006 Suuri valiokunta suositaa EU-perustuslain ratifiointia
- 29.4.2006 Perustuslakisopimus ratifioitava
- 13.9.2006 Suomi aloittaa konsultaatiot EU:n perustuslakisopimuksen tulevaisuudesta
- 27.9.2006 Puhemies Lipponen suurelle valiokunnalle: Eduskunnan tulisi ratifioida EU:n perustuslakisopimus
- 29.9.2006 Suuressa valiokunnassa ei vielä päätöstä EU:n perustuslain ratifioinnista
- 6.10.2006 Suuri valiokunta puoltaa EU:n perustuslakisopimuksen hyväksymistä
- 8.11.2006 Saksa panostaa puheenjohtajuuskaudellaan perustuslakisopimukseen, energiaan ja Itään
- 5.12.2006 Eduskunta hyväksyi perustuslakisopimuksen
- 26.1.2007 Suuri valiokunta edellyttää valtioneuvostolta selvitystä EU:n perustuslakineuvotteluista
- 23.3.2007 Europarlamentaarikot haluavat EU:n laajuisen kansanäänestyksen
- 13.4.2007 Ranskalla ja Alankomailla näkemyseroja EU:n perustuslakisopimuksesta
- 1.6.2007 EU:n perustussopimus eduskunnan käsiteltäväksi
- 8.6.2007a Euroopan parlamentti kannattaa EU:n perustuslakisopimuksen sisällön säilyttämistä

- 8.6.2007b Vanhanen kuultavana EU:n perussopimusuudistuksesta
- 15.6.2007 Suuri valiokunta sai selvityksen perussopimusuudistuksesta
- 20.6.2007 Suurelta valiokunnalta lausunto EU:n perussopimusuudistuksesta
- 28.6.2007a Uudella EU-sopimuksella muutoksia kansallisten parlamenttien rooleihin?
- 28.6.2007b Perussopimusuudistuksen käsittely eduskunnassa jatkuu syksyllä

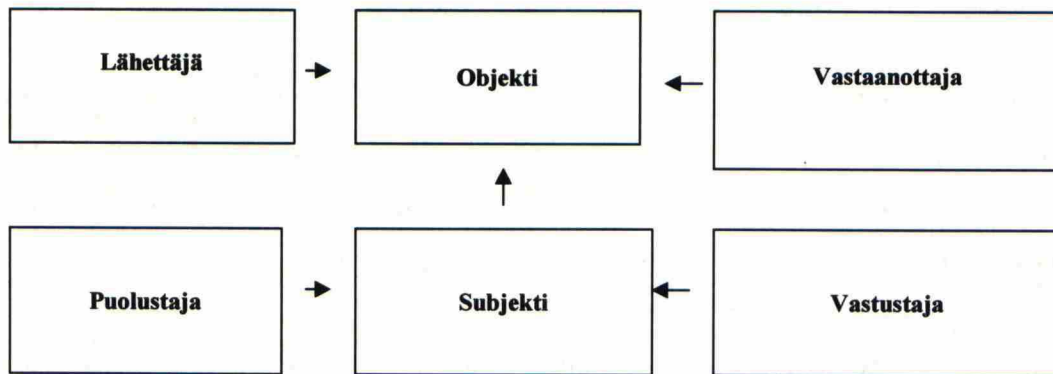
4.1 EU-tiedotteissa kuvattu toiminta ja tiedotteiden toimijat

Tässä luvussa luokittelen ja analysoin eduskunnan lehdistötiedotteita Greimasin aktanttimallin avulla. Aluksi esittelen Greimasin aktanttimallia ja aktantteja yleisesti luvussa 4.1.1. Tämän jälkeen kuvaan diskurssianalyysin ensimmäistä vaihetta luvussa 4.1.2. Luvuissa 4.1.3 ja 4.1.4 siirryn analyysin toiseen vaiheeseen, jossa käsittelen kokoavia aktanttimalleja, jotka olen muodostanut yksittäisten aktanttimallien perusteella.

4.1.1 Greimasin aktanttimalli

Yhtenä tutkimukseni tavoitteena on tarkastella kansalaisen asemaa perustuslakidiskurssissa. Eduskunnan lehdistötiedotteista on useimmiten löydettävissä juoni tai ainakin etenevä rakenne.

Greimas (1980, 206) kehitti aktanttimallin kuvaamaan minkä tahansa juonellisen kertomuksen kulkua. Perusmuodossaan Greimasin mallissa on kuusi toimijaa, eli aktanttia: *subjekti*, *objekti*, *lähettäjä* ja *vastaanottaja*, sekä kaksi sivuaktanttia eli *vastustaja* ja *puolustaja* (kuva 2). Näille kaikille kuuluu myös erillinen luonnollinen tekeminen, kuten esimerkiksi subjektille kommunikaatio.

Kuva 2. Greimasin aktanttimalli.

Käytän selventävänä esimerkkinä yksinkertaistettua tarinaa Punahilkasta. Siinä äitimuori (lähettäjä) antaa Punahilkalle (subjekti) tehtäväksi käydä tervehtimässä [kommunikaatio] isoäitiä (objekti) metsämökissä. Mökissä Punahilkka kuitenkin kohtaa suden (vastustaja), joka on syönyt isoäidin mahaansa. Tilanne käy tukalaksi, mutta onneksi paikalla sattuu metsästäjä (puolustaja), joka pelastaa sekä Punahilkan että isoäidin.

Sadussa Punahilkasta ei ole selkeää vastaanottajaa, mutta yhden tai useamman aktantin puuttuminen on Greimasin aktanttiteorialle hyvin tavallista. Eri aktanteilla on useimmiten sisäänkirjoitettuna eräänlainen arvottava määritelmä. Sadun ideologisella tasolla on kyse hyvän (äiti, Punahilkka, isoäiti, metsästäjä) ja pahan (susi) taistelusta, jonka kautta myös aktanteille muodostuu selkeä asema akselilla hyvä – paha riippuen tarinaan kirjoitetun aktanttiroolin perusteella.

Eduskunnan lehdistötiedotteet eivät ole satuja tai samalla tavalla kertomuksia kuin perinteisesti ajatellaan, mutta niistä voi silti erottaa eri tyyppisiä toimijoita eli aktantteja. Alasuutarin (1993, 95) mukaan mitä tahansa tekstiä tai sen osaa voidaan tarkastella kokonaisuutena kertomuksena, jolla on oma rakenteensa. Myös Pietilä (1990, 64) tukee tätä kantaa. Hänen mukaansa ei ole oleellista, millä kriteereillä jokin uutinen on kertomus vaan se, että tekstien rakenteellisia ja diskursiivisia puolia voidaan tutkia juonen kautta - olivatpa uutiset sitten kertomuksia tai eivät. Jamesonin (1988, 140) mukaan kertomus ei ole ainoastaan erityinen maailman käsitteellistämisen muoto, joka ei ole palautettavissa muihin kognition

muotoihin, vaan kyse on myös siitä, että suuri osa tieteellisistäkin teksteistä on itse asiassa piilevästi kertomuksellisia.

Greimasin aktanttimallissa aktoreiden hyvyys tai pahuus ei niinkään liity aktoreiden toimintaan vaan kirjoitetun tarinan näkökulmaan. Jos Punahilkka-satua tarkasteltaisiin toisesta näkökulmasta, sadun subjektina voisi olla Susi, jonka tavoitteena on saada ruokaa poikasilleen (vastaanottajat), jolloin Punahilkka ja isoäiti (objektit) olisivat ravintoa ja metsästäjä saisi vastustajan roolin, koska hän estäisi subjektia saavuttamasta päämääräänsä. Tästä vaihtoehtoisesta tulkinnasta huolimatta lukija silti useimmiten päätyy tulkitsemaan tekstiä tietyllä tavalla. Tulkinta perustuu kulttuuriseen tietoon, jota joka vaikuttaa siihen miten yksilö suhteuttaa ilmiöt toisiinsa.

Prince (1982, 79) väittää, että kaikkien historian ja antropologian tuntemien kulttuurien jäsen osaa jo hyvin nuorella iällä kertoa kertomuksen ja erottaa kertomuksen ei-kertomuksesta: jokaisella on tietty intuitio tai sisäistettyjä sääntöjä siitä, mikä muodostaa kertomuksen ja mikä ei. Jos ajatusta laajennetaan tarinallisuudesta diskursseihin, voidaan puhua myös intertekstuaalisuudesta ja tekstinlukutaidosta. Jokaisella tekstin kirjoittajalla on suhde aiemmin kirjoitettuihin teksteihin, ja toisaalta jokainen, joka tulkitsee tekstiä tulkitsee sitä aiemmin lukemansa ja oppimansa valossa (Bahtin 2004, 69). Näin tekstit noudattavat, ehkä kirjoittajan tahtomattakin, tietyn genren muotoja, jotta ne tulisivat ymmärretyiksi. Myös tekstien aktanttien toiminta ohjaa tulkintaa, ja tästä syystä tiedotteiden tarkastelu Greimasin aktanttimallin avulla on hedelmällistä, (ks. esim. Fowler 1996, 7) Fowlerin mukaan myös tekstin lukijalla on aina aktiivinen rooli: tekstit muodostavat lukijoille lukuasemia, jotka mahdollistavat ja sulkevat pois tiettyjä tulkintatapoja. Lukija ei siis ole passiivinen merkitysten vastaanottaja, vaan diskursiivisten taitojensa avulla hän rakentaa tekstin merkityssysteeminä uudelleen.

Greimasin malli perustuu binäärisiin suhteisiin eli kahden aktantin välisiin suhteisiin, joten sitä on mahdollista soveltaa myös laajemmin kuin yksittäisen tekstin sisällä. Vastaanottaja-aktantti voidaan käsittää myös eräänlaisena arviona muutoksen merkityksestä tulevaisuudessa. Myös muut aktantit saavat tässä mallissa hieman Proppin mallia laajemman merkityksen. Esimerkiksi lähettäjänä ei ole välttämättä erillistä yksittäistä tahoa, vaan lähettäjä voidaan nähdä myös yhteiskunnallisen muutoksen lähtötilanteena.

Esimerkiksi poliittisessa tilanteessa objektina voidaan nähdä myös tulevaisuuden tavoiteltu tilanne, esimerkiksi rauha tai tulitauko. Subjektina on silloin muutoksen tekävä toimija, esimerkiksi YK. Subjekti voi myös olla teknologia tai vaikkapa poliittinen aate. Puolustajana muutoksessa voi toimia jokin prosessiin liittyvä tekijä, kuten esimerkiksi työllisyysasteen nousu. Vastustaja taas kuvaa kehitystä estävää tekijää, kuten vaikkapa uskonnollista lainsäädäntöä.

4.1.2 Greimasin aktanttimallin soveltaminen eduskunnan tiedotteisiin

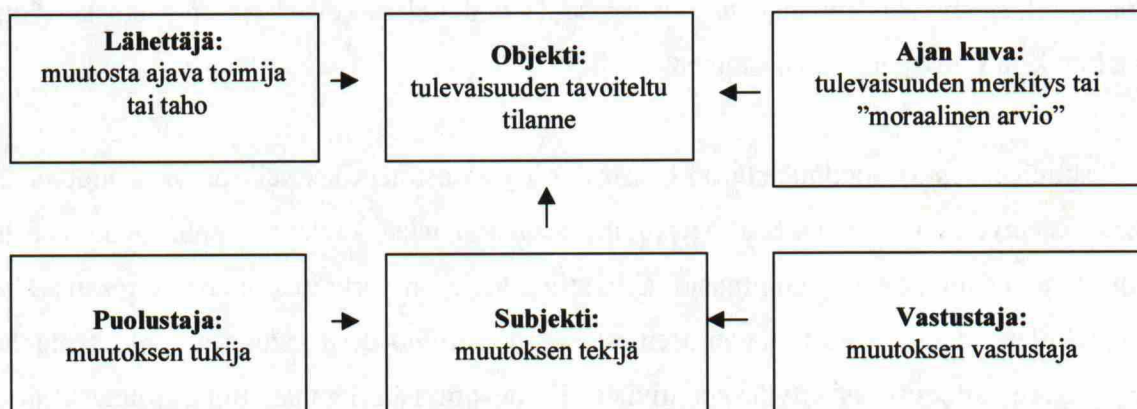
Greimasin aktanttimalli sisältää rajatun määrän muuttujia, joten se on hyvin yleinen ja siten käyttökelpoinen moneen tutkimukseen. Samalla tämä yleisyys aiheuttaa haasteita soveltajalle, koska valmiita ratkaisuja tai malleja analyysille ei esitetä. Greimas itse soveltaa malliaan pääasiassa talouselämän toimintaan: sijoittajiin, yrityksiin ja yhteiskunnan talousjärjestelmien roolien tarkasteluun (Greimas 1980, 209). Itse tarkastelen tiedotteiden aktantteja ja myöskin perustuslain aiheuttamaa muutosta yhteiskunnassa. Olen muokannut Greimasin mallia tietyiltä osin palvelemaan omia tarkoituksiani tutkimukseni yhteydessä. Olen hyödyntänyt Greimasin mallin laajennettua muunnosta kuvatessani tiedotteissa esiteltyjä perustuslain tuomia vaikutuksia Euroopan tulevaisuuteen.

Eduskunnan lehdistötiedotteista on haastavaa löytää esimerkiksi selkeää vastaanottajaa, joka ilmenisi myös tekstiaineistossa. Tietenkin vastaanottajaksi voidaan ajatella tiedotteen lukija, mutta perusmuodossaan Greimasin aktanttimallissa on tarkoitus pitäytyä tekstissä. Tästä syystä olen ottanut vastaanottajan asemesta käyttöön *ajan kuva* -aktantin, jonka tehtävänä on kuvata tiedotteessa esitettyjä positiivisia ja negatiivisia kannanottoja, jotka käsittelevät perustuslain ratifioinnin merkitystä tulevaisuudessa.

Ajan kuva -aktantissa on yhteisiä piirteitä objekti-aktantin kanssa, mutta ajan kuvan distinktiivisenä piirteenä voidaan pitää sen arvottavaa luonnetta. Objektit ovat toiminnallisia päämääriä, mutta ajan kuvat ovat sen sijaan arvioita objektien merkityksestä tulevaisuudessa. Ajan kuvat ovat myös sidoksissa objekteihin, koska ajan kuvat ovat arvioita juuri objektien tarjoamista muutoksista.

Ajan kuva on siis hieman eri tyyppinen aktantti kuin muut Greimasin aktanttimallin aktantit, mutta mielestäni käyttökelpoinen poliittisten tekstien tarkastelussa. Poliittiseen retoriikkaan kuuluu olennaisesti vaihtoehtoisten tulevaisuuden kuvien tarjoaminen ja tarjottujen uusien toimintamallien vaikutusten arviointi (Kurunmäki 2000, 55). Kaikki aineiston tiedotteet käsittelevät suoraan tai välillisesti perustuslain käsittelyä, mutta perustelut ja arviot muuttuvat ajan kuluessa.

Marko Valo (1997) on käyttänyt Greimasin mallista samankaltaista muunnosta kuin käytän tässä tutkimuksessa. Hänen muunnelmassaan vastaanottaja-aktantti on korvattu erillisellä *zeitdiagnose*-aktantilla, jonka tarkoituksena on yhdistää sosiologian tutkija Daniel Bellin (1973) ajatuksia yhteiskunnan muuttumisesta Greimasin aktanttimalliin. Yleisesti Greimasin mallia on muunneltu hyvin eri tavoin. Esimerkiksi Merja Salo (1997, 37) on yhdistänyt Greimasin mallin yrityksen viestintäkaavioon, jossa tieto kulkee valmistajalta kuluttajalle ja jossa mainoksissa luodut mielikuvat muokkaantuvat matkalla lähettäjältä mainosviestin vastaanottajalle. Oma muunnokseni on esitelty kuvassa 3.

Kuva 3. Aktanttimallin sovellus tutkimuksessa.

Aktanttimallissa *lähettäjänä* on muutosta ajava toimija tai taho. *Objekti* taas on tulevaisuuden tavoiteltu tilanne, jota kohti tekstissä pyritään. *Subjekti* on tämän muutoksen alkuunpanija, esimerkiksi teknologia, aate tai jokin yhteiskunnallinen ilmiö tai vaihtoehtoisesti jokin yhteiskunnallinen toimielin tai jopa henkilö. *Puolustaja* on muutoksen tukija, joka on

kuitenkin pienempi vaikuttaja kuin itse subjekti. *Vastustaja* on muutoksen hidastaja tai estäjä. *Ajan kuva* on muutoksesta esitetty arvio.

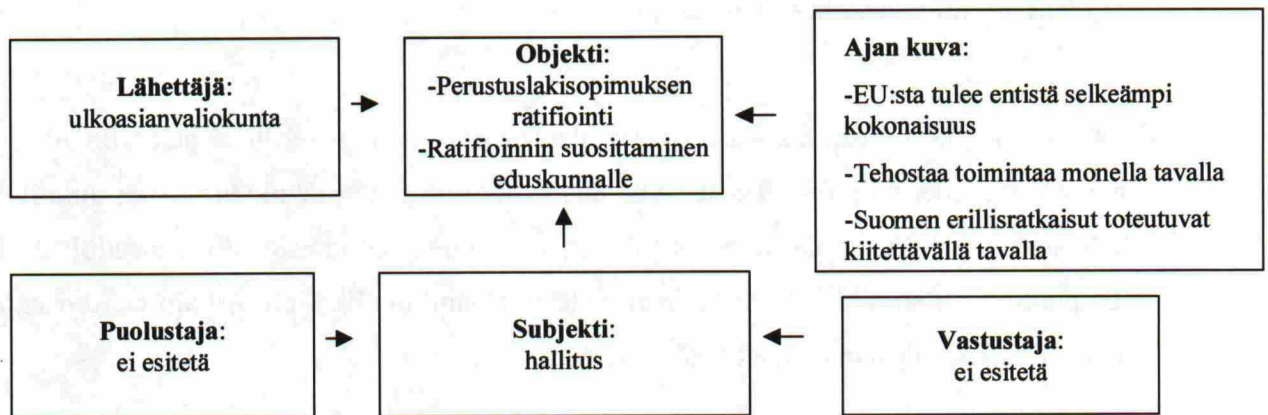
Diskurssianalyysin ensimmäisessä osassa olen muodostanut 16 erillistä aktanttimallia, joista esittelen esimerkkinä kaksi. Tämä vaihe analyysistä on hyvin tekninen, ja sen tarkoituksena oli hahmottaa ja luokitella aineiston aktantteja. Monet tiedotteista olivat sisällöltään hyvin monipuolisia, joten niiden tiivistäminen yhdeksi aktanttimalliksi oli osittain haastavaa, mutta aineiston jatkoanalyysin kannalta välttämätöntä.

4.1.2.1 Analysointiprosessia havainnollistavia aktanttimalleja

Tässä luvussa käsittelen kahta yksittäistä aktanttimallia, joiden tarkoituksena on havainnollistaa analysointiprosessiani ja tapaani eritellä tiedotteita. Aluksi analysoin 27.9.2006 julkaistun tiedotteen aktantteja ja tämän jälkeen 6.10.2006 julkaistun tiedotteen aktantteja.

Yksittäisistä tiedotteista tekemäni aktanttimallit ovat siis tiivistyksiä tiedotteiden asiasisällöistä. Tämän analyysin tasoa voisi kuvata karkeaksi pohjatyöksi analyysin seuraavia vaiheita varten. Aineiston tiedotteista syntyneissä aktanttimalleissa oli hyvin paljon samankaltaisuuksia, ja samat aktorit toistuivat useassa tiedotteessa. Samankaltaisuudet tukivat ennakko-oletustani, että aktanttimallien perusteella voidaan luokitella tiedotteita uudella tavalla.

Seuraavassa on esimerkki yhdestä tiedotteesta tehdystä aktanttimallista, joka havainnollistaa koko analysointiprosessia ja tapaani määritellä aktantteja. Se on tehty 29.7.2006 julkaistun tiedotteen perusteella, jonka otsikko on *Perustuslakisopimus ratifioitava* (kuva 4):

Kuva 4. Aktanttimalli tiedotteesta 29.4.2006.

Olen poiminut aktanttimalliin tiedotteen perusaktantit eli lähettäjän, objektin, subjektin sekä ajan kuvan. Sen sijaan puolustajaa tai vastustajaa ei tässä tiedotteessa mainittu ollenkaan, joten niitä ei ole myöskään mainittu tiedotteen perusteella muodostetussa aktanttimallissa. Yhden tai useamman aktantin puuttuminen on aineistossani tyypillinen piirre, mutta se tukee myös Greimasin havaintoja aineistolähtöisestä analyysistä, jossa aineistoa ei ole syytä pakottaa noudattamaan jotakin tiettyä mallia.

Tiedote käsittelee ulkoasiainvaliokunnan mietintöä, jonka mukaan hallituksen kannattaisi suositella perustuslain ratifiointia eduskunnalle. Tiedotteessa tuodaan esiin monia syitä minkä takia perustuslaki kannattaisi vahvistaa, mutta esitetään samalla myös, että perustuslakisopimus ei ole kaikilta osiltaan Suomen tavoitteiden mukainen.

Kuvassa 3 esitetyn aktanttimallin lähettäjä on ulkoasianvaliokunta. Lähettäjä on tiedotteessa ilmenevän toiminnan alkuunpanija ja aloittaja. Lähettäjän rooli on tiedotteessa suhteellisen selkeä. Aktanttimallin *subjekti* on hallitus, jonka toimintaan lähettäjä eli ulkoasianvaliokunta pyrkii vaikuttamaan. Aktanttimallin *objekti* eli toiminnan päämäärä on perustuslakisopimuksen ratifioimisen suositteleminen eduskunnalle eli laajemmin perustuslain ratifiointi. Esimerkissä 1 ovat näkyvillä tiedotteen lähettäjä, subjekti sekä objekti, jotka on lihavoitu:

1. **Ulkoasiainvaliokunta** kehottaa **hallitusta** tekemään **perustuslakisopimuksen ratifiointia koskevan esityksen eduskunnalle**. Tämä olisi valiokunnan mielestä hyvä tehdä ennen Suomen EU-puheenjohtajuuskauden alkua. Ulkoasiainvaliokunta ei puolla kansanäänestyksen järjestämistä. (29.4.2006)

Esimerkki 1 tiivistää koko tiedotteen sisällön. Voidaan ajatella yleisemminkin, että nämä kolme aktanttia ovat tiedotteiden informaatioisisällön kannalta merkityksellisempiä kuin aktantit puolustaja, vastustaja tai ajan kuva. Nämä kolme jälkimmäistä aktanttia tarkentavat lähettäjän, objektin ja subjektin tuomaa informaatiota.

Tiedotteessa esitetään useita ajan kuvia, mitä voidaan pitää kyseisen tiedotteen erityispiirteenä. Ajan kuvat ovat arviota muutoksen eli subjektin merkityksestä tulevaisuudessa. Aktanttimalliin olen nostanut kolme ajan kuvaa. Tiedotteen ajan kuvat ovat esimerkissä 2.

2. Se ei ole kaikilta osiltaan Suomen alkuperäisten neuvottelutavoitteiden mukainen, mutta kokonaisuutena onnistunut. Sopimus tekee **EU:sta entistä selkeämmän kokonaisuuden ja tehostaa sen toimintaa monella tavalla**. Ulkoasiainvaliokunta tuo kuitenkin esille myös useita sopimukseen liittyviä ongelmakohtia.

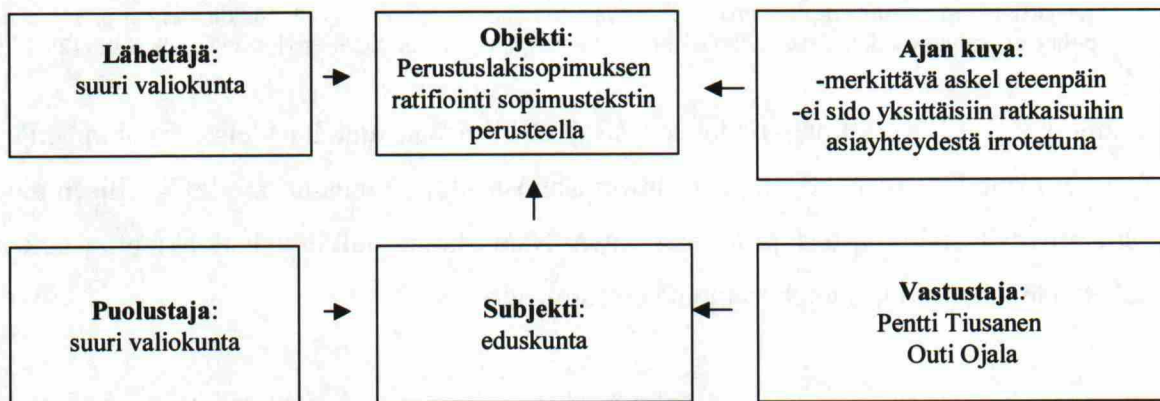
--

Suomen omat **erityisintressit toteutuvat sopimuksessa kiitettävällä tavalla**. Esimerkiksi Suomen liittymissopimuksen maataloutta ja pohjoisen harvaan asuttuja alueita koskevat erillISRatkaisut on vahvistettu perustuslakisopimuksessa. (29.4.2006)

Tiedotteen mukaan perustuslaki tekisi EU:sta selkeämmän kokonaisuuden ja tehostaisi toimintaa monella tavalla. Tämän lisäksi perustuslakisopimus ottaisi huomioon myös Suomen erityistarpeet kiitettävällä tavalla. Tiedotteessa nostetaan esiin myös, että sopimus ei ole kaikilta osin Suomen tavoitteiden mukainen ja että sopimukseen liittyy ongelmakohtia, mutta näitä negatiivisia ajan kuvia ei nosteta tiedotteessa tarkemmin esiin, vaan yhteenvedon-omaisesti kokonaisuuden sanotaan puutteistaan huolimatta olevan onnistunut.

Puolustajia tai vastustajia tiedotteessa ei nosteta esiin lainkaan. Tämä on suhteellisen tyypillistä lyhyille tiedotteille, joiden tarkoituksena on raportoida päätöksenteon etenemisestä. Ne eivät ole luonteeltaan taustoittavia tiedotteita, joissa erilaiset mielipiteet tulisivat esiin selkeämmin.

Toisena esimerkkinä on hieman erityyppinen aktanttimalli (kuva 5). Se on tehty 6.10.2006 julkaistun tiedotteen perusteella, jonka otsikko on *Suuri valiokunta puoltaa EU:n perustuslakisopimuksen hyväksymistä*.

Kuva 5. Aktanttimali tiedotteesta 6.10.2006.

Aktanttimalissa on nostettu esiin tiedotteen perusaktantit (ks. kuva 5). Tässä aktanttimalissa on löydettävissä kaikki aktantit, mutta poikkeuksellisesti sama aktori toimii kahdessa aktanttiroolissa.

Tiedote käsittelee suuren valiokunnan esitystä, jonka mukaan perustuslaki on Suomen hyväksyttävissä, jos perustuslakisopimuksesta käytävän keskustelun pohjana pidetään aiempaa sopimusluonnosta. Tiedotteessa nostetaan esiin myös äänestyksen tulokset, joiden perusteella perustuslakia puoltava esitys on tehty.

Aktanttimalin lähettäjänä on suuri valiokunta, koska sen julkaisemassa lausunnossa ilmaistaan halu viedä perustuslakisopimus eteenpäin eduskunnassa. Objektina eli tavoitteena aktanttimalissa on perustuslakisopimuksen ratifioiminen. Esimerkissä 3 näkyvät tiedotteen lähettäjä ja objekti.

3. Eduskunnan **suuri valiokunta** hyväksyi perjantaina 6. lokakuuta lausunnon, jossa se toistaa keväällä antamansa selontekolausunnon viestin EU:n perustuslakisopimuksen hyväksyttävyydestä ja **sopimuksen ratifioinnin tarpeellisuudesta**. (6.10.2006)

Objektia tarkennetaan tiedotteen loppupuolella, kun lähettäjä esittää objektille ehdoksi, että perustuslakisopimuksen tulevaisuudesta käytävän keskustelun pohjana tulisi olla aiemmin laadittu sopimusteksti. Tämä kohta tiedotteesta on esimerkissä 4:

4. Valiokunta lausuu lisäksi, että kaikkien jäsenvaltioiden allekirjoittaman ja enemmistön hyväksymän perustuslakisopimuksen tulevaisuudesta käytävän **keskustelun lähtökohtana tulee olla sopimusteksti.** (6.10.2006)

Esimerkeissä 3 ja 4 voi nähdä lähettäjän ja objektin läheisen suhteen. Lähettäjällä on valtaa määritellä objektia haluamallaan tavalla. Lähettäjän rooli on eduskunnan tiedotteissa merkittävä.

Olen määritellyt suuren valiokunnan myös tiedotteen puolustajaksi, koska tiedote rakentuu vahvasti suuren valiokunnan positiivisen kannanoton ympärille. Puolustaja-roolia tukee myös tiedotteen otsikko *Suuri valiokunta puoltaa EU:n perustuslakisopimuksen hyväksymistä*, joka on sanataarkasti kannanotto perustuslain ratifioinnin puolesta. Tässä tiedotteessa päätöksen tekävä subjekti eli eduskunta on jätetty taustalle, jolloin tiedotteesta välittyy kuva, että kyse on ratifioinnin yleisestä puolustamisesta eikä niinkään eduskunnan päätöksenteon tukemisesta. Tavallisesti subjekti nostetaan tiedotteissa selkeästi esiin.

Tiedotteen vastustajana ovat lausuntoehdotusta vastustaneet kansanedustajat Pentti Tiusanen ja Outi Ojala. Muuhun aineistoon nähden on poikkeuksellista, että vastustajat mainitaan nimeltä.

Tiedotteessa esitetään kaksi ajan kuvaa. Perustuslakisopimus esitellään kokonaisuutena merkittävänä askeleena eteenpäin EU:n kehittämisessä tämän lisäksi sopimus hyväksyttäisiin kokonaisuutena, jolloin se ei sitoisi Suomea mihinkään yksittäisiin määräyksiin asiayhteydestä irroitettuina. Nämä ajan kuvat ovat esillä esimerkissä 5:

5. Lausunnossa suuri valiokunta toteaa perustuslakisopimuksen olevan **kokonaisuutena merkittävä askel eteenpäin EU:n kehittämisessä.** Valiokunta painottaakin, että sopimuksen hyväksyminen **eduskunnassa merkitsee sitoutumista sopimukseen kokonaisuutena, eikä siten sido Suomea ja mitään muutakaan jo sopimuksen hyväksyntyä maata sopimuksen sisältämiin yksittäisiin ratkaisuihin tai määräyksiin yhteydestä irrotettuna.** (6.10.2006)

Näiden kahden aktanttimallin tarkoituksena on havainnollistaa tapaa, jolla olen analysoinut tiedotteiden toimintaa ja toimijoita. Esimerkkiaktanttimallien tarkoituksena on myös tuoda esiin analysointiprosessin haasteita: kaikissa tiedotteissa ei ole löydettävissä kaikkia aktantteja ja toisaalta sama aktantti voi toimia useammassa kuin yhdessä roolissa.

4.1.2.2 Kokoavien aktanttien määrittelyminen

Tässä alaluvussa määrittelen tiedotteiden yhdistäviä toimijoita, jotka määrittelevät yksittäisten tiedotteiden aktantteja. Tiedotteet on jaettu kahteen ryhmään sen perusteella käsitelläänkö tiedotteissa tilannetta ennen Suomen ratifiointipäätöstä vai tilannetta päätöksen jälkeen. Ajallisesti ensimmäisen ryhmän tiedotteet on julkaistu vuoden 2006 aikana ja toisen ryhmän tiedotteet tammikuun alun 2007 ja kesäkuun lopun 2007 välisellä ajalla.

Tässä luvussa on tarkoitus havainnollistaa aktoreiden yhdistämisprosessia yksittäisistä aktanteista kokoaviksi aktanteiksi. Päivämäärät viittaavat siihen tiedotteeseen, jossa aktantti esiintyy. Kuvailen aluksi Suomen ratifiointipäätöstä käsittelevän aktanttimallin aktantteja ja tämän jälkeen perustuslain uudistamista käsittelevän aktanttimallin aktantteja. Käsittelen kokoavia aktanttimalleja laajemmin luvuissa 4.1.3 ja 4.1.4.

Ensimmäisen kokoavan mallin lähettäjä-aktanttina on *arvovaltainen yhteiskunnallinen instanssi tai henkilö*. Tämä on kokoava määritelmä yksittäisistä aktanteista, joita olivat esimerkiksi suuri valiokunta (7.4.2006, 29.9.2006, 6.10.2006), ulkoasianvaliokunta (29.4.2006) sekä eduskunta (5.12.2006).

Kokoavan mallin objektiksi olen määritellyt *perustuslakisopimuksen ratifioimisen*. Tämä aktantti on yleistys yksittäisistä objekteista kuten perustuslakisopimuksen ratifioiminen sopimustekstin perusteella (6.10.2006), perustuslakisopimuksen ratifioiminen (7.4.2006) perustuslakisopimuksen ratifiointi muutoksitta (27.9.2006).

Subjekti ensimmäisessä kokoavassa aktanttimallissa on *eduskunta*. Yksittäisissä aktanttimalleissa tyypillisin subjekti-aktantti on eduskunta (29.4.2006, 27.9.2006, 6.10.2006, 5.12.2006), mutta myös suuri valiokunta nousi joissakin tiedotteissa toiseksi tai ainoaksi tiedotteen subjektiksi (27.9.2006, 6.10.2006). Tästä huolimatta määrittelin kokoavaksi aktantiksi eduskunnan, koska viimeinen ratifiointipäätös tehtiin lopulta eduskunnassa. Eduskunta esiintyi toimijana lähes jokaisessa tämän ryhmän tiedotteessa.

Ajan kuva -aktantit ovat tiedotteissa hyvin monipuolisia, joten näiden tiivistäminen on haastavaa, mutta nostan yhdistäväksi aktantiksi *yhtenäisemmän ja turvallisemman Euroopan*. Yksittäisiksi ajan kuviksi tiedotteissa nousee esimerkiksi sopimuksen yhtenäistäminen ja selkeyttäminen (7.4.2006), EU:n entistä selkeämpi kokonaisuus (29.4.2006) sekä arjen turvallisuuden koheneminen (29.9.2006).

Ensimmäisen kokoavan mallin vastustajaksi olen nostanut *sopimusprosessin kyseenalaistajat*. Tämä yleistys on suhteellisen karkea, koska vastustajia esitellään tiedotteissa vain harvakseltaan. Yksittäisistä vastustajista mainittakoon Outi Ojala (7.4.2006, 6.10.2006), Heidi Hautala (7.4.2006) sekä Pentti Tiusanen (6.10.2006).

Kokoavan mallin puolustaja on *EU-myönteinen ryhmä tai henkilö*. Yksittäisissä tiedotteissa puolustajiksi nousevat esimerkiksi suuri valiokunta (6.10.2006) sekä Paavo Lipponen (27.9.2006). Tämän lisäksi eräänlaisena potentiaalisena puolustajana voidaan pitää Amato-ryhmää, jonka tarkoituksena on selvittää, millä ehdoin sopimus voitaisiin viedä eteenpäin (27.9.2006, 13.9.2006).

Toisen kokoavan aktanttimallin aktantit ovat osittain samoja kuin ensimmäisessä mallissa, mutta myös joitakin muutoksia on tapahtunut. Yleisesti voidaan sanoa, että Suomen ratifiointipäätöksen jälkeen keskustelun taso laajeni Suomea käsittelevistä puheenaiheista yleisemmälle euroopanlaajuiselle tasolle. Tavoitteena näissä tiedotteissa on perustuslain uudistaminen sillä tavoin, että se olisi kaikkien EU-maiden hyväksyttävissä.

Toisen kokoavan aktanttimallin objektina on *perustuslain uudistaminen*, joka on hieman laveampi aktantti kuin ensimmäisissä aktanttimallissa määrittelemäni objekti perustuslain ratifioiminen. Yksittäisissä tiedotteissa objekteja ovat esimerkiksi sopimuksen ratifioiminen ennen parlamenttivaaleja (13.4.2007, 1.6.2007, 8.6.2007b, 28.6.2007b) sekä perustuslain uudistaminen (28.6.2007b, 13.4.2007, 1.6.2007). Tämän lisäksi esille nousi myös kansanäänestyksen järjestäminen kaikissa EU-maissa (23.3.2007). Olen määritellyt kokoavaksi aktantiksi perustuslain uudistamisen siitäkin huolimatta, että useassa tiedotteessa tavoitteeksi asetettiin perustuslain ratifiointi ennen parlamenttivaaleja, koska tiedotteissa ratifioinnin edellytyksenä pidetään sopimuksen määrittelemistä niin, että se olisi jäsenmaiden

hyväksyttävissä. Tämä mielestäni voidaan määritellä laajemmin perustuslain uudistamiseksi, jolloin aktantti kuvaa paremmin kaikkia tiedotteiden yksittäisiä aktantteja.

Jälkimmäisen kokoavan aktanttimallin subjektina on *merkittävä EU:n päätöksentekoeelin*. Tiedotteissa subjekteja on useita erilaisia, kuten esimerkiksi parlamentti (8.6.2007a), komissio (28.6.2007a) hallitusten välinen konferenssi (28.6.2007b) ja perussopimusvaliokunta (13.4.2007).

Jälkimmäisen aktanttimallin tiedotteissa on esillä monia erilaisia ajan kuvia, mutta kokoavassa aktanttimallissa olen tiivistänyt ne *päätöksenteon yhtenäistymiseksi*. Tiedotteissa ajan kuviksi nousivat esimerkiksi muutokset yksimielisestä päätöksenteosta määräenemmistöpäätöksiin, jotka koettiin positiivisina muutoksina (20.6.2007), kansallisten parlamenttien aseman vahvistuminen (28.6.2007a), kansallisen tason huolenaiheiden nouseminen yhteisiksi huolenaiheiksi (23.3.2007) sekä EU:n hyväksyttävyyden lisääntyminen kansalaisten silmissä perusoikeuskirjan myötä (8.6.2007b).

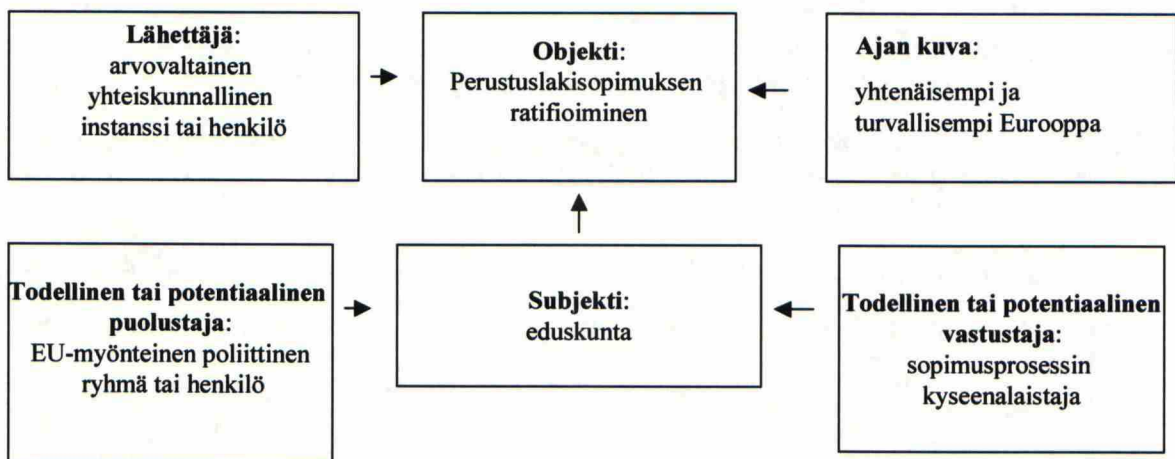
Lähehtäjänä perustuslain uudistamista käsittelevissä tiedotteissa on *merkittävä yhteiskunnallinen taho tai henkilö*, joka on hyvin samankaltainen aktantti kuin ensimmäisessä aktanttimallissa. Yksittäisten aktanttimallien lähehtäjiksi nousevat esimerkiksi suuri valiokunta (26.1.2007, 15.6.2007, 20.6.2007), Euroopan Parlamentti (8.6.2007a) sekä Margot Wallström (28.6.2007a).

Selkeitä vastustajia ei tiedotteissa esitetä. Kokoavassa aktanttimallissa en ole nostanut esille yhtään vastustajaa, koska niiden nimeäminen olisi hyvin spekulatiivista. Puolustajiksi kokoavassa aktanttimallissa olen nostanut *hiljaiset kannattajat sekä arvovaltaiset selittäjät*. Näitä olivat esimerkiksi sosiaalidemokraatit, vihreät ja liberaalit (8.6.2007a) sekä Perustuslain ystävät (26.1.2007). Kutsun puolustajia hiljaisiksi kannattajiksi, koska heidät tuodaan esille, mutta heidän mielipiteisiin ei tiedotteissa suoraan viitata. Tämän lisäksi ryhmään kuuluvat arvovaltaiset selittäjät, kuten Timmermans ja Lequiller (13.4.2007), joita ei voida määritellä suoraan perustuslain puolustajiksi, mutta heidän toimintansa voidaan katsoa edistävän perustuslain ratifioimisprosessia.

Käsittelen jokaista aktanttia tarkemmin seuraavassa alaluvussa, jossa käsittelen tiedotteiden perusteella tehtyjä kokoavia aktanttimalleja.

4.1.3 Kokoava aktanttimalli Suomen ratifiointipäätöstä käsittelevistä tiedotteista

Analyysin toisessa vaiheessa tarkastelen eduskunnan EU-tiedotteita kokonaisuutena yksittäisiä tekstejä laajemmasta näkökulmasta. Kokoavassa aktanttimallissa olen pyrkinyt yksinkertaistamaan ja käsitteellistämään tiedotteiden aktantteja, jolloin on muodostunut yhtenäinen aktanttimalli. Ensiksi tarkastelen perustuslain ratifiointia käsitteleviä tiedotteita, joita yhdistää sama objekti-aktantti eli perustuslakisopimuksen ratifioiminen Suomessa. Kokoavat aktantit ovat käsitteellisiä yleistyksiä tiedotteiden yksittäisistä aktanteista (ks. luku 4.1.2.1 ja 4.1.2.2).

Kuva 6. Kokoava aktanttimalli Suomen ratifiointipäätöstä käsittelevistä tiedotteista.

Aktanttimallissa *lähtetäjänä* on arvovaltainen yhteiskunnallinen instanssi tai henkilö, jolla on valtaa panna alulle toimenpiteitä, joiden päämääränä on *objekti* eli perustuslakisopimuksen ratifioiminen. *Subjektina* on eduskunta, jolla on valta tehdä lopullinen ratkaisu sopimuksen ratifioimisesta. Aktanttimallin *ajan kuva* eli arvio objektin toteutumisesta on yhtenäisempi ja turvallisempi Eurooppa. *Puolustaja* tiedotteissa on tyypillisesti EU-myönteinen poliittinen ryhmä tai henkilö. *Vastustaja*-aktantti on sopimusprosessin kyseenalaistaja eli esimerkiksi

päätösmenettelyn arvioija tai potentiaalinen sellaisen muutosehdotuksen esittäjä, joka hidastaisi päätösprosessia.

4.1.3.1 Subjekti ja objekti

Eri aktantit ovat jaettavissa eräänlaisiksi binäärisiksi vastakohtapareiksi. *Subjektin* ja *objektin* suhde kuvaa kahden pääaktantin toimintaa tarinallisuuden rakentajina. Greimasin tekemien havaintojen mukaan subjektin ja objektin väliseen suhteeseen on kitkattomasti yhdistettävissä semanttinen sisältö 'halu' (1980, 201). Toisin sanoen näiden kahden aktantin välistä toimintaa yhdistää haluaminen, erityisesti siten, että toiminta kohdistuu subjektista objektiin.

Kun EU:n perustuslain käsittelyn alkuvaiheet yksinkertaistetaan Greimasin malliin, on perusteltua ajatella, että objektina tässä tilanteessa on perustuslain ratifioiminen Suomessa. Tämä päämäärä tulee melko selkeästi esille kaikista aineiston alkupuolen tiedotteista, jotka on julkaistu vuoden 2006 aikana. Tämä objekti on tiedotteita yhdistävä tekijä. Esimerkeissä 6 ja 7 on objekti-aktantit, joissa perustuslain ratifioiminen tulee esille:

6. Eduskunnan puhemies Paavo Lipposen viesti suurelle valiokunnalle oli selkeä: **Eduskunnan tulisi antaa tukensa EU:n perustuslailliselle sopimukselle ratifioimalla se.** (27.9.2006)
7. Eduskunnan suuri valiokunta hyväksyi perjantaina 6. lokakuuta lausunnon, jossa se toistaa keväällä antamansa selontekolausunnon viestin **EU:n perustuslakisopimuksen hyväksyttävyydestä ja sopimuksen ratifiointin tarpeellisuudesta.** (6.10.2006)

Esimerkki 6 on ote 27.9.2006 julkaistusta tiedotteesta, joka käsittelee Paavo Lipposen esittämää suositusta suurelle valiokunnalle perustuslain ratifioimisen puolesta. Objekti eli perustuslain ratifioiminen tulee esille jo tiedotteen ensimmäisessä kappaleessa. Toinen esimerkki 7 on kappale 6.10.2006 julkaistusta tiedotteesta, joka käsittelee suuren valiokunnan päätöstä suositaa perustuslain ratifioimista eduskunnalle. Samassa tiedotteessa suuri valiokunta esittää myös joitakin ehtoja, joilla Suomen kannattaa suostua ratifioimaan sopimus. Objekti on nostettu esimerkki tiedotteissa hyvin selkeästi esiin jo otsikoissa. Esimerkiksi jälkimmäisen tiedotteen otsikko on: *Suuri valiokunta puoltaa EU:n perustuslakisopimuksen hyväksymistä.* Objektit ovat kuvauksia perustuslakiprosessin etenemisestä, sen eri vaiheista ja tavoitteiden asettamisesta. Objektit liittyvät läheisesti tiedotteessa esiintyvään perustuslakiprosessin kehittymistä käsittelevä diskurssiin.

Subjektin rooli sen sijaan on objektia haasteellisempi määritellä, koska tiedotteissa eduskunnan ohella viitataan myös muihin toimijoihin, kuten valtioneuvostoon. On

mielenkiintoista tarkastella kenestä tehdään todellinen muutoksen tekijä Suomessa tiedotteiden perusteella. Ratifiointipäätös kuuluu eduskunnalle, mutta valtioneuvosto toimeenpääsee eduskunnan päätökset. Molemmat aktorit saivat vaihtelevasti *subjekti* -aktantin roolin myös tiedotteissa, joskin eduskunnan rooli korostui, koska se oli subjektina useammin kuin muut yksittäiset aktantit. Eduskunnan käsittelyyn tulevat EU:ta koskevat päätöslauselmat muotoillaan eduskunnan suuressa valiokunnassa, joka on samalla Suomen virallinen EU-valiokunta (Eduskunta 2007). Olen kuitenkin päätenyt ottamaan kokoavan mallin subjektiksi eduskunnan, joka tekee viimeisen päätöksen. Tällöin valiokuntien ja valtioneuvoston rooli painottuu pikemminkin lähettäjän rooliin. Subjektin tavoitteena nähdään objekti eli *perustuslakisopimuksen ratifioiminen*. Tämä suhteellisen ristiriidaton suhde toistuu lähes kaikissa tämän ryhmän tiedotteissa, koska subjektit eivät pääasiassa esitä perustuslakia kyseenalaistavia mielipiteitä.

Esimerkissä 8 on kappale 27.9.2006 julkaistusta tiedotteesta, joka käsittelee Paavo Lipponen kehotusta ratifioida perustuslakisopimus:

8. Eduskunnan puhemies **Paavo Lipponen** viesti **suurelle valiokunnalle** oli selkeä: **Eduskunnan tulisi antaa tukensa EU:n perustuslailliselle sopimukselle ratifioimalla se**. Suuri valiokunta kuuli puhemies Lipposta osana perustuslakisopimuksen ratifioinnista annettavan lausunnon asiantuntijakuulemisia 27. syyskuuta. (27.9.2006)

Esimerkkitiedotteessa lähettäjä eli puhemies Paavo Lipponen kehottaa subjektia eli eduskuntaa toimimaan, jotta objekti toteutuisi eli perustuslaki ratifioitaisiin. Esimerkissä näkyy myös subjektin määrittelemisen hankaluus. Esimerkissä Paavo Lipponen kehottaa eduskuntaa ratifioimaan perustuslakisopimuksen, mutta osoittaa kehotuksensa silti suurelle valiokunnalle. Subjekti riippuu ensisijaisesti objektin määrittelemisestä. Jos oletetaan, että tiedotteen objekti on perustuslakisopimuksen ratifioiminen, tällöin subjektina on eduskunta, mutta jos oletetaan, että objektina on suuren valiokunnan lausunto, silloin subjektina on suuri valiokunta. Tiedotteissa ei kuitenkaan tule suoraan esille, mikä rooli suuren valiokunnan lausunnolla on eduskunnan päätöksenteon kannalta. On kuitenkin pääteltävissä, että valiokunta vaikuttaa eduskuntaan, joten edellä kutsuttua eduskuntaa voidaan pitää esimerkin subjektina.

Huomioitavaa on, että kansalaiset eivät esiinny tiedotteissa subjekteina eli muutoksen tekijöinä, vaikka päätöksenteko voitaisiin eduskunnan sijasta jättää myös kansalaisille. Tämä

liittyy kansalaisen roolia ja kansanäänestyksiä koskevaan diskurssiin, koska kansalaisille määritelty rooli määrittelee myös tapaa, jolla kansalainen voi osallistua diskurssiin. Eduskunnan tiedotteissa kansalaisen osallistumismahdollisuudet ovat suhteellisen rajalliset. On huomattava, että tiedotteissa eduskunta ei esiinny ainoastaan subjektina, vaan yksittäiset kansanedustajat saavat myös vastustaja-aktantin roolin, jolloin päätöksenteosta välittyy kahtalainen viesti. Tässä näkyy edustuksellinen poliittinen demokratia. Kansa valitsee vaaleilla edustajan, jonka katsoo ajavan etuaan parhaimmalla tavalla, minkä jälkeen päätöksenteko siirtyy edustajille, joilla on vapaus toimia oman harkintakyvyn sekä oman mielen mukaisesti. Tästä syystä subjektin rooli kuuluu ensi sijassa edustajille, ei kansalaisille. Tästä on kuitenkin mahdollista poiketa järjestämällä erillinen kansanäänestys, mitä Suomi ei ole kuitenkaan perustuslakikysymyksessä päättänyt tehdä.

4.1.3.2 Puolustaja ja vastustaja

Aktanttikategoriat *puolustaja* ja *vastustaja* ovat eduskunnan teksteissä sivuroolissa ja sekundaarisia, jolloin niiden tarkoitukseksi jää subjektin ja objektin taustalla toimiminen eli avun tuominen joko toimimalla halun toteuttamiseksi tai helpottamalla kommunikaatiota. Vastustaja puolestaan luo esteet halun toteutumiselle tai kommunikaation välittymiselle (Greimas 1980, 201).

Kokoavassa aktanttimallissa olen nostanut puolustaja-aktantiksi todelliset tai potentiaaliset EU-myönteiset poliittiset ryhmät tai henkilöt. Tiedotteissa ei ole esillä kovinkaan monta erillistä puolustajaa, jotka edistävät objektin toteutumista.. Puolustajana mainitaan esimerkiksi vuonna 2006 eduskunnan puhemiehenä toiminut Paavo Lipponen, joka painotti sopimuksen merkitystä Suomelle ja osallistui Amaton viisaiden miesten ryhmään, joka käsitteli perustuslain sisältöä ja etenemisaikataulua. Puolustaja-aktanttia esittelee esimerkki 9 27.9.2006 julkaistusta tiedotteesta:

9. Puhemies Lipponen korosti, **ettei** Amaton työryhmä **tule kilpailemaan** minkään maan hallituksen kanssa, eikä **myöskään tuota Suomen hallitukselle valmiita malleja** perustuslaillisesta sopimuksesta. Työryhmä on yksityinen, ja sen rahoituksesta vastaa Bosch Stiftung. Työryhmän tarkoituksena on aloittaa puhtaalta pöydältä EU:n perustuslaillisen sopimuksen **juridisen logiikan analysointi** sekä arvioida **missä määrin sopimus on kokonaisuus ja millä tavoin sen sisältöä ja rakennetta voisi toisaalta muuttaa**. Puhemies Lipponen totesi oman lähtökohtansa olevan se, **ettei sopimuksen sisältöön tulisi puuttua**. 27.9.2006

Amatoa voidaan pitää potentiaalisena puolustajana, koska sen toiminnan tavoitteena on selvittää juridisia perustuslain ratifioinnin mahdollisuuksia EU-maissa. Amaton ryhmä

voidaan tulkita myös puolustajaksi, koska sen tarkoituksena ei ole antaa valmiita ratkaisumalleja valtioille vaan pohtia sopimuksen sisältöä ja tehdä ehdotuksia muutoksista. Tämä on subjektin eli perustuslakisopimuksen ratifioinnin helpottamista.

Toisaalta Amaton ryhmä voidaan nähdä myös vastustajaksi, jos Amato päätyisi toteamaan perustuslakisopimuksen olevan puutteellinen. Tämä tulkinta ei ole todennäköinen, jos tarkastellaan tekstin kontekstia eli tiedotetta, josta katkelma on otettu. Tämän tiedotteen otsikko on ”Puhemies Lipponen suurelle valiokunnalle: Eduskunnan tulisi ratifioida EU:n perustuslakisopimus”. Amaton ryhmään kuuluu vain 17 päätöksentekijää, joten Lipposella voidaan olettaa olevan realistiset mahdollisuudet vaikuttaa ryhmän päätöksentekoon. Lipponen esittää omaksi lähtökohdakseen, että sopimuksen sisältöön ei tulisi puuttua, joten sen hylkääminen on tekstin näkökulmasta epätodennäköinen. Amaton ryhmän tammikuussa 2007 asettamasta missiosta (ACED 2007) käy ilmi, että ryhmä on asettanut julistanut tavoitteekseen ”Nationalismi ei saa tuhota eurooppalaista yhdentymisen unelmaa”. Tästä näkökulmasta Amaton ryhmää ei voida pitää täysin neutraalina toimijana varsinkaan, kun otetaan huomioon, että 16/18 ryhmän jäsenestä on Euroopan komission edustajia.

Kokoavassa aktanttimallissa olen määritellyt vastustaja-aktantiksi sopimusprosessin kyseenalaistajan eli henkilön tai ryhmän, joka todella tai potentiaalisesti voi kritisoida sopimusehdotusta tai sopimusta itsessään. Lisäksi vastustajana voidaan nähdä myös muunlainen sopimusprosessin hidastaminen esimerkiksi vaatimalla kansanäänestystä tai muutoksia päätöksentekomenettelyyn. Kansanäänestys nostaisi objektiksi kansalaiset eduskunnan sijaan. Tämä on Greimasin mukaan subjektin kyseenalaistamista eli esteen luomista subjektille ja liittyy läheisesti tiedotteiden kansalaisen roolia ja kansanäänestyksiä koskevaan diskurssiin.

Vastustajista tulevat aineistossa esiin esimerkiksi suuren valiokunnan Pentti Tiusanen, Heidi Hautala ja Outi Ojala, jotka tekivät perustuslakiehdotuksen aikana kaksi vastaehdotusta, joiden mukaan sopimus ei ole sellaisenaan hyväksyttävissä ja siitä tulisi järjestää kansanäänestys, jotta kansalaisten mielipiteet tulisivat esille. On huomattavaa, että kansalaiset nousevat esimerkissä esiin juuri vastustaja-aktantin yhteydessä. Esimerkissä 10 on katkelma tiedotteesta, joka on julkaistu 7.4.2006.

10. Lausuntoluonnoksen ponsista käytiin kaksi äänestystä ed. Ojalan esittämästä ja ed. Hautalan kannattamasta vastaehdotuksista, joissa **ei pidetty sopimusta sellaisenaan hyväksyttävänä** ja todettiin, että **perustuslakisopimuksen ratifioimiselle ei tässä tilanteessa ole edellytyksiä ja sopimukselle olisi saatava myös Suomen kansalaisten hyväksyntä**. Lausunnon ensimmäinen ponsi hyväksyttiin äänin 20-4-1 ja toinen, ratifiointivalmiutta koskeva ponsi äänin 18-7. (7.4.2006)

Esimerkki käsittelee suuren valikunnan päätöstä suosittaa perustuslain ratifiointia eduskunnalle. Päätös ei ollut tiedotteen mukaan yksimielinen, vaan siitä äänestettiin. Ensimmäisessä ponnassa todetaan, että valiokunta pitää perustuslakisopimusta ja sen tuomia muutoksia EU:n toimintakykyä tehostavana ja kansalaisten asemaa vahvistavana kokonaisratkaisuna. Toisessa ponnassa suuri valiokunta esittää, että eduskunta ilmaisisi valtioneuvostolle antamassaan vastauksessa selkeän tukensa EU:n yhteiselle kehittämiselle ja valmiutensa ratifioida perustuslakisopimus.

Esimerkissä 10 viitataan Outi Ojalan ja Heidi Hautalan suurelle valiokunnalle tekemiin vastaehdotuksiin, joiden mukaan suuren valiokunnan ei tulisi suositella eduskunnalle perustuslain ratifioimista. Vastaehdotusten mukaan sopimus ei ole sellaisenaan hyväksyttävissä eikä perustuslakisopimusta tulisi kyseisessä tilanteessa ratifioida, ja lisäksi sopimukselle tulisi saada myös kansalaisten hyväksyntä. Vastaehdotukset eivät kuitenkaan saaneet tarpeeksi kannatusta, joten suuri valiokunta päätyi suosittamaan perustuslakisopimuksen vahvistamista. On merkillepantavaa, että vastaehdotuksessa kansalainen nostetaan päätöksiä tekevään rooliin. Käsittelen tätä teemaa lisää kansalaisen roolia ja kansanäänestyksiä käsittelevän diskurssin yhteydessä.

Hautalan ja Ojalan vastaehdotusten raportoiminen oli hyvin poikkeuksellista eduskunnan tiedottamiselle, koska tiedotteessa tulee esiin, että päätöksenteko ei ole ollut yksimielistä. Tämä on ainoa EU:n perustuslakia vastustava mielipide, joka tiedotteissa raportoidaan.

Tiedotteiden aktanttien näkökulmasta Hautala ja Ojala pyrkivät siis nostamaan kansanäänestyksen kautta kansalaista subjektiksi. Kyse on pohjimmiltaan kansalaisten vallasta demokratiassa. Weberin (1919, 41) termin kansalaiset voivat olla *hallintoalamaisia* vai *tilapäispoliitikkoja*. Weber katsoo, että kansalaisten tuli nousta tottelijan roolista tilapäispoliitikoiksi, joilla hän tarkoittaa keitä tahansa poliittisesti toimivia. Kansanäänestystä ei kuitenkaan nostettu eduskunnan päätöksen korvaavaksi vaihtoehdoksi kuin kahdessa aineiston tiedotteessa.

Suurimmasta osasta aineiston tiedotteita vastustaja-aktantti puuttui kokonaan. Myös Greimas toteaa, että on tyypillistä, että kaikkia aktantteja ei ole löydettävissä kaikista teksteistä (1979, 211). Silti tutkimukseni kannalta on keskeistä, että juuri vastustaja-aktantti puuttuu niin monesta tiedotteesta. Kielteisiä näkemyksiä perusteluista sopimuksen hyväksymisen ei juurikaan tuoda esille, joten tiedotteista välittyy hyvin yksimielinen näkökulma. Heikkisen (2005, 5) mukaan Suomessa tehdäänkin julkisia päätöksiä hyvin usein ennen julkista keskustelua ja mielipiteenmuodostusta. Heikkisen mukaan ”Politiikka ei enää esiinny vaihtoehtojen välisenä kamppailuna ja tahdonmuodostuksena, vaan siitä on tullut omalaatuinen osa kaupallista julkisuuskulttuuria.”

Myös oikeusministeriön tilaama median ja demokratian suhdetta analysoiva tutkimus (Nieminen ym. 2005, 11) tukee tätä tulkintaa. Heidän mukaansa poliittisten päätöksentekijöiden roolista on tullut aikaisempaa ideologisempi: päätöksentekijöiden tehtävänä on vakuuttaa kansalaiset sopeutumisen välttämättömyydestä ja kehityksen vaihtoehdottomuudesta.

4.1.3.3 Lähettäjä ja ajan kuva

Eduskunnan EU-tiedotteissa, jotka käsittelevät Suomen ratifiointipäätöstä, lähettäjänä on tyypillisesti arvovaltainen yhteiskunnallinen instanssi tai henkilö, jolla on tarpeeksi arvovaltaa tai toimivaltaa vaikuttaa objektin toteutumiseen. Pari lähettäjä – ajan kuva on Greimasin mukaan haastavampi yksinkertaistaa, koska parin osapuolten rooli vaihtelee useimmissa teksteissä selkeästi eniten. Greimasin aktanttimallissa lähettäjiään ja vastaanottajaansa suhdetta määrittelee ensisijaisesti *kommunikaatio*, jonka merkitys on oleellinen: tapa, jolla lähettäjä pystyy välittämään ajatuksensa tavoitellusta tulevaisuuden tilasta eli tässä ajan kuvasta, on avainasemassa. Kyse on myös retoriikasta. Lähettäjän on käytettävä argumentteja, jotka todella vaikuttavat subjektin. Lähettäjän rooli onkin toiminnan kannalta hyvin oleellinen, koska lähettäjä myös päättää, millä tavoin tavoite eli objekti määritellään, ja valitsee tavan, jolla objektista puhutaan.

Esimerkissä 11 on katkelma 7.4.2006 julkaistusta tiedotteesta, jossa käsitellään suuren valiokunnan ehdotusta, jonka mukaan Suomen olisi tärkeää ratifioida perustuslaki. Esimerkissä näkyvät lähettäjä ja lähettäjän tarjoama ajan kuva:

11. **Suuri valiokunta** hyväksyi kokouksessa 7. huhtikuuta lausunnon, jossa annetaan selkeä viesti perustuslakisopimuksen ratifioimisen puolesta. Suuri valiokunta katsoo, että **perustuslakisopimus toisi selkeän parannuksen EU:n nykytilaan.**

Esimerkissä 11 lähettäjäksi voidaan katsoa suuri valiokunta. Esimerkin teksti on raportoivaa kieltä, jossa selitetään suuren valiokunnan päätöksentekoa. Esimerkissä subjektin ja ajan kuvan kommunikaatiosuhde on selkeä, koska siinä on mainittu myös objekti eli perustuslain ratifioiminen. Tässä on esillä myös lähettäjän valta-asema, jossa se voi päättää, mikä on objektin merkitys, eli tässä selkeän parannuksen tuominen EU:n nykytilaan. Objektia arvioidaankin Greimasin mallissa sen mukaan, mitkä ovat sen vaikutukset ja sen merkitys eli omassa mallissani juuri tarjottu ajan kuva.

Lähettäjän rooli on toisaalta myös lakisääteinen rooli, mikä paljastuu tarkastelemalla yksittäisiä lähettäjiä, jotka toistuvat tiedotteesta toiseen. Sellaisia ovat suuri valiokunta, ulkoasianvaliokunta ja Paavo Lipponen. Näiden aktoreitten toimenkuvaan kuuluu aloitteiden tekeminen. Johtopäätöksiä tehdessä on myös muistettava, että se joukko, jonka toimista eduskunta tiedottaa, on melko rajattu, mikä vaikuttaa myös lähettäjien määrään ja asemaan. Perustuslakikeskustelussa on nimettävissä muitakin lähettäjiä, mutta niillä ei ole ääntä aineistoni tiedotteissa, koska Eduskunnan tiedottaminen on hajaantunut eri ministeriöihin, puolueisiin ja yksittäisien edustajien toimistoihin.

Lähettäjän ohella myös ajan kuva -aktantilla on mielenkiintoinen rooli tekstien rakentumisen kannalta. *Ajan kuva* on pelkistetyksi arvio subjektin merkityksestä tulevaisuudessa. Olen nostanut kokoavaan aktanttimalliin EU-tiedotteiden ajan kuvaksi ”yhtenäisemmän ja turvallisemmän Euroopan”. Ajan kuva -aktantti oli hankalimmin yleistettävissä yhdeksi kokonaisuudeksi, koska tiedotteissa esiteltiin hyvin eriäviä perustuslain ratifioinnin tuomia tulevaisuuden merkityksiä. Tiedotteissa nousi esiin yhtenäisyys esimerkiksi sopimuksen sisällön, poliittisen järjestelmän sekä turvallisuuspolitiikan yhteydessä. Esimerkissä 12 on 29.9.2006 julkaistun tiedotteen tarjoama ajan kuva:

12. Ulkoasiainvaliokunta korostaa, että **perustuslakisopimuksen sotilaallista turvatakuuta koskevalla lausekkeella on tosiasiallista merkitystä ja se vahvistaa Suomen turvallisuutta.** Suomi voi edellyttää muilta EU:n jäsenmailta sotilaallista tukea. 29.9.2006

Turvallisuuden koheneminen on yksi tiedotteissa toistuvasti esitetty ajan kuva. Esimerkkitiedote on julkaistu perustuslakisopimuksen ratifiointi edeltävänä syksynä juuri ennen kuin aihe siirtyi eduskunnan päätettäväksi. Tässä vaiheessa ulkoasianvaliokunta ei kuitenkaan vielä suosittanut perustuslain ratifioimista vaan asia oli vasta valmisteluasteella. Esimerkissä nostetaan kuitenkin jo esiin Suomen turvallisuuden koheneminen ja sotilaallisen tuen edellyttäminen perustuslain perusteella. Tätä voidaan pitää yhtenä tiedotteiden yleisemmistä teemoista. Käsittelen turvallisuutta perustuslain tuomia vaikutuksia käsittelevän diskurssin yhteydessä.

Toisaalta tiedotteita yhdistää se, ettei negatiivisia tulevaisuuden kuvia ei esitetty juuri ollenkaan. Tämä piirre liittyy luultavammin juuri lähettäjän ja ajan kuvan läheiseen suhteeseen: ajan kuva esitetään lähettäjän näkökulmasta mahdollisimman myönteisenä ja hyväksyttävänä.

Esimerkissä 13 näkyy esimerkki historiallisesta ajan kuvasta. Tiedote on julkaistu 29.9.2006:

13. Lausunnossa todetaan perustuslakisopimuksen pohjautuvan pidempiaikaiseen Euroopan integraation kehitykseen, jonka keskeisimpiä uudistuksia ovat **sopimuksen yhtenäistäminen ja selkeyttäminen, unionin oikeusjärjestelmän perustuslaillistaminen, poliittisen järjestelmän demokratisointi ja kansalaisten aseman vahvistaminen sekä unionin kansainvälisen toimintakyvyn kehittäminen.** (7.4.2006)

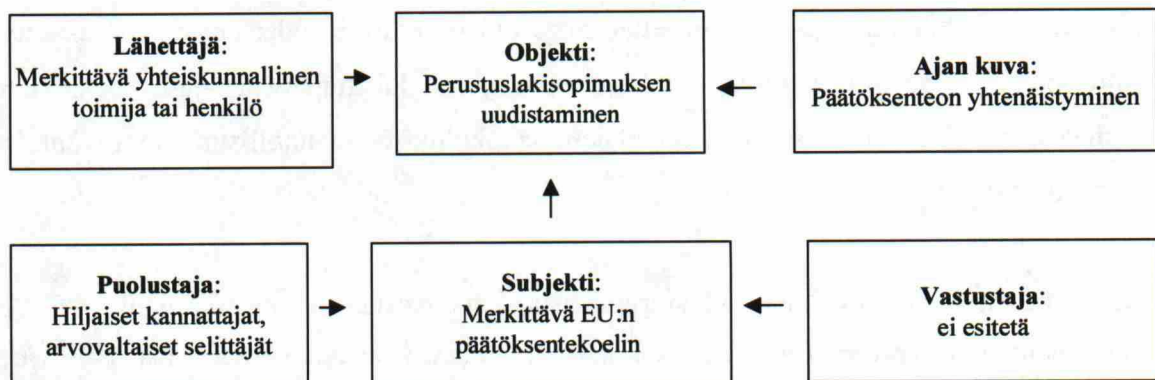
Tiedote on julkaistu perustuslakiprosessin alkuvaiheessa. Siinä on lueteltu joitakin ajan kuvia, joita ovat esimerkiksi sopimuksen yhtenäistäminen ja selkeyttäminen. Tämän lisäksi unionin oikeusjärjestelmän todetaan siirtyvän perustuslakiin, kun aiemmin oikeusjärjestelmä on perustunut komission päätöslauselmiin. Lisäksi EU:n poliittisen järjestelmän todetaan demokratisoituneen. Tiedotteessa todetaan myös EU-kansalaisen aseman vahvistuvan jatkossa. Se on aineistossa suhteellisen harvinainen kannanotto, koska kansalaista ei juuri mainita muissa tiedotteissa.

4.1.4 Greimasin mallin soveltaminen perustuslain uudistamista käsitteleviin tiedotteisiin

Suomi ratifioi ensimmäisen luonnoksen EU:n perustuslaista marraskuussa 2006, aivan EU-puheenjohtajuuskauden viimeisillä metreillä. Suomen jälkeisellä Saksan puheenjohtajuuskaudella päätavoitteena oli perustuslakineuvotteluiden uudelleen herättäminen

ja keskusteluyhteyden avaaminen myös Ranskaan ja Hollantiin, jotka olivat ennättäneet hylätä aiemman sopimusluonnoksen. (EU:n sopimusuudistus 2007.)

Tässä vaiheessa eduskunnan tiedotteiden näkökulma laajeni kansallisesta näkökulmasta Euroopan laajuiseen keskusteluun perustuslakisopimuksen jatkosta. Tämä näkyy myös tiedotteista muodostetussa aktanttimallissa, joka rakentuu tiedotteiden objektin eli perustuslakisopimuksen uudistaminen ympärille.

Kuva 7. Kokoava aktanttimalli EU:n perustuslain uudistamista käsittelevistä tiedotteista.

Kuvan 7 aktanttimallissa aktantit ja varsinkin aktanttipaikkoja täyttävät aktorit ovat erilaiset kuin aiemmassa perustuslain ratifiointia käsittelevässä aktanttimallissa (kuva 6). Perustuslain uudistamista koskevissa tiedotteissa lähettäjänä on merkittävä yhteiskunnallinen toimija tai henkilö, joka on siis sama kuin aiemmassa aktanttimallissa. Objektina on nyt perustuslakisopimuksen uudistaminen, ja subjektina on merkittävä EU:n päätöksentekoeelin. Puolustajaksi olen yleistänyt uudistamisen hiljaiset kannattajat, jotka edistävät perustuslakiprosessia, sekä arvovaltaiset selittäjät, joiden roolina on edistää perustuslain etenemistä selittämällä sen sisältöä muille päätöksentekijöille. Selkeitä vastustajia tiedotteissa ei esitetä lainkaan, mikä on mielenkiintoista. Monipuolisin aktantti on ajan kuva, koska tiedotteissa esitetään lukuisia arvioita perustuslakiprosessin merkityksestä. Yhdistävä tekijä ajan kuville on päätöksenteon yhtenäistyminen.

4.1.4.1 Subjekti ja objekti

Toisen ryhmän tiedotteet käsittelevät perustuslain uudistamista Suomen ratifiointipäätöksen jälkeen. Muuttuneessa tilanteessa tiedotteissa ilmenevä *objekti* on siis erilainen kuin ennen Suomen ratifiointipäätöstä, jolloin objektina oli Suomen vahvistuspäätös. Uudessa tilanteessa objektina on perustuslakisopimuksen uudistaminen eli sopimuksen muuttaminen niin, että se voitaisiin hyväksyä kaikissa EU-maissa. Kaikki tämän ryhmän tiedotteet käsittelevät samaa aihetta eri näkökulmista, ja niissä myös määriteltiin muutoksien tarve eri tavoin.

Tässä vaiheessa vaihtui myös lain nimitys EU:n perustuslaista aluksi EU:n perustuslakisopimukseksi ja lopulta EU:n perustuslailliseksi sopimukseksi, mikä on selkeä kielellinen valinta, jolla osoitetaan, että on kyse tuoreesta ehdotuksesta, jonka myös Ranksa ja Alankomaat voisivat hyväksyä. Tämän jälkeen nimi muuttui vielä kerran uudistusopimukseksi.

Esimerkissä 14 on yksi kappale 1.6.2007 julkaistusta tiedotteesta. Esimerkissä on lihavoitu objekti eli perustuslain uudistaminen:

14. Puheenjohtajamaa Saksa esittää tulevassa Eurooppa-neuvostossa 21.-22.6. jäsenmaiden kannoista kootun selvityksen, jonka pohjalta Eurooppa-neuvosto tekee päätökset siitä, **miten EU-sopimusuudistusta jatketaan**. Tavoitteena on, että Eurooppa-neuvosto päättäisi hallitustenvälisen konferenssin koolle kutumisesta uuden sopimuksen neuvottelemiseksi. **Eurooppa-neuvostossa tulisi lisäksi sopia lista sellaisista kysymyksistä, joita konferenssissa tulee tarkastella uudelleen.** Suomi pitää tärkeänä, että **uusi sopimus tulisi voimaan** ennen kesän 2009 Euroopan parlamentin vaaleja. (1.6.2007)

Esimerkkitiedote käsittelee Saksan antamaa uudistusselvitystä, jonka perusteella perustuslakisopimusta lähdettiin uudistamaan. Siinä luetellaan perustuslain uudistamisprosessin vaiheita ja keinoja, joita ovat esimerkiksi hallitusten välisen konferenssin koolle kutuminen sekä Eurooppa-neuvostossa laadittava lista niistä kysymyksistä, joita konferenssissa tulisi tarkastella uudelleen, jotta uusi sopimus voitaisiin saada voimaan ennen Euroopan parlamenttivaaleja 2009.

Perustuslain uudistamista koskevien tiedotteiden objekti pysyy hyvin samanlaisena riippumatta siitä, onko kyseessä eduskunnan toimintaa käsittelevä tiedote vai tiedote, joka selostaa EU:n päätöksentekoa. Objektiksi on nostettu uudistamisen tarve. Aineiston tiedotteissa ei esitetty ratkaisua, jonka mukaan olisi mahdollista, ettei sopimusta solmittaisi ollenkaan, eikä perustuslain kaatumista tuoda tiedotteissa esiin ollenkaan. Tämä on yksi tapa, jolla eduskunnan tiedotteet osallistuvat vallan diskurssiin, eduskunnalla on valta määrätä millä

tavoin ja mistä asioista tiedotteissa puhutaan. Tekemisen määrittelemisen esimerkiksi uudistamiseksi on osa perustuslain kehittymisen prosessia ja laajempaa perustuslain kehittymisen diskurssia.

Tiedotteiden subjekti on tiedotteissa jokin merkittävä EU:n päätöksentekuelin, jolla on valta neuvotella EU:n perustuslaillisen sopimuksen jatkosta. EU:n perustuslakivaliokunta nousee tiedotteissa esiin hyvin useasti, koska se on toimielin, joka valmistelee hallitusten välisessä konferenssissa käsiteltäviä teemoja.

Tiedotteiden subjektin määrittelemisen oli monessa tapauksessa haastavaa, koska tiedotteet käsitelivät ensi sijassa eduskunnan sekä Euroopan parlamentin tai neuvoston päätöksiä, mutta samalla niistä käy esille, että päätökset perustuslain uudistamisesta tehdään hallitusten välisessä konferenssissa. Tästä syystä käsittelen päätösaloitteen tekijöitä *lähettäjinä* eikä subjekteina, vaikka aloitten tekijöiden rooli oli myös subjektinomainen.

Hallitusten välisen konferenssin ohella subjekteiksi nousivat myös EU:n perustuslakivaliokunta ja sitä kautta Euroopan komissio, jolla on oikeus valmistelevana toimielimenä määritellä mistä hallitusten välisessä konferenssissa puhutaan.

Esimerkissä 15 on kappale 8.6.2007 julkaistusta tiedotteesta. Siinä lähettäjänä on Euroopan komissio ja subjektina hallitusten välinen konferenssi:

15. **Komissio ja neuvoston puheenjohtaja** painottivat puheenvuoroissaan, että ne **haluavat säilyttää perustuslakisopimuksesta olennaisen sekä antaa tulevalle hallitusten väliselle konferenssille selkeän ja rajoitetun asialistan**. Ne ilmaisivat periaatteellisen valmiutensa avata konferenssin ovet Euroopan parlamentille sekä halunsa sisällyttää EU:n perusoikeuskirja perustuslakisopimukseen. Myös uusista EU:ta koettelevista haasteista pitää avata keskustelu. (8.6.2007a)

Tiedotteen sisältönä on myös se, että Euroopan parlamentti haluaa säilyttää perustuslakisopimuksesta olennaisen, mutta sillä ei ole laillista oikeutta tehdä päätöstä perustuslain ratifioimiseksi, joten se haluaa antaa hallitusten väliselle konferenssille selkeän ja rajoitetun asialistan. Komission valta korostuu juuri konferenssin asialistan muotoilemisessa.

Esimerkissä 15 nostetaan esiin, että komission ja sen puheenjohtajan mukaan perustuslakisopimuksessa tulisi säilyttää olennainen ja toisaalta, että konferenssille tulisi antaa

selkeä ja rajoitettu asialista. Tässä on toinen esimerkki vallan diskussista: päätöksiä tehdään vain ennalta määrättyistä aiheista, mitä voidaan kutsua diskurssin rajoittamiseksi. Tässä diskurssiin osallistuva vahva osapuoli eli Euroopan komissio määrittelee millä tavoin ja mistä aiheista puhutaan.

4.1.4.2 Puolustajat ja vastustajat

Puolustajien määrittelemisen tiedotteiden perustuslain uudistamista koskevista tiedotteista oli haastavaa. Olen määritellyt puolustajiksi aktanttimalliin (kuva 7) hiljaiset kannattajat. Puhtaasti puolustajiksi voidaan jo nimensä perusteella nimetä ”perustuslain ystävät”, eli ne 18 maata, jotka olivat jo vahvistaneet perustuslain. Esimerkissä 16 näkyy viittaus perustuslain ystäviin:

16. **”Perustuslain ystävät” eli perustuslakiehdotuksen jo ratifioineet 18 maata** kokoontuvat tänä viikonloppuna Madridiin keskustelemaan jumissa olevan perustuslakisopimuksen tulevaisuudesta Saksan liittokansleri Angela Merkelin johdolla. Suomea kokouksessa edustaa ulkomaankauppa- ja kehitysyhteistyöministeri Paula Lehtomäki. (26.1.2007)

Tiedotteessa 26.1.2007 käsitellään Suomen valtionneuvoston toimintalinjaa Saksan puheenjohtajuuskaudella, joka seurasi Suomen puheenjohtajuuskautta, jonka aikana Suomi ratifioi perustuslakisopimuksen. Tiedotteessa Suomi liitetään perustuslakiin positiivisesti suhtautuvien ryhmään eli perustuslain ystäviin. Siitä huolimatta, että Suomi ja muut 17 maata kuuluvat perustuslain ystäviin, tämä ryhmä näkyy vain yhdessä aineiston tiedotteessa koherenttina ryhmänä, joka ei tiedotteessa lausu kommentteja perustuslain puolustamiseksi. Tästä syystä olen kokoavassa aktanttimallissa kuvannut tätä ryhmää hiljaisiksi kannattajiksi.

Puolustajien rooli on Greimasin mukaan toiminnan helpottaminen ja edistäminen. Tästä näkökulmasta puolustajaksi voitaisiin nostaa tiedotteissa mainitut viralliset esittelijät, joiden roolina on selittää päätöksenteon edistymistä muille päätöksentekojärjestelmille. Selittäjiä tiedotteissa ovat esimerkiksi Paavo Lipponen ja komission varapuheenjohtaja Margot Wallström. Nämä toimijat esitellään kuitenkin asiantuntijaroolissa, joten heitä ei silloin voi suoraan käsitellä puolustajina, vaan puolustajan kaltaisina auktoriteetteina, jotka olen kylläkin sijoittanut puolustajien joukkoon (ks. kuva 7). Heidän roolinsa on lähinnä selittää

päätöksenteon perusteita ja vastata mahdolliseen kritiikkiin. Esimerkissä 17 on kappale 28.6.2007 julkaistusta tiedotteesta, jossa on Margot Wallströmin asiantuntijarooli:

17. Komission varapuheenjohtaja **Margot Wallström** oli tiistaina 26. kesäkuuta Euroopan parlamentin perussopimusasioiden valiokunnan tentattavana edeltävän viikon huippukokouksen tuloksista ja hallitusten välisen konferenssin (HVK) mandaatista uudistaa perussopimuksia.

Kansallisille parlamenteille kaavailtu rooli toissijaisuusperiaatteen vartijana nousi keskustelussa voimakkaasti esille. Taustalla oli eräiden parlamentin jäsenten vanha huoli siitä kaventaako kansallisten parlamenttien aseman vahvistaminen Euroopan parlamentin valtaa. **Wallström vakuutti, että näin ei tule käymään, vaan molemmilla on oma erillinen roolinsa.** (28.6.2007a)

Tiedotteessa 28.6.2007a kuvataan sitä, miten Margot Wallström esittelee EU:n perustuslakivaliokunnalle huippukokouksen tuloksia ja hallitusten välisen konferenssin valtuuksia. Hänen roolinaan oli myös vakuuttaa valiokunnan jäsenet päätöksenteon etenemisestä oikeaan suuntaan. Tämänkaltaisen vakuuttelu ei ole täysin puolueetonta, mutta ei ehkä täytä täysin myöskään puolustaja-aktantin vaatimuksia. Toinen saman kaltainen tilanne on esimerkissä 18:

18. **Pääministeri Vanhanen selvitti Suomen neuvottelukantoja suurelle valiokunnalle** perjantaina 8. kesäkuuta. Vanhasen mukaan Suomelle tärkeintä on uuden sopimuksen sisältö, ei sen muoto. (8.6.2007b)

Esimerkissä 18 selittäjänä on Matti Vanhanen. Tilanne on muuten samankaltainen, mutta tässä konteksti on suomalainen. Yhteistä esimerkeille 17 ja 18 on niiden puolustaja-aktantin kaltainen rooli, joka on mielenkiintoinen tiedotteiden logiikan rakentumisen kannalta. Tiedotteessa edistettävä asia perustellaan todistajalausuntojen kautta, mikä on tyypillistä esimerkiksi uutisjutulle, jossa uskottavuutta haetaan valittavien haastateltavien kautta. Vastakkaisille mielipiteille ei anneta samanlaisia todistamisen tilanteita.

Vastustajien löytäminen tiedotteista on haastavaa, koska tiedotteet eivät kuvaa päätöksenteon prosesseja kovinkaan selkeästi. Kokoavassa aktanttimallissa (kuva 7) olen määritellyt, että vastustajia ei mainita. Tämä on perusteltua, koska tiedotteista tulee kokonaisvaltaisesti hyvin positiivinen kuva. Jos kuitenkin halutaan etsiä mahdollisia vastustajia, niin perustuslakisopimuksen hylännet Ranska ja Hollanti voidaan nähdä ”Perustuslain ystävien” vastapoolina eli eräänlaisina vastustajina. Esimerkissä 19 on kyseessä tilanne, jossa tehdään selkeä ero Ranskan ja Hollannin sekä muiden maiden välille:

19. **Molemmat maat** [Ranska ja Hollanti] **äänestivät perustuslakisopimusta vastaan** vuonna 2005, joten on selvää, että niiden toimia **seurataan suurennuslasilla** nyt, kun Saksan odotetaan esittelevän ehdotuksensa perustuslakiprosessin jatkosta kesäkuun huippukokoukselle.

Aihe oli herkullinen myös siksi, että Alankomaiden taannoisten parlamenttivaalien ja Ranskan 22. huhtikuuta järjestettävien presidentinvaalien on toivottu tuovan mukanaan jonkinlaisen muutoksen maiden suhtautumisessa sopimuskysymykseen. (13.4.2007)

Tiedote käsittelee perustuslain etenemistä ja sellaisen sopimusehdotuksen löytämistä, että myös Ranska ja Hollanti voisivat vahvistaa sopimuksen. Tiedotteen objektina on ratkaisun löytäminen jumitumiseen tilanteeseen ja perustuslakiprosessin eteneminen. Ilmaisus *seurataan suurennuslasilla* ei itsessään ole kovin negatiivinen, mutta voidaan tulkita kontekstissaan kielteiseksi arvioksi. Tiedotteen objektin näkökulmasta Ranska ja Hollanti kirjoittuvat vastustajan rooliin, koska ne eivät ole edistäneet sopimuksen hyväksymistä. Suurennuslasin alla olosta välittyy myös ajatus, että Ranskalla ja Hollannilla ei olisi varaa tehdä lisää virheitä.

4.1.4.3 Lähettäjä ja ajan kuva

Lähettäjänä perustuslain uudistamista koskevien tiedotteiden kokoavassa aktanttimallissa on tyypillisesti merkittävä yhteiskunnallinen instanssi tai henkilö. Tiedotteiden lähettäjiä yhdisti toimijoiden yhteiskunnallinen ja poliittinen arvovalta, vaikka muutoin lähettäjät ovat eri tiedotteissa erilaisia. Lähettäjiä tiedotteissa ovat esimerkiksi Eduskunnan suuri valiokunta, Suomen valtioneuvosto sekä Euroopan parlamentti.

Greimasin mukaan lähettäjä saattaa sekoittaa objektin rooliin, jota voidaan usein pitää sekä halun että kommunikaation kohteena (Greimas 1979, 201). Tämä käsitys vahvistuu myös aineistossani. Lähettäjät erottaa subjekteista, jos tiedotteiden ”juonta” tarkastelee objektin näkökulmasta: tällöin subjekti on selkeämmin toiminnan toteuttaja ja lähettäjä sen aloittaja.

Esimerkissä 20 on esillä lähettäjän ja subjektin suhde:

20. Lausumassa **suuri valiokunta edellyttää**, että **valtioneuvosto toimittaa** keskeiset neuvottelut ja ehdotukset **eduskunnan** käsiteltäväksi, sekä **toimittaa** 18.3.2007 valittavalle uudelle eduskunnalle kokonaisselvityksen asiasta. (26.1.2007)

Tiedote 26.1.2007 käsittelee suuren valiokunnan päätöstä, jonka mukaan valiokunta hyväksyy tietyn valiokunnan toimintalinjan EU:n laajuisissa perustuslakineuvotteluissa. Lähettäjä eli suuri valiokunta esittää kuitenkin joitakin ehtoja subjektille eli valtioneuvostolle. Valtioneuvoston on toimitettava keskeiset neuvottelut ja ehdotukset vanhan eduskunnan

käsiteltäviksi ja toisaalta tehtävä kokonaisselvitys uudelle eduskunnalle. Useimmissa tapauksissa ongelmallista lähettäjän määrittelemisessä on se, että tiedote käsittelee lähettäjän roolia hyvin seikkaperäisesti, jolloin tiedotteiden tekemisen varsinainen subjekti jää taustalle. Eduskunnan tiedotteissa on pantava merkille, että lähettäjän eli aloitteentekijän roolia korostetaan ja lähettäjä esimerkiksi mainitaan lähes aina nimeltä.

Ajan kuva on tässäkin kokoavassa aktanttimallissa hyvin merkittävä toimija. Kokoavaksi ajan kuvaksi olen määritellyt päätöksenteon selkeytymisen (kuva 7), koska se on yhteenveto tiedotteissa näkyvistä ajan kuvista. EU:n politiikan selkeyttäminen on nostettu merkittävimmäksi EU:n perustuslain tuomaksi uudistukseksi myös ulkoasianministeriön perustuslakia käsittelevässä oppaassa (Ulkoasiainministeriö Lissabonin sopimus 2008).

Ajan kuvat ovat toisaalta hieman eri tyyppisiä kuin ensimmäisessä kokoavassa aktanttimallissa, joka kuvaa tiedotteita ennen Suomen ratifiointipäätöstä. Ensimmäisen ryhmän tiedotteissa ajan kuvat ovat idealistisempia ja kuvailevampia kuin toisessa ryhmässä, jossa ajan kuvat ovat hyvin konkreettisia tuloksia, joita perustuslain uudistamisella saadaan aikaan. Esimerkissä 21 on yksi tällainen ajan kuva:

21. On epätodennäköistä, että puolet parlamenteista koskaan vastustaisi jotain komission ehdotusta toissijaisuusperiaatteen nojalla. Wallströmin mukaan aloite on kuitenkin omiaan **lisäämään tietoisuutta EU-asioista kansallisissa parlamenteissa, mikä jo sinällään vahvistaa parlamenttien asemaa EU-asioiden käsittelyssä.** (28.6.2007a)

Tiedote 28.6.2007a käsittelee Margot Wallströmin selontekoa EU:n perustuslakivaliokunnalle ja erityisesti perustuslakiehdotuksen sisältämää toissijaisuusperiaatteen käytännön toteutusta. Toissijaisuusperiaatteen tarkoituksena on säännellä toimivallan harjoittamista EU:ssa. Sen avulla voidaan määrittää, voiko unioni toimia tietyllä alalla vai kuuluko asia jäsenvaltioiden toimivaltaan. Periaatteen mukaisesti unioni voi toimia aloilla, jotka eivät kuulu sen yksinomaiseen toimivaltaan, ainoastaan silloin, kun jäsenvaltiot eivät voi saavuttaa tavoitteita riittävän hyvin, vaan ne voidaan suunnitellun toiminnan laajuuden ja vaikutusten vuoksi saavuttaa paremmin unionin tasolla (Erkkilä & Tiilikainen 2007, 41). Toissijaisuusperiaate on tarkoitus liittää osaksi EU:n perustuslakia.

Perustuslain osana toissijaisuusperiaate olisikin yksi perustuslain tuomista vaikutuksista eli ajan kuvista. Ajan kuvaksi tiedotteessa esitetään tietoisuuden lisääntyminen EU-asioista

kansallisissa parlamenteissa ja kääntäen parlamenttien aseman kohentuminen EU-tasolla. Lisäksi esimerkissä 21 tuodaan esiin myös parlamenttien aseman kohentuminen EU-asioiden käsittelyssä. Tällainen ajan kuva on viittaus muutokseen tulevaisuudessa. Tulevaisuuden määrittelemineksi on osa tiedotteissa ilmenevää perustuslain tuomia vaikutuksia koskevaa diskurssia. Tietoisuuden lisääntyminen hyvin tyypillinen ajan kuva, koska se esittää pieniä muutoksia eikä maalaile suuria idealistisia haaveita. Tämän ajan kuvan voidaan silti katsoa liittyvän päätöksenteon yhtenäistymiseen, joka on määritelty kokoavan aktantti mallin ajan kuvaksi, koska toissijaisuusperiaate tekee päätöksentekoprosessin selkeämmäksi: aiemmin kansallisten parlamenttien ja EU:n päätöksenteon suhdetta ei määritelty selkeästi. Tätä kautta päätöksenteon voidaan sanoa yhtenäistyvän.

Esimerkissä 22 ajan kuvaksi esitetään päätösjärjestelmän muutos:

22. Valiokunta toteaa, että **siirtyminen jäsenvaltioiden yksimielisyyttä edellyttävästä päätöksentekojärjestelmästä määräenemmistöpäätöksentekoon on keskeinen parannus** nykysopimukseen. Valiokunta yhtyy valtioneuvoston näkemyksiin sopimuksen rakenteesta ja katsoo, että perustuslakisopimukseen sisältyvän määräenemmistöpäätöksenteon käytön laajentamisen on sisällyttävä myös uuteen perussopimukseen. (15.6.2007)

Esimerkki 22 on kappale 15.3.2007 julkaistusta tiedotteesta, joka käsittelee suuren valiokunnan Ilkka Kanervalta ja Paavo Väyryseltä saamaa selvitystä perustuslakiprosessin etenemisestä EU:ssa ja perustuslakiehdotuksen sisällöstä. Tiedotteessa valiokunta esittää myös oman arvionsa perustuslakineuvotteluiden sisällöstä. Valiokunnan mukaan yksimielisyyttä edellyttävästä päätöksentekojärjestelmästä määräenemmistöön siirtyminen on keskeinen parannus. Perustuslakisopimuksen määräenemmistö perustuu *kaksoisenemmistömalliin*, jossa määräenemmistö saavutetaan, kun päätöstä tukee 55 % jäsenmaista ja 65 % unionin yhteenlasketusta väestöstä (Erkkilä & Tiilikainen 2007, 36–37). Määräenemmistöpäätöksenteko on yksi EU:n perustuslain tuomista huomattavimmista muutoksista, josta esitetään selkeästi esimerkissä 22 positiivinen arvio eli ajan kuva käyttämällä ilmausta *keskeinen parannus*, mikä on yllättävän toteava ja lyhyt arvio, koska tyypillisesti ajan kuvat ovat laveita kuvauksia (ks. esimerkit 21, 11 ja 12).

4.1.5 Yhteenvedo Greimasin aktanttimaliin perustuvasta analyysistä sekä tiedotteiden teemat

Tässä luvussa kertaan Greimasin aktanttimaliin perustuvan analyysin tuomia tuloksia, ennen kuin siirryn käsittelemään tiedotteiden teemoja ja niitä koskevia diskursseja. Kokoan tässä yhteen havaintoja sekä ensimmäisestä kokoavasta aktanttimalista, joka käsittelee Suomen ratifiointipäätöstä että toisesta mallista, joka koskee perustuslain uudistamista käsitteleviä tiedotteita. Esittelen myös tulosten yhteydessä tiedotteiden teemoja.

Ensimmäisen ryhmän tiedotteiden objektina on EU:n perustuslain ratifiointipäätös Suomessa. Ratifiointipäätöstä käsitellään näissä tiedotteissa kansallisella tasolla, eikä EU-tason päätöksiä juurikaan esitellä. Toisen ryhmän tiedotteissa sen sijaan näkökulma laajenee kansallisesta käsittelystä Euroopan laajuiseen käsittelyyn. Näitä tiedotteita yhdistäväksi objektiksi nousee perustuslain uudistaminen, jotta perustuslakisopimus voitaisiin saattaa voimaan.

Kaikki tiedotteet käsittelevät siis perustuslakia, ja perustuslain eteneminen näyttäytyy tiedotteissa eräänlaisena presuppositiona, jota teksteissä ei kyseenalaisteta. Pidän *perustuslakiprosessin etenemistä* yhtenä tiedotteita yhdistävänä teemana.

Lähtäjänä tiedotteissa ovat tyypillisesti arvovaltaiset yhteiskunnalliset instanssit tai henkilöt, joilla on tarpeeksi arvovaltaa tehdä päätösehdotuksia. Tämä toistuu molemmissa aktanttimalleissa. Lähtäjällä on tiedotteissa huomattava valta, koska lähtäjät esittävät subjektia koskevia toimintaohjeita.

Perustuslain ratifiointia koskevien tiedotteiden subjektina on tyypillisesti Suomen eduskunta, koska sillä on valtaa tehdä perustuslain ratifiointia koskevia päätöksiä. Perustuslain uudistamista käsittelevien tiedotteiden kokoavassa mallissa subjektina on merkittävä EU:n päätöksentekuelin. Subjektin rooli sekoittuu helposti lähtäjän rooliin, koska monissa tapauksissa lähtäjä on sama kuin subjekti. Kansalainen ei nouse tiedotteissa subjektiksi ja esiintyy aktorina vain kansanäänestyksien käsittelyn yhteydessä, jolloin hän yhdistyy vastustaja-aktanttiin.

Vastustajan rooli on tiedotteissa taka-alalla. Jos vastustajarooli esiintyy, vastustajiksi nousevat sopimusprosessin kyseenalaistajat eli henkilöt tai ryhmät, jotka haluavat muuttaa

päätöskäsittelyä tai jotka tuovat esille kansanäänestyksen mahdollisuuden. Tiedotteissa ei yleensä esitellä perustuslakia vastustavia tai siihen negatiivisesti suhtautuvia mielipiteitä, joten päätöksenteosta välittyy melko yksimielinen kuva suhtautumisesta perustuslakiin.

Analyysin perusteella *kansalaisen roolin ja kansanäänestykset* voidaan kuitenkin nostaa erilliseksi teemaksi, koska mielestäni kansanäänestyksiä ei voida käsitellä ottamatta huomioon kansalaisen käsittelyä muissa yhteyksissä. Teemassa yhdistyvät sekä subjekti- ja lähettäjä -aktantit että vastustaja-aktantti, koska näillä aktanteilla on valtaa määritellä kansalaisen osuus päätöksenteossa.

Puolustajina tiedotteissa ovat pääasiassa hiljaiset kannattajat sekä esittelijät, joiden roolina on vakuuttaa jokin toimielin päätöksenteon tuloksellisuudesta. Esittelijöiden rooli ei ole puhtaasti puolustajan rooli, mutta puolustajan rooliin verrattavissa oleva rooli. Puolustajana on EU-myönteinen poliittinen ryhmä tai henkilö, joita ovat esimerkiksi perustuslain ystävät eli perustuslain ratifioineet 12 maata.

Ajan kuvana tiedotteissa esitetään esimerkiksi yleinen turvallisuuden koheneminen ja Euroopan yhtenäistyminen sopimuksen myötä. Perustuslain uudistamista koskevan aktanttimallin yleisenä ajan kuvana on poliittisen päätöksenteon selkeytyminen. Ajan kuvat esitetään tyypillisesti positiivisina seurauksina. Tiedotteissa esitetyt ajan kuvat ovat myös melko konkreettisia arvioita perustuslain sisällön merkityksestä tulevaisuudessa. Perustuslain tuomia negatiivisia ajan kuvia ei tiedotteissa esiintynyt lainkaan.

Yhtenä aineistosta nousevana keskeisenä teemana ovat ajan kuvien mukanaan tuomat *perustuslain vaikutukset*. Tämä teema liittyy myös puolustaja-aktanttiin, koska tyypillisesti ajan kuvia esittää perustuslakia puolustava henkilö.

Greimasin aktanttimallin perusteella tekemästäni analyysistä nostan esille siis kolme erillistä teemaa: perustuslain tuomat vaikutukset, kansalaisen rooli ja kansanäänestykset sekä perustuslakiprosessin kehittyminen.

4.2 Eduskunnan EU-tiedotteiden keskeiset diskurssit

Tässä luvussa tarkastelen aineistoni 18 EU-tiedotteiden teemoista käytäviä diskursseja diskurssianalyysia soveltaen. Tavoitteenani on analysoida kolmea tiedotteissa esiintyvää teemaa ja niistä käytävää diskurssia ja samalla analysoida sitä, missä määrin EU-tiedotteista näkyy vallan diskurssi (ks. myös lukua 3.4). Diskurssien tarkastelu on kolmas vaihe tutkielmani analyysissa. Tarkoitukseni on nyt nostaa analyysin abstraktiotasoa ja tarkastella tiedotteiden mikrotason sijasta tiedotteita yhdistäviä laajempia puheenaiheita.

Tiedotteista nostamani teemat ja diskurssit perustuvat Greimasin aktanttimallin käsittelyn yhteydessä tekemiini havaintoihini aineistosta ja käsittelemäni diskurssit liittyvät läheisesti tiedotteiden aktantteihin.

Ensimmäisenä diskurssina käsittelen keskustelua teemasta *perustuslain merkitys tulevaisuudessa*, joka nousi esiin perustuu ensi sijassa ajan kuva –aktanttien sekä osittain puolustaja-aktanttien yhteydessä. Käsittelen tässä luvussa kaikkia tiedotteita yhtenä ryhmänä, ja yhdistelen analyysissäni havaintoja molemmista kokoavista aktanttimalleista. Toinen diskurssin teema on *kansalaisen rooli ja kansanäänestykset*. Tästä teemasta syntyvän diskurssin käsittelyssä yhdistelen subjekti-aktanteista, vastustaja-aktanteista ja lähettäjä-aktanteista tehtyjä havaintoja. Kolmantena diskurssina käsittelen teemasta *perustuslakiprosessin kehittyminen* esitettyjä kuvauksia eli tapoja, joilla tiedotteissa käsitellään perustuslain etenemistä. Tässä yhteydessä käytän hyväkseni objektiaktantteja eli perustuslain ratifioimisprosessia Suomessa ja toisaalta EU:ssa.

Foucault'n (1972, 31–70) mukaan diskurssia määrittelevät puheenaiheet, puheen tyylit, käsitteiden muodostumisen prosessit ja strategioiden muodostuminen. Tiettyä puheenaihetta voidaan kutsua diskurssiksi vain, jos siitä ovat tunnistettavissa kaikki neljä piirrettä. Tästä näkökulmasta on perusteltua, että tiedotteiden kolme diskurssia ovat erillisiä, mutta oletukseni mukaan niissä kaikista on löydettävissä taustalta vallan diskurssi.

4.2.1 Perustuslain tuomat vaikutukset

Tiedotteissa viitataan useasti perustuslain tuomiin muutoksiin Suomen kannalta ja toisaalta Euroopan näkökulmasta. Tälle diskurssille on tyypillistä, että perustuslain oikeutusta ja tarpeellisuutta perustellaan sen tuomien positiivisten vaikutusten kautta. Tiedotteissa ei juurikaan puhuta lain negatiivista vaikutuksista, vaan ainoastaan esitetään kuva paremmasta huomisesta. Lisäksi tälle diskurssille on tyypillistä, että siinä vedotaan usein turvallisuuteen.

Analyysin ensimmäisessä ja toisessa vaiheessa muodostamissani aktanttimalleissa ajan kuva -aktantti kuvaa tiedotteiden esittämiä vaikutuksia. Tiedotteissa, jotka käsittelevät perustuslain ratifiointiprosessia Suomessa yhdistävänä ajan kuva -aktanttina on nykyistä yhtenäisemmän ja turvallisemman Euroopan luominen. Tiedotteissa, jotka käsittelevät perustuslain uudistamista ajan kuvana taas oli päätöksenteon selkiytyminen. Nämä molemmat ajan kuvat ovat hyvin positiivisia arvioita perustuslain vaikutuksista. Näin ollen argumentointia positiivisten vaikutusten kautta voitaneen pitää perustuslain tuomia vaikutuksia käsittelevän diskurssin perustavana piirteenä.

Parempaa huomista lupaavassa diskurssissa voidaan nähdä myös piirteitä filosofisesta ”Argumentum ad consequentiam” -logiikasta eli seurauksiin vetoavasta päättelystä (Fisher 1970, 300–302). Tässä päättelyssä argumentin totuus perustellaan vetoamalla sen tuomiin oletettuihin seurauksiin.

Esimerkissä 23 on yksi esimerkki argumentum ad consequentiam -logiikasta:

23. Suuri valiokunta hyväksyi kokouksessa 7. huhtikuuta lausunnon, jossa **annetaan selkeä viesti perustuslakisopimuksen ratifioimisen puolesta**. Suuri valiokunta katsoo, että perustuslakisopimus **toisi selkeän parannuksen EU:n nykytilaan**. (7.4.2006)

Esimerkki käsittelee suuren valiokunnan eduskunnalle antamaa suositusta ratifioida perustuslaki. Yksinkertaistaen esimerkkikappaleen voi pelkistää muotoon: *Perustuslaki kannattaa ratifioida, koska se toisi selkeän parannuksen EU:n nykytilaan*.

Argumentum ad consequentiam -päättelyn ongelmana on, että se, että premissien totuusarvon arvioiminen on hankalaa irrotettuina asia- ja lauseyhteydestään. Tässä tapauksessa esimerkiksi vastapremissien esittäminen EU:n tulevaisuuden tilasta on hankalaa, koska parannusta ei

määritellä konkreettisesti ja *parannus* on laaja termi, joka voidaan käsittää monella tavalla. Argumentum ad consequentiam -päättely on Platonin mukaan kuitenkin oleellinen osa perustelemisen retoriikkaa (Blackburn 2007) ja toimiva tapa erotella erilaisia poliittisia ehdotuksia toisistaan. Haasteellisuutena argumentum ad consequentia -retoriikan perustuslain soveltamisessa tutkielman teksteihin on päättelyn yksipuolisuus. Perustuslain tuomia vaikutuksia arvioidaan negatiiselta kannalta vain sivumennen, jolloin arvioista tulee yksimielinen vaikutelma.

Esimerkissä 24 viitataan perustuslakisopimuksessa mahdollisesti esiintyviin ongelmiin (lihavoidut kohdat):

24. Se [perustuslakiehdotus] ei ole kaikilta osiltaan Suomen alkuperäisten neuvottelutavoitteiden mukainen, mutta kokonaisuutena onnistunut. Sopimus tekee EU:sta entistä selkeämmän kokonaisuuden ja tehostaa sen toimintaa monella tavalla. Ulkoasiainvaliokunta tuo kuitenkin esille myös useita sopimukseen liittyviä ongelmakohtia.

Ulkoasiainvaliokunta kehottaa hallitusta tekemään perustuslakisopimuksen ratifiointia koskevan esityksen eduskunnalle. Tämä olisi valiokunnan mielestä hyvä tehdä ennen Suomen EU-puheenjohtajuuskauden alkua. (29.4.2006)

Tiedote 29.4.2006 käsittelee ulkoasianvaliokunnan mietintöä, jonka mukaan perustuslaki kannattaisi ratifioida. Tiedote on otsikoitu käskymuotoisesti ”Perustuslakisopimus ratifioitava”, mikä ohjaa lukijaa tiettyyn lukutapaan. Esimerkissä 24 korostuu tiedotteen informaation kaksitahoisuus. Toisaalta perustuslakiehdotus ei ole Suomen alkuperäistavoitteiden mukainen ja siinä on useita ongelmakohtia, mutta niitä alkuperäistavoitteita, joita sopimus ei täytä ei tiedotteessa esitellä eikä myöskään mainittuja ongelmakohtia. Sen sijaan sopimusta pidetään kokonaisuutena onnistuneena, ja sen sanotaan tekevän EU:sta *selkeämmän kokonaisuuden* ja tehostavan EU:n toimintaa *monella tavalla*. Lainsäädäntötyön tehostuminen on mainittu myös Ulkoasiainministeriön (2008, 5) perustuslakioppaassa yhtenä perustuslain merkittävimmistä vaikutuksista.

Positiivisella argumentoinnilla on hyviä ja huonoja puolia. Eduskunnan tiedotteilla voidaan olettaa olevan ainakin kaksi erilaista vastaanottajaryhmää: kansalaiset ja muut päätöksentekijät, joiden informaation tarve on erilainen. Positiivisten tulosten esittäminen päätöksentekijöille on tärkeää päätösten edistämiseksi. Esimerkiksi valiokuntien suositukset ovat osa eduskunnan päätöksenteon valmisteluprosessia. Tiedotteilla on kuitenkin myös kansalaistiedotusfunktio. Suomen perustuslain (14 §) mukaan ”Julkisen vallan tehtävänä on

edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon.”. Kansalaisen on haasteellista osallistua ja vaikuttaa häntä koskevaan päätöksentekoon, jos päätöksistä esitetään vain niiden positiiviset vaikutukset.

Positiivisuuden ohella perustuslain vaikutuksia koskevan diskurssin piirteenä voidaan pitää turvallisuuden korostamista: turvallisuuden koheneminen on yksi tiedotteita yhdistävä piirre.

Esimerkissä 25 on viittaus arjen turvallisuuteen:

25. **Perustuslakisopimus kohentaa myös arjen turvallisuutta.** Perustuslakisopimuksen yhteisvastuulauseke, joka lupaa jäsenmaille apua terrorismin, suuronnettomuuksien ja luonnononnettomuuksien tapahtuessa on nykypäivänä entistä tärkeämpi. EU-maiden pitää toimia yhdessä uudentyyppisten uhkien torjumiseksi, oli kysymys terrorismista tai lintuinfluenssasta. (29.9.2006)

Esimerkissä 25 todetaan, että perustuslakisopimuksen yhteisvastuulausekkeella on merkitystä Suomelle ja että se vahvistaa arjen turvallisuutta terrorismin, suuronnettomuuksien ja luonnononnettomuuksien yhteydessä. *Turvallisuus* on käsitteenä mielenkiintoinen, koska se on liukuvarajainen ilmiö. Ei ole olemassa täysin turvallista tilannetta, sillä aina voi sattua jotakin, eikä toisaalta ole tilannetta, jossa ei olisi mukana jotakin turvan elementtiä. Maslow’n tarvehierarkian (1943, 370–396) mukaan perusturvallisuus on fysiologisten tarpeiden jälkeen ihmisen tärkein tarve. Yhteiskunnan tehtävänä on varmistaa turvallisuuden tunne kansalaisilleen.

Turvallisuus on myös yksi EU-politiikan vanhimmista teemoista. Ajatus siitä, että Euroopan Unionin olisi löydettävä yhteinen ääni maailmanpolitiikassa, on yhtä vanha kuin Euroopan yhdentymisprosessikin. Unioni on kuitenkin vuosien mittaan edistynyt hitaammin yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan luomisessa kuin talouden kehittämisessä (Europa 2008a). Onkin siis luonnollista, että myös eduskunnan EU-tiedotteissa turvallisuuden koheneminen nostetaan yhdeksi perustuslain tuomaksi vaikutukseksi, vaikka selkeää ratkaisua turvallisuuden varmistamiseksi ei esitetäkään. Yhteisvastuulauseke ei määrittele EU:n yhteistä puolustusta vaan se on sotilaallisen yhteistyön vakuutus.

On mielenkiintoista, että perustuslain vaikutukset kuvaillaan tiedotteissa ainoastaan positiivisesti, vaikka perustuslailla on myös vastustajia. Esimerkiksi tunnettu perustuslain vastustaja, europarlamentaarikko Esko Seppänen on esittänyt blogissaan perustuslaista

hyvinkin voimakkaita arvioita, jotka kyseenalaistavat koko perustuslain merkityksen. Esimerkissä 26 on yksi Seppäsen kärjekkäistä mielipiteistä, jolla hän hyökkää perustuslain ratifioimista vastaan ja ehdottaa, että perustuslailla on negatiivisia vaikutuksia Suomen kannalta:

26. "Niin ollen kuolleen perustuslakiesityksen ratifioiminen joulun alla oli vain uskollisuudenvakuutus vieraille voimille mielipidetutkimusten mukaan Suomen kansan tahtoa vastaan.

Vapaiden kansojen täysivaltaisuuden ja edustuksellisen demokratian näkökulmasta todellista kansainvälistä yhteistoimintaa olisi se, että ylikansallisten lakien sijasta hyväksyttäisiin kansainvälisiä sopimuksia, joista päättäisivät viime kädessä kansalliset parlamentit. **Nyt vallansiirto Suomesta EU:lle kaventaa olennaisesti eduskunnan vastuuta Suomea koskevista päätöksistä - ja tekee eduskunnasta turhan joukon.**" (Seppänen 2007)

Esimerkki 26 on katkelma blogista, joten kirjoituksen tyyli on selkeästi poleemisempi kuin aineiston tiedotteiden kieli, mutta esimerkin tarkoituksena on osoittaa, että perustuslailla on selkeitä vastustajia, joiden näkemyksen mukaan perustuslailla on myös negatiivisia vaikutuksia. Vastustavia mielipiteitä ei syystä tai toisesta kuitenkaan esiinny eduskunnan tiedotteiden teksteissä. Kyse on Bourdieun (2000, 50) mukaan poliittisesta pääomasta. Poliittisen kentän rakenne määrittelee suhteet toimijoiden välillä ja ratkaisee yksittäisten kannanottojen merkityksen. Perustuslain vastustajilla ei ole eduskunnan tiedotteiden näkökulmasta tarpeeksi poliittista pääomaa, jotta heidän mielipiteensä nousisivat esille myös eduskunnan tiedottamisessa.

4.2.2 Kansalaisen rooli ja kansanäänestykset

Kansalaisen rooli ja kansanäänestykset nousevat puheenaiheeksi aineiston tiedotteissa. Vaikka teemaa voitaisiin käsitellä myös perustuslain tuomien vaikutusten sivuteemana, on mielestäni tarpeen tarkastella aihetta täysin erikseen. Diskurssi on mielenkiintoinen, koska siinä tarkastellaan kansalaisen roolia suhteessa sekä EU:hun että toisaalta eduskuntaan. Teksteissä kansalainen esiintyy ensisijaisesti kansanäänestyksien yhteydessä. Kansalaisen rooli on hyvin vaihteleva eri tiedotteissa. Diskursseista on löydettävissä kaksi toisistaan poikkeavaa kuvausta: aktiivinen ja osallistuva kansalainen sekä passiivinen kansalainen.

Oikeusministeriön (2008, 8) kansalaisen vaikutusmahdollisuuksia tarkastelevassa tutkimuksessa kansalainen määritellään yhteiskunnalliseksi toimijaksi, jolla on oikeuksia ja vapauksia, mutta myös vastuita ja valvonnallisuksia. Osallisuuttaan eli julkisen vallan

ratkaisuihin vaikuttamista kansalainen toteuttaa osallistumalla ja vaikuttamalla. Päätöksentekoon kansalainen voi vaikuttaa tutkimuksen mukaan välillisin tai välittömin keinoin eli äänestämällä tai vaihtoehtoisesti ottamalla suoraan kantaa (mt. 19).

Kyse on pohjimmiltaan kansalaisten vallasta demokratiassa eli siitä, ovatko kansalaiset Max Weberin (1919, 41) termein *hallintoalamaisia* vai *tilapäispoliitikkoja*. Weber katsoo, että kansalaiset ovat joko hallintoalamaisia, jotka toimivat valtiovallan alaisuudessa ilman omaa päätäntävaltaa, tai vaihtoehtoisesti kansalaiset voivat nousta tottelijan roolista tilapäispoliitikoksi. Tilapäispoliitikolla Weber tarkoittaa ketä tahansa, joka toimii poliittisesti ja tekee ratkaisuja omasta ympäristöstään. Weberin mukaan kansalaisen roolin tulisi ihannetilanteessa olla lähempänä tilapäispoliitikkoa kuin hallintoalamaista.

Sama kahtiajako on löydettävissä myös tiedotteiden teksteistä, jotka käsittelevät kansalaisia. Käsittelemäni aluksi esimerkkejä, joissa kansalaisilla nähdään olevan valvova ja neuvoa-antava rooli. Esimerkissä 27 on kansan roolia päätöksentekijänä korostava kohta:

27. Lähetekeskustelun pohjana oli valiokunnan työjaoston lausuntoluonnos. Lausuntoluonnoksen pohjalta käytiin kaksi äänestystä ed. Ojalan esittämästä ja ed. Hautalan kannattamasta vastaehdotuksista, joissa ei pidetty sopimusta sellaisenaan hyväksyttävänä ja todettiin, että **perustuslakisopimuksen ratifioimiselle ei tässä tilanteessa ole edellytyksiä ja että sopimukselle olisi saatava myös Suomen kansalaisten hyväksyntä**. 7.4.2006

Tiedote 7.4.2006 käsittelee suuren valiokunnan päätöstä suositaa eduskunnalle perustuslain ratifiointia. Ennen suosituksen antamista suuri valiokunta äänesti suosituksen sisällöstä. Vastaehdotuksessa esitettiin, että perustuslakia ei voida suositaa ratifioivaksi vaan perustuslakisopimukselle olisi saatava Suomen kansalaisten hyväksyntä. Esimerkissä 27 kansalaiset nostetaan eduskunnan päätöksentekoa valvovaan rooliin. Esimerkin mukaan kansalaisilla olisi mahdollisuus arvioida perustuslain ratifioinnin edellytyksiä. Kansalaisista tehdään tässä tilapäispoliitikoita, jotka voisivat tehdä päätöksiä poliitikkojen asemesta. Suomessa valta kuuluu kansalle (Perustuslaki 2005), joten olisi luonnollista ajatella, että myös päätöksentekovalta kuuluisi näin ollen kansalaisille. Rousseau (1998, 67–69) mukaan kansalaisten aktiivista ja jatkuvaluonteista osallistumista yhteiskunnan päätöksentekoon tulisi lisätä, jolloin päästäisiin lähemmäksi demokraattista ideaaliyhteiskuntaa. Osallistumalla päätöksentekoon yksilöllä olisikin myös velvollisuus kunnioittaa yhteisön päätösvaltaa.

Valvovan roolin lisäksi kansalaisille tarjotaan tiedotteissa myös neuvonantajan roolia (esimerkki 28):

28. Euroopan parlamentin jäsenet Carlos CARNERO GONZALES (PES, ES) ja Bronislaw GEREMEK (ALDE, PL) ovat sitä mieltä, että **jäsenmaiden kansalaisille tulisi järjestää neuvoo-antava kansanäänestys EU:n politiikan ytimessä olevista konkreettisista kysymyksistä.** (23.3.2007)

Tiedote 23.3.2007 käsittelee kahden europarlamentaarikon aloitetta EU parlamentille. Aloitteen mukaan kaikissa EU-maissa tulisi järjestää kansanäänestys. Tiedotteessa kansanäänestyksen tavoitteeksi esitetään kansallisen tason kysymyksien nostamista EU-tasolle, jolloin kansanäänestystä ei järjestettäisi ainoastaan kansalaisten kuulemista varten. Myös ilmaus *neuvoo-antava* viittaa aktiiviseen kansalaisrooliin päätöksenteossa. Kansalaisilla oletetaan siis tässä diskussissa olevan kyky antaa neuvoja päätöksentekijöille.

Aktiivisen kansalaisen rinnalla teksteissä esiintyy myös passiivinen kansalainen, jolle päätökset ainoastaan esitellään tai selitetään, mutta joka ei itse tee ratkaisuja. Passiivisella tarkoitan tässä siis toimijaa, joka ei tee suoraan poliittisia ratkaisuja (vrt. Weber 1919 *hallintoalamainen*). Tällainen passiivinen kansalaiskuva on esillä esimerkissä 29:

29. Valiokunnan jäsenten puheenvuorot heijastelivat **myönteistä suhtautumista aloitteeseen yli ryhmärajojen, onhan viesti kansalaisten näkemysten kuulemisesta poliittisesti hyvä.** Toisaalta **vaikka aloite saisikin riittävästi tukea taakseen parlamentissa, se kaatunee käytännön tasolla nopeasti** Ehdotettu aikataulu on varsin kunnianhimoinen, minkä lisäksi hankkeella ei ole oikeusperustaa, budjettia tai jäsenmaiden tukea. (23.3.2007)

Mielenkiintoista tässä esimerkissä on, että se on otettu samasta tiedotteesta kuin esimerkki 20, jossa kansalainen nostettiin päätöksentekijän rooliin. Aluksi korostetaan valiokunnan jäsenten *myönteistä suhtautumista aloitteeseen. Onhan viestin kansalaisten kuulemisesta poliittisesti hyvä*, mutta tämän jälkeen tekstin sävy muuttuu: *vaikka aloite saisikin riittävästi tukea taakseen parlamentissa, se kaatunee käytännön tasolla nopeasti.* Tämän näkökulman mukaan kansalaisten kuuleminen on teoriassa mahdollista, mutta käytännössä sitä ei ole mahdollista toteuttaa. Tässä kansanäänestysten mahdollisuus sivuutetaan melko yliolkaisesti ottaen huomioon, että kansanäänestykset määritellään EU:n Maastrichtin sopimuksessa jokaisen kansalaisen perusoikeudeksi (Erkkilä & Tiilikainen 2007, 20). Sopimuksessa ei määritellä kansanäänestyksiä ainoastaan europarlamenttivaalien päätöksentekotavaksi, vaikka ne ovatkin tutuin kansanäänestyksen järjestämisen syy. Kansalaista itseään ei siis nimetä passiiviseksi

toimijaksi, mutta passiivisuus kirjoittuu tekstin kontekstiin, koska kansanäänestyksiä pidetään ainoastaan teoreettisena mahdollisuutena.

Esimerkissä 30 näkyy weberiläinen hallintoalamaisuus:

30. Ulkoasiainvaliokunta pitää tärkeänä, että Euroopan unionin kehittämisestä käytäisiin laaja-alaista keskustelua. Valiokunta on aikaisemmin käsitellyt mm. EU:n laajentumista ja pitänyt tärkeänä, että sen kaltaiset suuret **hankkeet perustellaan seikkaperäisesti kansalaisille.** (29.9.2007)

Tiedote 29.9.2007 koskee suuren valiokunnan kokousta, jossa käsiteltiin valiokunnan näkemyksiä perustuslain ratifiointin edellytyksistä. Esimerkin 30 ensimmäisessä virkkeessä esitetään, että Euroopan Unionin kehittämisestä olisi tarpeen käydä laaja-alaista keskustelua. Tämän jälkeen tiedotteessa viitataan valiokunnan aiempaan keskusteluun EU:n laajentumispoliitikasta. Tiedotteessa pidetään tärkeänä, että laajenemisen kaltaiset suuret hankkeet perustellaan kansalaisille seikkaperäisesti. Esimerkissä kansalaisen rooli on siis suhteellisen passiivinen. Kansalaiset eivät itse ole mukana päättämässä hankkeissa vaan tehdyt päätökset perustellaan heille.

Esimerkeistä 29 ja 30 voidaan nähdä, että edustuksellinen demokratia helposti tyrmää osallistavan demokratian ihantenteet. Kansalaiset ovat Suomessa ja EU:ssa tilapäispoliitikkoja äänestäessään eduskuntavaaleissa ja europarlamenttivaaleissa, mutta tämän jälkeen päätöksentekovastuu siirtyy edustajille. Tässä on myös näkyvissä jonkinasteinen kansalaisten ja päätöksentekijöiden eriytyminen, mikä tukee Millin (1989, 109–110) ajatusta demokraattisten instituutioiden kansankasvatusroolista. Poliittiset instituutiot opettavat kansalaisia ajattelemaan oikein ja tekemään oikeanlaisia ratkaisuja elämässään. Kansankasvatusrooli on annettu poliittisten instituutioiden ohella myös vapaalle lehdistölle, mikä vastaa nykytilannetta ehkä paremmin.

Lehdistössä onkin esitetty, että päätöksentekoa ei haluta antaa kansalaisille, koska kansalaisilla ei ole kykyä tehdä oikeita päätöksiä tai analysoida eri päätösten vaikutuksia tulevaisuudessa. Ote Helsingin Sanomien syksyn 2007 perustuslakiprosessia kommentoivien artikkelien otsikoista tukee tätä ajatusta: ”Kansalaisille ei haluta antaa mahdollisuutta kaataa sopimusta” (20.10.2007), ”Äänestäisitte kuitenkin väärin” (21.10.2007), ”EU-johtajat eivät halua ottaa enää sitä riskiä, että vuosikausien työ valuu taas hukkaan kansalaisten vastustuksen takia. Siksi kansanäänestyksiä vältetään viimeiseen asti.” (HS 20.10.2007).

Kansalaisen rooli ja kansanäänestykset -diskurssi on kiinnostava piirre eduskunnan lehdistötiedotteissa. On myös yllättävää, miten vähän kansalaisiin viitataan tiedotteissa. Kaikista 18 tiedotteesta ainoastaan kuudessa mainittiin kansalainen tai kansanäänestysten järjestäminen.

4.2.3 Perustuslakiprosessin kehittyminen

Eduskunnan EU-tiedotteissa käsitellään paljon perustuslain etenemistä. Etenemisen prosessi tulee esille myös tiedotteiden kielessä. Perustuslain tarpeellisuutta ei teksteissä juurikaan kyseenalaisteta, kuten perustuslain vaikutuksia käsittelevässä osuudessa edellä todettiin. Voidaankin olettaa, että perustuslain suotuista eteneminen on yksi tiedotteiden presuppositioista. Tiedotteissa ei puhuta perustuslakikeskustelun lopettamisesta, mutta hidastukset ja pysähdykset ovat osa tiedotteiden puheenaiheita. Prosessin etenemisen kuvauksia voidaan pitää myös yhtenä tiedotteiden diskurssina.

Perustuslakiprosessia kuvataan värikkäästi erilaisilla metaforilla erityisesti tilanteissa, joissa eteneminen oli oletettua hitaampaa. Perustuslakiprosessin kehittymisen -diskurssi liittyy läheisesti analyysin ensimmäiseen ja toiseen vaiheeseen, joissa tiedotteiden objekteja Greimasin aktanttimallissa olivat aluksi perustuslain ratifioiminen Suomessa ja tämän jälkeen perustuslain uudistaminen, eli kumpikin objekti liittyy perustuslain etenemiseen.

Seuraavat esimerkit havainnollistavat etenemisen diskurssia tiedotteissa:

31. Suomea kokouksessa edustaa ulkomaankauppa- ja kehitysyehtistyöministeri Paula Lehtomäki. Yksi Saksan EU-puheenjohtajuuskauden päätavoitteista on esitellä kesäkuun Eurooppa-neuvostossa **tiekartta siitä, kuinka perustuslakisopimuksen kanssa edetään**. (26.1.2007)
32. Eduskunnan suuri valiokunta ja ulkoasiainvaliokunta saivat 1. kesäkuuta valtioneuvoston jatkokirjelmän Suomen valmistautumisesta kesäkuun Eurooppa-neuvostoon, jossa on **tarkoitus tehdä päätöksiä etenemisestä EU:n perussopimusuudistuksen suhteen**. (1.6.2007)
33. Suuri valiokunta sai torstaina 28. kesäkuuta pääministeri Vanhaselta selvityksen pidetystä EU-huippukokouksesta, jossa **päätettiin etenemisestä EU:n perussopimusuudistuksen suhteen**. (28.6.2007b)

Lähes jokaisessa aineiston tiedotteessa mainitaan sana *eteneminen*. Esimerkit 31, 32 ja 33 ovat havainnollistavia esimerkkejä siitä, millä tavoin tiedotteissa viitataan etenemiseen ja miten tiedotteissa etenemisestä puhutaan. Jokaisessa esimerkissä tavoitteena on eteneminen.

Esimerkissä 31 tavoite pyritään saavuttamaan muodostamalla tiekartta, jonka mukaan asiassa edetään. Esimerkin 32 mukaan Eurooppa-neuvoston kokouksen päätökset ovat osa etenemisen suunnitelmaa, ja esimerkin 33 mukaan tehtyjä etenemispäätöksiä tulee myös esitellä suomalaisille päätöselimille.

Perustuslakiprosessin kehittymisen diskurssille on tyypillistä eräänlainen lain etenemisen luonnollistuminen niin, ettei sitä tarvitse erikseen määritellä tai perustella. Tekstien tarjoama ideologia reifioituu eli luonnollistuu, jolloin se alkaa näyttää luonnolliselta ja historiallisesta ajanhetkestä riippumattomalta tavalta toimia ja tuottaa merkityksiä. (Karvonen 1996, 163.) Kun puhutaan etenemisestä, prosessia ei enää kyseenalaisteta.

Esimerkki 34 havainnollistaa edistymisen diskurssia:

34. Ministeri Lehtomäki keskusteli suuren valiokunnan kanssa 13. syyskuuta EU:n perustuslakisopimuksen tulevaisuudesta. Ministeriltä tiedusteltiin Suomen EU-puheenjohtajakaudella käytävistä luottamuksellisista konsultaatioista jäsenvaltioiden kanssa.

Konsultaatioiden johtopäätökset esitellään EU:n seuraavalle puheenjohtajamaalle Saksalle. Kesän 2006 Eurooppa-neuvostossa päätettiin aloittaa kaikki EU-jäsenvaltiot käsittävät konsultaatiot perustuslakiluonnoksen eteenpäin viemiseksi.

Valiokunnan jäsenet tiedustelivat ministeri Lehtomäeltä konsultaatioiden tavoitteista sekä merkityksestä **nihkeästi edenneelle perustuslakisopimusprosessille**. Lehtomäki kertoi konsultaatioiden olevan **aktiivinen askel eteenpäin venähtäneen tuumaustauon jälkeen** ja hyvä keino kartoittaa jäsenvaltioiden näkemyksiä ja ehdotuksia umpikujasta ulospääsemiseksi. (13.9.2006)

Tiedote 13.9.2006 käsittelee Suomen puheenjohtajuuskauden loppupuolella aloitettuja konsultaatioita, joiden tarkoituksena oli selvittää, millä edellytyksillä eri EU-maat voisivat ratifioida perustuslain. Konsultaatioiden tarkoituksena oli myös tehdä pohjatyötä seuraavalla puheenjohtajamaalle Saksalle, jonka tavoitteena oli perustuslakisopimuksen loppuunvieminen.

Esimerkin 34 kolmannessa kappaleessa etenemistä kuvataan lukuisilla metaforilla. Lakoffin ja Johnsonin (1980, 86) mukaan metaforisuus on käytännöllinen osa kaikkea ajattelua ja maailman hahmottamista. Kaikkia metaforia ei helposti edes tunnista metaforiksi, koska niistä on tullut käytössä niin yleisiä. Tällaisia kivettyneitä metaforia ovat vaikkapa *kyltilänjalka* tai *neulan silmä*.

Lakoffin ja Johnsonin mukaan metaforia on mahdollista luokitella. Lakoff ja Johnson (1980, 3–32) jakavatkin metaforat esimerkiksi suuntametaforiin ja ontologisiin metaforiin.

Suuntametaforassa on kyse pyrkimyksestä järjestää kokemuksiamme aivan kuin ne sijaitsisivat kolmiulotteisessa tilassa. Käsitteitä jäsennetään suuntaisesti esimerkiksi vastakohtapareiksi ylös–alas, sisään–ulos ja edessä–takana. Ontologisen metaforan perusajatus taas on se, että ajattelemme ja puhumme ikään kuin abstraktit asiat olisivat konkreettisia, käsin kosketeltavia (Haavisto & Kotilainen 1998, 8).

Esimerkissä 34 perustuslakiprosessin sanotaan edenneen *nihkeästi*, joka viitanee hidastukseen käsittelyssä. Toisaalta Suomen aloittamien konsultaatioiden nähdään tiedotteen mukaan olevan *aktiivinen askel eteenpäin*. Kyseessä on suuntametafora 'Eteenpäin on hyvä'. Tämä vahvistaa etenemisen luonnollistumisen ajatusta. Konsultaatiot, joiden tarkoituksena on perustuslakiprosessin eteenpäin vieminen määritellään *edistysaskeleeksi*. Tässä tulee esille yksi diskurssin ominaispiirteistä: eteneminen on ensisijassa positiivista. Myös *umpikujasta ulospääseminen* viittaavat prosessin etenemiseen, joka ei ole etenemistä. Kun etenemisen ihanteena on määränpään tavoittaminen, niin takapakit ja hidastukset ovat luonteeltaan negatiivisia. Perustuslakiprosessin kehittymisen -diskurssin oleellisena piirteenä on etenemisen korostaminen ja määrittelemine positiiviseksi. Myös hidastukset koetaan negatiivisina. Ilmaus *venähtänyt tuumaustauko* on luonteeltaan ontologinen metafora 'Aika on konkreettinen asia', jolloin esimerkiksi tuumaustauon on mahdollista venähtää, kuin se olisi mitattava asia.

Tästä huolimatta tekstissä esiintyy myös joitakin esimerkkejä, joiden mukaan eteneminen ei ole aina pelkästään positiivista. Esimerkissä 35 on tällainen kyseenalaistus:

35. Vaikka suurin osa valiokunnasta olikin tyytyväinen siihen, että sopimusuudistuksen **pattitilanne** näyttää viimein **menneen talven lumilta, tunnelma oli hapahko**; monelle tuntui **jääneen jotain hampaankoloon** kompromissista maksetusta hinnasta.

Kansallisille parlamenteille kaavailtu rooli toissijaisuusperiaatteen vartijana nousi keskustelussa voimakkaasti esille. Taustalla oli eräiden parlamentin jäsenten vanha huoli siitä kaventaako kansallisten parlamenttien aseman vahvistaminen Euroopan parlamentin valtaa. (28.6.2007a)

Tiedote 28.6.2007a käsittelee perustuslakisopimuksen merkitystä kansallisten parlamenttien kannalta ja sitä, millä tavalla valta jakaantuisi perustuslaillisessa EU:ssa. Esimerkin 35 alussa viitataan prosessin kehittymiseen toteamalla, että vaikka suurin osa valiokunnasta oli tyytyväinen siihen, että sopimusuudistuksen edistyy, jotkut edustajat olivat silti tyytymättömiä siihen, millä tavalla asiassa edettiin. Esimerkki on kiinnostava, koska siinä aineistossa

harvinaisella tavalla nostetaan esiin myös päätöksenteon ristiriitoja ja esitetään mahdollisuus, jonka mukaan sopimuprosessin eteneminen ei aina ole kaikkien mielestä positiivista.

Sopimusprosessin kehittymistä koskevaan diskurssiin kuuluu myös prosessin loppuvaiheiden määrittelemisen ja prosessin saattaminen päätökseen. Esimerkki 36 havainnollistaa tällaista prosessin kuvausta:

36. Lequiller puolestaan keskittyi esittelemään ajatustaan siitä, miten perustulakisolimuksesta saataisiin rukattua kaikille hyväksyttävissä oleva versio. Hän esitti, että tämä onnistuisi **"kahden raiteen" taktiikalla; ensin tehtäisiin "institutionaalinen sopimus"**, joka ratifioitaisiin ennen vuoden 2009 Euroopan parlamentin vaaleja. **Samaan aikaan käynnistettäisiin myös keskustelu politiikoista, joka pyrittäisiin saattamaan päätökseen ennen vuoden 2009 loppua. Tämän keskustelun pohjalta tehtävä sopimus voitaisiin ratifioida vuonna 2010.** (13.4.2007)

Tiedote 13.4.2007 käsittelee Ranskan ja Hollannin edustajien ehdottamia ratkaisuja, joiden avulla perustuslain pitäisi edetä. Ranska ja Hollanti ovat kuultavina, koska niiden näkemysten katsottiin vaikuttavan huomattavasti perustuslain läpimenoon ja koska ne olivat äänestäneet perustuslakia vastaan. Edustaja Lequillerin mukaan perustuslain käsittelyssä tulisi edetä kahdessa vaiheessa. Aluksi tehtäisiin institutionaalinen sopimus, joka ratifioitaisiin ennen vuoden 2009 europarlamenttivaaleja, minkä jälkeen käynnistettäisiin keskustelu politiikoista. Keskustelun tarkoituksena olisi lopulta laatia uusi sopimus, joka voitaisiin ratifioida 2010.

Esimerkissä 36 on esitetty aineistossa harvinaisella tavalla myös keinoja, joiden avulla lopputulokseen eli sopimuksen ratifiointiin voidaan päästä. Suurimmassa osassa tiedotteita prosessin tavoitteeksi määritellään ratifioitu perustulakisolimus, mutta ei oteta kantaa päätöksenteon vaiheisiin. Tämä onkin yksi perustulakisolimprosessin kehittymistä käsittelevän diskurssin ominaispiirteistä. Tiedotteet keskittyvät ensi sijassa kuvaamaan prosessia, mutta niissä ei tyypillisesti viitata kovin pitkälle tulevaisuuteen. Perustuslain toteutumista pidetään niissä toivottavana mutta ei varmana.

4.3 Valtadiskurssi EU-tiedotteiden keskeisten diskurssien yhdistävänä tekijänä

Tutkimuksessani olen tarkastellut lehdistötiedotteita Greimasin aktanttimallin ja diskurssianalyysin kautta ja laajentanut näkökulmaa jokaisen vaiheen yhteydessä. Viimeisenä vaiheena analyysissäni on kolmen aladiskurssin yhdistäminen laajempaan valtakurssiin, koska aladiskursseja yhdistävän diskurssin hahmottaminen on samalla eduskunnan

lehistötiedotteiden kokonaisuuden hahmottamista. Tässä kappaleessa pohdin aluksi vallan diskurssia yleisesti. Tämän jälkeen yhdistelen tutkimuksen kolmen aladiskurssin kautta tekemiäni havaintoja valtadiskurssin osaksi. Tarkasteluni rakenne seuraa Greimasin ohjetta, jonka mukaan on aluksi tutustuttava tekstiin mikrotasolla, ja vasta sen jälkeen on mahdollista puhua laajoista diskursseista.

Tässä yhteydessä on syytä toistaa myös tässä tutkimuksessa hyödyntämäni määritelmä diskurssista. Diskurssin käsitteellä ei viitata ainoastaan keskusteluun tai puheeseen, vaan myös niihin institutionalisoituneisiin tapoihin, joilla keskustelua yhteiskunnassa käydään (Foucault 1972). Valtosen mukaan (2004, 214) diskurssille on luonteenomaista, että se voi ottaa vaikutteita muilta diskursseilta ja se voi lainata niitä, mutta kuitenkin sillä on oma erityinen tapansa hyödyntää muita diskursseja. Vallan käsite on moninainen, joten myös vallan diskurssi on hahmotettava moniulotteisena.

Bergerin ja Luckmannin (1966, 61) mukaan yhteiskunta on aina ihmisen tuottama järjestelmä, jolloin todellisuus ja tästä syystä myös ihminen on sosiaalisesti rakennettu olio. Nämä ajatukset tiivistävät sosiaalisen konstruktionismin pääajatuksen. Ympäröivää maailmaa luodaan sanoin ja tekstein: ihminen rakentaa itse todellisuutensa. Yhteiskunnassa vallitseekin jatkuva kamppailu siitä, kenen diskurssien kautta maailmaa tarkastellaan ja kenen käsittein siitä puhutaan (Karvonen 2007), jolloin yhteiskunnallinen todellisuus rakentuu jatkuvan ja lakkaamattoman vuorovaikutuksen ja neuvottelujen tuloksena (Kauppi 2004, 82). Tämä kamppailu on havaittavissa vallan diskurssin näkökulmasta myös eduskunnan tiedotteissa. Tiedotteet määrittelevät omalta osaltaan sitä, millä tavoin Suomessa puhutaan EU:n perustuslaista ja millaisia sävyjä keskustelu saa. Kun esimerkiksi perustuslakia käsittelevissä tiedotteissa puhutaan *etenemisestä*, se määrittelee rajoja myös muulle samasta asiasta käytävälle keskustelulle, mikä on juuri todellisuuden rakentamista.

On kuitenkin muistettava, että eduskunta ja eduskunnan tiedotus toimivat osana vallitsevaa yhteiskuntaa ja tietyn diskurssiyhteisön konventioita. Foucault (1972) näkee kansalaiset ja poliitikot eräällä tapaa vallitsevan yhteiskunnan tuotteina ja vankeina: ympäröivää maailmaa tulkitaan tiettyjen sosiaalisten säännösten mukaan, joiden varassa sitten voidaan puhua todellisuudesta, ajatella sitä ja ymmärtää sekä toisaalta toisintaa todellisuutta. Ajattelu on kulloisenkin käsitemaailman ja siitä nousevien diskurssien hallitsemaa eikä toisin päin.

Foucault'n ajatukset ovat osittain ristiriitaisia sosiaalisen konstruktionismin ajatusten kanssa, koska konstruktionismin perusajatuksiin kuuluu näkemys, jonka mukaan maailma on siitä tehtyjen kuvausten kaltainen. Tästä näkökulmasta Foucault'n ajatus ihmisestä sosiaalisten säännösten vankina tuntuu ristiriitaiselta. Tässä tilanteessahan diskurssit hallitsisivat ihmistä eikä toisinpäin.

Myös Greimasin (1980, 47) mukaan kommunikaatiota rajoittavat tietynlainen tottumus ja toisto, jotka estävät eri subjektien sanomien vertailua keskenään ja toisaalta mielekästä tulkintaa. Eduskunnan rooli vallan diskurssissa motivoituikin juuri tästä asemasta käsin. Eduskunnan valta yhteiskunnallisessa diskurssissa ei määräydy ainoastaan sanoman sisällön kautta vaan myös niiden tapojen kautta, joilla se osallistuu keskusteluun.

Tarkasteltaessa vallan diskurssia ja valtaa yhteiskunnassa on etsittävä tapa erottaa valtaa koskevat diskurssit muista diskursseista ja pyrittävä hahmottamaan rajat näiden diskurssien välille. Norman Faircloughin (1980) määritelmän mukaisesti kielen ja vallan voi yhdistää ainakin kahdella tavalla: vallaksi diskussin osana ja vallaksi diskurssin taustalla. Valta diskurssin osana määrittelee osallistujien suhdetta eli sitä kuinka voimakkaat diskurssiin osallistujat voivat ohjata ja rajoittaa heikompien osallistujien panosta diskurssissa. Valta diskurssin taustalla keskittyy tarkastelemaan, miten diskurssin säännöt kehittyvät ja kenellä on mahdollisuus osallistua diskurssiin ja säädellä osallistumista. Jaottelu sopii myös omaan tutkimukseeni rakenteeseen. Tarkastelen aluksi valtaa diskurssissa luvussa 4.3.1. ja tämän jälkeen diskurssin taustalla olevan vallan vaikutusta luvussa 4.3.2.

4.3.1 Vallan näkyminen tiedotteiden diskurssissa

Tässä alaluvussa tarkastelen vallan näkymistä eduskunnan EU-tiedotteissa. Tarkastelen aineistostani erilaisia vallan ilmenemisen muotoja, kuten osallistujarooleja ja nimeämistä. Tavoitteena on sitoa kolmen edellä kuvatun aladiskurssin teemoja laajempaan vallan diskurssiin.

Eduskunnan lehdistötiedotteiden tavoitteena on antaa kansalaisille mahdollisimman kattava kuva Suomen osallistumisesta perustuslain käsittelyyn ja siitä, millä tavoin päätöksenteko tapahtuu EU:ssa. Niiden tarkoituksena on myös tarjota lukijalle tarpeeksi tietoa, jotta hänen

olisi mahdollista muodostaa mielipide eduskunnan toiminnan tuloksellisuudesta ja erityisesti perustuslain merkityksestä sekä Suomelle että EU:lle. Tiedotteet ovat osittain myös keino seurata ja valvoa eduskunnan toimintaa. Eduskunnan EU-tiedotteilla on siis monia eri funktioita ja erilaisia tiedon tarvitsijoita. Tiedotteiden tulisi palvella eri tarkoituksiaan mahdollisimman hyvin.

Tapa puhua on osa osa vallan rakentumista diskurssissa. Perustuslakia esitellään tiedotteissa ensisijaisesti lain tuomien positiivisten vaikutusten kautta, joten diskurssissa korostuvat myönteiset ennakoivat mielipiteet perustuslain merkityksestä. Perustuslain nähdään ensisijaisesti vaikuttavan Suomeen ja kansalaisten elämään positiivisesti. Negatiivisia vaikutuksia tiedotteissa ei juuri nouse esiin. Vallan diskurssin näkökulmasta tämä on diskurssin rajaamista. Kun lopputulokset esitellään positiivisina, myös päätöksenteko näyttäytyy positiivisessa valossa. Päätöksenteosta välittyy myös kuva tuloksellisuudesta, koska keskustelua ohjaa positiivisten lopputulosten esittelyn diskurssi. Jokainen päätös esitetään ikään kuin askeleena kohti asetettua positiivista lopputulosta. Ongelmallista kansalaisen näkökulmasta tällaisessa diskurssissa on sen objektiivisuuden määrittelemisen. Jos päätöksentekijät määrittelevät mittapuut, joilla heidän päätöksiään arvioidaan, kuinka voidaan varmistua, että päätöksenteko tosiasiaassa on demokraattista?

Perustuslakiprosessi määritellään tiedotteissa tyypillisesti etenemiseksi, mikä on osa diskurssin sisältöä eli maailmaa käsitteellistämistä. Pierre Bourdieun mukaan poliittisissa teksteissä ja erityisesti poliittisessa puheessa korostuu poliittisen idean universalisaatiokyky eli se, kuinka laajalti poliittinen idea on ymmärrettävissä tavallisten ihmisten keskuudessa eikä niinkään idean totuusarvo (Bourdieu 2000, 55). Bourdieu esittää poliittisten ideoiden olevan eräänlaisia valtaideoita, joita ei voida asettaa kyseenalaisiksi. Bourdieun ajatusta voi soveltaa tässä tutkimuksessa perustuslakiprosessin kehittymistä koskevan diskurssin analyysin tuloksiin, joiden mukaan eduskunnan nykyinen politiikka määritellään tiedotteissa etenemiseksi. Päätöksenteon näkeminen etenemisenä on siis yleisesti hyväksytty valtaidea, jota ei tiedotteissa haasteta.

Bourdieun valtaidean näkökulmasta ainoa tapa, joilla *etenemisen* voisi kyseenalaistaa, olisi asettaa eteneminen vastakkain toisen vaihtoehtoisen valtaidean kanssa. Idean kyky mobilisoida liittyykin sen yleiseen yhteiskunnalliseen asemaan eli siihen, onko idea yleisesti

hyväksytty vai ei. Tässä tapauksessa etenemisen kyseenalaistaminen vaatisi toisen valtaidean, joka kilpailisi etenemisen rinnalla: sellainen voisi olla esimerkiksi *kypsyttely*. Jos kypsyttely syrjäyttäisi etenemisen tiedotteiden valtaideana ja tekstit muodostuisivat tästä näkökulmasta, esimerkiksi perustuslakiprosessin hidastuksia ei käsitettäisi valtaidean rikkojina vaan toteuttajina. Eduskunnan tiedotteissa eteneminen näyttää olevan bordieulaisittain kuitenkin poliittista yhteisöä hallitseva valtaidea, jota ei teksteissä haasteta.

Etenemisen korostamisen ohella tiedotteissa on havaittavissa myös konsensushakuisuutta ja ristiriitojen tyrehdyttämistä. Greimasin aktanttimallien perusteella puolustaja-aktantteja on tiedotteissa löydettävissä selkeästi enemmän kuin vastustajia. Puolustajiksi nostetaan tyypillisesti vaikutusvaltaisia henkilöitä, joilla on poliittista arvovaltaa kertoa mielipiteitään. Sen sijaan vastustajia harvemmin mainitaan nimeltä, jolloin tiedotteista helposti välittyy ajatus vastarinnan vähäisyydestä ja eräänlaisesta konsensuksesta. Tämä on mielenkiintoista, koska esimerkiksi Tuomo Mörän (Europa 2008b) mukaan EU-kriittisyys on Suomessa monia EU-maita korkeampi, jolloin olisi oletettavaa, että kriittisyys heijastuisi myös eduskunnan EU-tiedotteisiin. Myös oikeusministeriön tutkimus *Media ja demokratia Suomessa* (2005) päättyi arvostelemaan suomalaisen päätöksenteon näennäistä yksimielisyyttä. Tutkimuksen tekijät Hannu Nieminen, Minna Aslama ja Mervi Pantti ottavat hyvin vahvasti kantaa yleisesti Suomen poliittiseen päätöksentekoon: ”Suomalaiseen yhteiskunnalliseen keskusteluun pesiytynyt konsensushakuisuus merkitsee käytännössä, että julkisuudesta pyritään karsimaan kaikki erimielisyydet ja ristiriitaiset näkökulmat.” EU-myönteisessä Suomessa EU:n puolesta puhujien kommentit saavat suuremman painon myös eduskunnan tiedotteissa kuin vastakkaiset mielipiteet.

Myös entinen europarlamentaarikko ja tämänhetkinen Suomen ulkoministeri Alexander Stubb tukee kannanotoissaan tätä ajatusta. Hänen mukaansa Suomea on vaivannut liiallinen konsensushakuisuus, eli valtion virallinen kanta on tyypillisesti esitetty mahdollisimman ristiriidattomana ja ennen kaikkea EU-myönteisenä (Stubb 2008). EU-päätöksentekoa ei Suomessa ehkä kyseenalaisteta tarpeeksi. On jopa esitetty, että media on markkinoitunut niin paljon, että se on pikkuhiljaa kokonaan hylkäämässä demokraattisen ja kulttuurisen tehtävänsä ja keskittymässä pelkästään voiton hankintaan (Herkman 2005). Tässä demokraattisella tehtävällä viitataan tiedotusvälineiden rooliin eräänlaisena vallan vahtikoirana. Toisaalta media on sitoutunut ainakin joiltain osin tukemaan yhteiskunnallista vakautta ja liberaalia

demokratiaa, jolloin se voi vältellä sellaisia aiheita tai käsittelytapoja, jotka saattaisivat horjuttaa järjestelmän vakautta (Heinonen 1995.). Näin ollen EU:n ankara kyseenlaistaminen tuottaa samanlaisia vääristyneitä lopputulemia kuin vahva konsensushakuisuus. Median tehtävänä ei voi olla myöskään valmiiden mielipiteiden muodostaminen kansalaisten puolesta, vaan kriittisen välineiden tarjoaminen mielipiteen ja tahdonmuodostuksen pohjaksi (Nieminen ym. 2005, 14).

Valtionhallinnon teksteissä keskustelut ja valinnat piiloutuvat aika ajoin lopullisten päätöksenteon dokumenttien taakse. Oletettavaa on, että esimerkiksi eduskunnan tiedotuksessa tehdään valintoja, jotka kuitenkin asiakirjoissa esitetään luonnollisina todellisuuden kuvauksina (vrt. Heikkinen ym. 2000, 54). Tuomo Mörän ja Johanna Tarkiaisen (2003, 46) tekemässä tutkimuksessa *Joukkoviestimien kokemuksia valtionhallinnon viestinnästä* tullaan samankaltaisiin tuloksiin. Vaikka tutkimuksen mukaan 90 % tutkimukseen vastanneista median edustajista pitää valtionhallinnosta tulevaa tietoa luotettavana, suurin osa kaipaa silti valtion tiedotukselta enemmän tietoa valmisteilla olevista asioista sekä taustoista ja asiakokonaisuuksista. Valtionhallinnon tiedottaminen onkin ehkä liiaksi tiedottamista tehdyistä päätöksistä. Yleisesti tekstin laatijan tulkinta näkyy jo siinä, missä järjestyksessä, missä yhteydessä ja mitä osia asiasta hän mainitsee (Wartiovaara 1991, 59). Tekstin kirjoittaja valitsee sanat, rakentaa tekstinsä ja päättää näin tekstinsä yleissävystä. Eduskunnan tiedotteissa yleissävy on hyvin asiallinen mutta samalla EU-myönteinen.

4.3.2 Diskurssin taustalla olevan vallan vaikutus

Kun tarkastellaan tietyn diskurssin taustalla olevaa valtaa, tarkastellaan tekstin asemesta diskurssin taustalla vallitsevia valtarakenteita eli sitä, kuinka diskurssin säännöt kehittyvät ja kenellä on mahdollisuus osallistua diskurssiin ja säädellä osallistumista (Fairclough 1989, 62).

Poliittinen vallan diskurssi on osallistujien kannalta rajoitettu diskurssi. Diskurssiin voivat osallistua ainoastaan poliitikot ja muut tunnetut vaikuttajat, eivät esimerkiksi yksittäiset kansalaiset, eli lähinnä diskurssiin voivat osallistua vain ne, jolla on diskurssin edellyttämät kyvyt ja voimavarat. Varsinkin kielelliset ja kulttuuriset vähemmistöt, syrjäseutujen asukkaat sekä taloudellisesti heikossa asemassa olevat jäävät helposti diskurssin ulkopuolelle (Nieminen ym. 2005, 14–15). Diskurssi on tältä osin suljettu. Valtaa myös käytetään

rajaamalla osallistujia. Tämän lisäksi diskurssin taustalla olevaa valtaa on osallistujaroolien määrittelemineen, eli jokaisella diskurssiin osallistuvalla henkilöllä tai taholla on ennalta määrätty suhde muihin osallistujiin. Esimerkiksi presidentin ja pääministerin painoarvo diskurssissa on suurempi kuin vaikkapa tavallisen kansanedustajan arvo. Voimakkaat tahot voivat halutessaan myös määritellä uudelleen diskurssin sisältöä, eli he tekevät päätöksiä siitä, mistä ja millä tavoin aiheista puhutaan.

Aineistoni diskurssien näkökulmasta erityisesti kansalaisen roolin määrittelemineen on osa diskurssissa käytettävää valtaa. Kansalaisen määrittelemineen passiiviseksi tai aktiiviseksi osallistujaksi määrittää myös kansalaisen valtaa päätöksenteossa eli sitä, nähdäänkö kansalainen päätöksentekijänä vai päätökseen tyytyjänä. Eduskunnan tiedotteissa kansalaisen asema määrittyy sekä aktiivisen että passiivisen kansalaisen rooleihin. Nämä ovat vallan diskurssin näkökulmasta hyvin mielenkiintoisia asetelmia, koska juuri tässä voimakkaat osallistajat, kuten valiokunnat tai valtioneuvosto, voivat ohjata ja rajoittaa kansalaisten panosta diskurssissa, eli tarpeen tullen kansalaisen arvoa voidaan nostaa tai vähentää. Kansalaisilla ei ole omaa ääntä tai äänenkannattajaa. Kansalaisiin viitataan teksteissä ainoastaan, jos siitä on hyötyä poliittisen aatteen perustelemisen kannalta. Yhtenä tutkimuksen tuloksena voidaan pitää juuri kansalaismielipiteen hyödyntämistä retorisenä tehokeinona.

Valtaa voidaan käyttää diskurssien yhteydessä myös kielellisillä valinnoilla. Diskurssiin osallistuvat ymmärtävät kieltä, jota diskurssissa käytetään. Poliitiikan kieli on luonteeltaan ammattikieltä, joka on suunnattu hyvin rajatulle ja samanmieliselle joukolle. Poliitiikan kieli onkin vankistunut niin voimakkaaksi, että siihen tartutaan myös julkisissa teksteissä, kuten tiedotteissa, vaikka kohdeyleisö olisi omaa lähipiiriä laajempi (Heikkinen, 2001, 71).

Myös tekstiketjut eli eri tekstien linkittyminen toisiin teksteihin liittyvät valtakysymyksiin erittäin läheisesti. Viralliset tekstit viittaavat toisiin virallisiin teksteihin ja tiettyihin lähteisiin. Vakaat kommunikaatio- ja välityskanavat helpottavat tekstien syntymistä, mutta rajattujen kanavien käyttö saattaa vakiinnuttaa sellaisia ketjuja, jotka sulkevat ulkopuolelle tietyt ryhmät tai tahot, jotka eivät kuulu yhteisöön. Tällöin myös näiden yhteisöjen ääni rajataan diskurssista pois (Fairclough 1992, 85). Eduskunnan lehdistötiedotteissa viitataan usein samoihin lähteisiin: EU:n päätöksiin, valiokuntien päätöksiin ja yksittäisten edustajien

teksteihin. Tällöin teksteissä korostuvat tietyt aiheet ja mielipiteet. Tiedotteiden rakenteessa on esimerkiksi toistuva osa, joka on varattu viittuksille muihin hallinnollisiin teksteihin.

Kasvokkain käytävissä keskusteluissa keskusteluun osallistuvat vaihtavat tulkitsijan ja tuottajan rooleja jatkuvasti. Viestintä on jatkuva prosessi, jossa molemmat osapuolet reagoivat toisen viestijän sanoihin ja tekoihin. Kun on kyse kirjoitetusta tekstistä, kuten lehdistötiedotteista, samanlaista rakentavaa suhdetta ei synny, vaan tekstin tuottaja joutuu rakentamaan tekstinsä tietämättä tulkitsijansa reaktioita. Tämä viestinnän yksipuolisuus korostuu erityisesti, kun viestintä kohdistetaan hyvin heterogeeniselle vastaanottajajoukolle, ja silloin viestin muodon ja sisällön suhde on eräänlainen kompromissi. Tekstin luoja joutuu kuvittelemaan ideaalin vastaanottajan, jolle teksti suunnataan, ja jokainen tulkitsija joutuu taas suhteuttamaan itsensä tähän kuviteltuun ideaaliin (Fairclough 1989, 49). Tällaiset valinnat liittyvät keskeisesti myös valtakurssiin, koska on hyvin merkittävää, mitä asioita teksteissä käsitellään, mitä jätetään käsittelemättä, millä tavalla asiantilat tuodaan esille ja kuinka vastaanottajaan tekstissä suhtaudutaan. Eduskunnan EU-tiedotteissakin valtaa siis rakennetaan monin eri tavoin.

5 PÄÄTÄNTÖ

Tässä tutkimuksessa on tarkasteltu eduskunnan lehdistötiedotteita kriittisen diskurssianalyysin ja sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta. Olen analysoinut eduskunnan julkaisemia EU:n perustuslakia koskevia lehdistötiedotteita aikavälillä 1.1.2006–30.6.2007. Tavoitteena on ollut diskurssianalyysin kautta tarkastella tiedotteiden teemoja ja niistä käytäviä diskursseja.

Tässä luvussa käsittelen analyysin kautta saamiani tuloksia tutkimuskysymyksieni kautta luvussa 4.1. Tutkimuskysymykseni olivat:

1. Millä tavoin eduskunnan lehdistötiedotteissa puhutaan EU:n perustuslaista?
2. Millaisena kansalaisen rooli yhteiskunnassa esitetään tiedotteissa?
3. Millaisia diskursseja tiedotteissa on?

Tämän jälkeen arvioin tutkimusta ja esitän joitakin jatkotutkimuksen aiheita luvussa 5.2.

5.1 Yhteenveto keskeisistä tuloksista

Aineistoa tarkasteltiin nelivaiheisen analyysin avulla. Ensimmäisessä vaiheessa muodostin jokaisesta tiedotteesta erillisen Greimasin aktanttimallin. Toisessa vaiheessa yhdistelin näiden aktanttimallien aktantteja ja muodostin kaksi kokoavaa aktanttimallia. Kolmannessa vaiheessa tarkastelin tiedotteissa käsiteltäviä teemoja aktanttimallien toimijoista tehdyn analyysin pohjalta ja analysoin teemoja koskevia diskursseja. Neljännessä vaiheessa yhdistelin teemoja käsittelevistä diskursseista tekemiäni huomiota laajempaan valtadiskurssiin.

Tutkielmani kantavana ajatuksena on ollut sosiaalisen konstruktionismin määrittelemä maailmankäsitys, jonka mukaan teksteillä luodaan ja muokataan maailmaa. Eduskunnan EU-tiedotteiden voidaan ajatella rakentavan yhteiskuntaa ja määrittelevän tapoja, joilla yhteiskunnallisesta päätöksenteosta puhutaan.

Eduskunnan lehdistötiedotteissa oli löydettävissä kolme erilaista diskurssia: perustuslain tuomien vaikutusten, perustuslakiprosessin kehittymisen ja kansalaisen ja perustuslain

käsittelyn diskurssit. Nämä diskurssit muodostavat kokonaisuuden, jonka kautta tiedotteet toisintavat ja rakentavat valtadiskurssia.

Tarkasteluni perusteella EU-tiedotteista välittyy näkökulma, jonka mukaan perustuslain vaikutukset esitetään pääosin positiivisina Suomen ja Euroopan kannalta. Koska tiedotteissa puhutaan perustuslaista pääasiassa positiiviseen sävyyn, myös päätöksenteko perustuslain ratifioimiseksi näyttäytyy edistyksellisenä. Valtadiskurssin näkökulmasta tämän kaltainen positiivisten tulosten esitleminen voidaan tulkita myös diskurssin rajaamiseksi, koska osa osallistujista ja mielipiteistä rajataan keskustelun ulkopuolelle.

Eduskunnan tiedotteiden diskursseille on tyypillistä myös se, että keskusteluun liitetään vahvasti turvallisuusaspekti, mikä edelleen koetaan tärkeäksi osaksi EU:n ja Suomen välisissä suhteissa. Tiedotteiden perusteella välittyy kuva, jonka mukaan perustuslaillinen EU on Suomen kannalta turvallinen vaihtoehto niin sotilaallisesta kuin yhteiskunnallisen perusturvallisuuden näkökulmasta.

Eduskunnan tiedotteiden diskursseissa korostuu päätöksenteon yksimielisyys. Keskustelusta on hiljennetty lähes kokonaan kaikki EU-kriittiset mielipiteet ja perustuslakia vastustavat henkilöt. Perustuslain puolustajat saavat eduskunnan tiedotteissa vahvemman roolin kuin sen vastustajat. Perustuslain puolustajat esitellään nimillä, ja he ovat tyypillisesti myös korkeassa poliitisessa asemassa. Sen sijaan vastustajien rooli on vähäisempi. Kärkkäimmät kielteiset mielipiteet on rajattu tiedotteiden teksteistä kokonaan pois. Tämä antaa kuvan konsensuksesta perustuslain suhteen, koska tiedotteet keskittyvät kuvailemaan päätöksenteon tuloksia mahdollisimman selkeästi, jolloin keskustelu päätösten taustalla ei välity tekstiin.

Valtadiskurssissa korostuu myös päätöksenteon määrittelemisen etenemiseksi. Eduskunnan EU-tiedotteissa päätöksenteon tavoitteeksi kirjautuu perustuslain ratifioiminen kaikissa EU-maissa, jolloin tekstejä voidaan pitää etenemisen kuvauksina. Eteneminen kohti perustuslakia myös luonnollistuu tiedotteissa niin, että se näyttäytyy ainoana päätöksenteon päämääränä. Eduskunnan EU-tiedotteiden tekstit eivät siis tässä suhteessa ole keskustelua avaavia vaan keskustelua ohjaavia. Valtadiskurssin näkökulmasta aineistoni tekstit muodostavat kuvan, jonka mukaan valtionhallinnon päätöksenteko on suunnitelmallista, tavoitteellista ja ennen kaikkea tuloksellista, koska kaikki päätöksen kuvataan osana etenemisen prosessia.

Kansalaisen roolin tarkasteleminen oli yksi tutkimuksen päätavoitteista. Kansalaisia ja kansalaismielipidettä käsitellään eduskunnan EU-tiedotteissa suhteellisen vähän. Kansalaisen rooli tiedotteissa on kaksijakoinen. Kansalainen nostaan keskustelussa joko aktiiviseen ja päätöksentekoon osallistuvaan rooliin tai vaihtoehtoisesti melko passiiviseen rooliin. Aktiivinen rooli korostui niissä tiedotteissa, joissa käsiteltiin kansanäänestyksen mahdollisuutta vaihtoehtoisena päätöksentekomenetelmänä. Passiivinen rooli taas korostui perusteltaessa edustuksellista päätöksentekoa. Valtadiskurssin piirteenä voidaankin pitää kansalaisen käyttämistä päätöksenteon vahvistajana, jolloin kansalaisten panosta diskurssissa voidaan tarpeen tullen korostaa ja vähentää. Kansalaisilla ei kuitenkaan ole omaa, itsenäistä roolia perustuslakikeskustelussa, vaan kansalaisiin viitataan aina välillisesti. Kansalainen ei itsessään ole valtakurssin keskiössä.

5.2 Tutkimuksen arviointia ja ehdotuksia jatkotutkimuksen aiheiksi

Tutkimuksen lähtökohtana oli tarkastella eduskunnan EU-tiedotteita kriittisen diskurssintutkimuksen ja yleisemmin sosiaalisen konstruktivismin näkökulmasta. Tutkimuksessani havainnoin tekstejä aluksi kielen mikrotasolla, ja tämän jälkeen laajensin näkökulmaa teemojen ja diskurssien tasolle. Mielestäni valinta oli onnistunut ja sopi luontevasti aineistooni.

Tarkastelun punaisena lankana tutkimuksessani on sosiaalisen konstruktionismin maailmankuva, joka ohjasi työtäni ja tutkimuskysymysten asettelua. Tutkimukseni motivoitui ajatuksesta, jonka mukaan tekstit eivät ole subjekteista irrallisia tuotoksia, vaan teksteillä muokataan ja hallitaan ympäröivää todellisuutta. Tästä näkökulmasta EU:n perustuslakia käsittelevät eduskunnan tiedotteet määrittelevät ja muokkaavat yhteiskuntaa ja sen lainalaisuuksia sekä tapaa, jolla perustuslaista Suomessa puhutaan eli yleisemmin valtakurssia. Tiedotteet ovat tärkeä osa eduskunnan päätöksentekoa, vaikka niiden ensisijainen funktio onkin raportoida eduskunnan päätöksenteosta.

Tutkimukseni tuloksien yleistettävyydelle on esitettävä joitakin rajoituksia. Tutkimukseni käsittelee EU-tiedottamista Suomessa, mutta se tarkastelee ilmiötä vain yhden valtiollisen instituution näkökulmasta. Tutkimukseni käsittelee valtakurssia, mutta sitä ei voida silti

pitää tyhjentävänä esityksenä kyseisestä diskurssista. Tutkimuksessa ei ole käsitelty esimerkiksi valtioneuvoston, ulkoasiainministeriön, EU:n toimielimien tai kansallisten puolueiden omia EU-tiedotteita eikä kansalaisjärjestöjen viestintää. Nämä toimijat esiintyvät tiedotteiden teksteissä, mutta pääpaino on juuri eduskunnan toimielimillä.

Rajoitteista huolimatta tutkimukseni tulokset vahvistivat ennakko-oletuksiani suomalaisesta valtakurssista. Hallinnollisissa teksteissä pääsevät esiin sellaiset mielipiteet, jotka sopivat kulloiseenkin päätöksenteon trendiin. Valtiollinen päätöksenteko määrittää edistykseksi ja päätöksenteon tavoitteet näyttäytyvät positiivisina ja poikkeuksetta yhteiskuntaa rakentavina.

Tiedotteiden analyysin perusteella EU:n perustuslain ratifioiminen on lähes ainoa päämäärä, jota Suomen kannattaa tavoitella. Kriitiikki ja avoin keskustelu eivät näin ollen näytä olevan luonnollinen osa eduskunnan viestintää. Yllättävää on, että yhdessäkään tiedotteessa ei esimerkiksi viitata mahdollisuuteen olla allekirjoittamatta sopimusta. Samankaltaisiin tuloksiin ovat päässeet muutkin tutkijat (Nieminen ym 2005), joiden mukaan Suomessa käytävä EU-keskustelu on ollut hyvin EU-myönteistä heti Suomen liityttyä Euroopan Unioniin. Erityisesti suomalaisen median on syytetty olevan liian yksikantainen suhtautumisessaan EU:hun. Helsingin Sanomien artikkelin otsikko 4.10.2007 kertoo suomalaisesta mentaliteetista: ”Pieni maa ei voi olla hankala EU:ssa.”

Valtionhallinto näyttäytyy julkisuudessa tyypillisesti päämääräisenä ja yksimielisenä yhteiskunnallisena päätöksentekijänä, jossa kyseenalaistamiselle ei juuri jätetä sijaa. Keskustelun ja kyseenalaistamisen tyhjiö kuitenkin saattaa eristää valtiohallintoa kansalaisista, koska päätöksenteko näyttäytyy helposti arjen todellisuudesta irrallisena ja päälleliimattuna ilmiönä.

Eduskunta on tehnyt aloitteita voimakkaamman kansalaisvaikuttamisen edistämiseksi. Eduskunnassa järjestetään puolivuositain kansalaispaneeleja, joissa suomalaiset päätöksentekijät ja kansalaiset kohtaavat. Ajatus on hyvä, mutta ei riitä mielestäni täyttämään kansalaisyhteiskunnan tarpeita tai toimimaan luonnollisena keinona osallistaa kansalaisia yhteiskunnan päätöksentekoon. Tulevaisuudessa esimerkiksi keskustelupalstojen ja blogien eli yleisemmin sosiaalisen median seuraaminen saattaisikin osoittautua tehokkaammaksi keinoksi kuunnella kansalaisten mielipiteitä. Yksi mielenkiintoinen hanke on Debate Europe –

tutkimukseen liittyvä ”Ota kantaa” -sivusto, jossa on tarkoitus kerätä kansalaisen mielipiteitä jo lain valmistelu vaiheessa. Hyvä jatkotutkimuksen aihe olisikin tarkastella, mitä kansalaiset puhuvat yhteiskunnan päätöksenteosta tällä foorumilla ja muutenkin sosiaalisessa mediassa. Erityisesti voitaisiin tutkia sitä, millä tavoin kansalaisten mielipiteet todella vaikuttavat yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. Kansalaisvaikuttamisen yhteydessä on tärkeä muistaa Montesquieun (1758) viisaus: ”Kuuleminen ei tarkoita aina kuulluksi tulemistä”.

LÄHTEET

- ACED 2007. *Action Committee for European Democracy. Mission*. European University Institute, Firenze.
- Alasuutari, Pertti 1993. *Laadullinen tutkimus*. Vastapaino, Tampere.
- Aula, P & Rosenblad, L 1994. Äänestäjät ja EU-julkisuus. Teoksessa Pesonen Pertti (toim.) *Suomen kansanäänestys 1994*. Raportti äänestäjien kannanotoista. Ulkoasianministeriö, Eurooppatiedotus.
- Bahtin, Mikhail 2004 [1953]. The problem of speech genres. Teoksessa Emerson, Caryl & Holqvist, Michael (toim.) *Speech genres and other late essays*. University of Texas Press, Austin. 60–102.
- Bell, Daniel 1973. *The Coming of Post-Industrial Society. A Venture in Social Forecasting*. Basic Books, New York.
- Berger, Peter & Luckmann, Thomas 1966. *The Social Construction of Reality: A Treatise its the Sociology of Knowledge*. Anchor Books, New York
- Billig, M. 1996 [1987] *Arguing and thinking: a rhetorical approach to social psychology*. Cambridge Univerisity Press, Cambridge.
- Blackburn, Simon 2007. *Platonin Valtio*. Ajatus Kirjat, Helsinki.
- Bourdieu, Pierre 2000. *Propos sur le champ politique*. Presses universitaires de Lyon, Lyon
- Erkkilä, Tero & Tiilikainen, Teija 2007. *Avain EU-käsitteisiin*. Eurooppa-tiedotus, Helsinki.
- Eduskunta 2006. EU-asioiden käsittely eduskunnassa. <http://web.eduskunta.fi/Dman/Document.phx?documentId=am09507111411852&cmd=download>. Luettu 7.5.2007
- Eskola, Jari 1993. Kasvatustieteellinen "todellisuus" ja diskursiiviset tulkinnat. *Kasvatus* 22, 420–427.
- EU-asiat 2007a. Eduskunnalla vahva rooli EU-päätöksenteossa. <http://web.eduskunta.fi/Resource.phx/eduskunta/eduskuntatyo/euasiat/esittely.htx>. Luettu 16.4.2007.
- EU-asiat 2007b. Eduskunnan Brysselin toimisto. <http://web.eduskunta.fi/Resource.phx/eduskunta/eduskuntatyo/euasiat/esittely2.htx>. Luettu 16.4.2007.
- EU:n sopimusuudistus 2007. Eurooppa-tiedotus. <http://www.eurooppa-tiedotus.fi/netcomm/news/showarticle.asp?intNWSAID=25553&intIGID=7&CatTypeNumber=2&LAN=FI>. Luettu 27.7.2007

- Europa 2008a. Ulko- ja turvallisuuspolitiikka. http://europa.eu/pol/cfsp/overview_fi.htm. Luettu 24.3.2008.
- Europa 2008b. EU:n julkisuuskuva. http://www.ec.europa.eu/news/around/070516_fin_fi.htm. Luettu 5.4.2008.
- Fairclough, Norman 1989. *Language and Power*. Longman, London.
- Fairclough, Norman 1992. *Discourse and social change*. Polity Press, Cambridge.
- Fisher, David Hackett 1970. *Historians' Fallacies: Toward a Logic of Historical Thought*. Harper & Row, London.
- Forsberg, Hannele 1998. Suomen murteiden potentiaali. SKS, Helsinki.
- Foucault, Michel 1972. *The archaeology of knowledge*. Routledge, London.
- Fowler, Roger 1996. *On critical linguistics. Text and practices*. Routledge, London.
- Greimas, Algirdas Julien 1980 [1966]. *Strukturaalista semantiikkaa*. Gaudeamus, Tampere.
- Haavisto, Sanna & Kotilainen, Lari 1998. *Kielikuvitusta. Tekstit ja metaforat todellisuuden rakentajina*. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos. Yliopistopaino, Helsinki.
- Heikkilä, Hannu 1996. "Teimmepä kumman päätöksen tahansa..." *EU-kansalaiskeskustelun rakentuminen valtamedioissa 1992–1994*. Julkaisematon käsikirjoitus. Helsingin yliopiston viestinnän laitos.
- Heikkinen, Vesa & Hiidenmaa, Pirjo & Tiililä, Ulla 2001. *Teksti työnä, virka kielenä*. Gaudeamus, Helsinki.
- Herkman, Juha 2005. *Kaupallisen television ja iltapäivälehtien avoliitto. Median markkinoituminen ja televisioituminen 1990-luvun Suomessa*. Vastapaino, Tampere.
- Husa, Sari. 1995. Foucault'lainen Metodi. *Niin & näin. Filosofinen aikakauslehti* 3/95. 42–48.
- Joutsenvirta, Maria 2006. *Ympäristökeskustelun yhteiset arvot. Diskurssianalyysi Enson ja Greenpeacen ympäristökirjoituksista*. Helsingin kauppakorkeakoulu, Helsinki.
- Kaarre, Samuli 1994. Foucault: historian, vallan ja totuuden filosofi. *Niin & näin. Filosofinen aikakauslehti* 3, 42–48.
- Kankaanpää, Salli 2006. *Hallinnon lehdistötiedotteiden kieli*. Yliopistopaino, Helsinki.
- Karvonen, Erkki 2007. *Kolme erilaista filosofista lähtökohtaa*. <http://www.internetix.fi/opinnot/opintojaksot/0viestinta/tiedotusoppi/johdatusviestintatieteisiin/luento1.5.html>. Luettu 20.1.2008
- Karvonen, Pirjo 1996. Missä on teollisuustekstin ihminen? Teoksessa Kallionkoski, Jyrki (toim.) *Kieli ja ideologia. Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä*. Helsingin yliopiston suomen ja saamen kielen ja logopedian laitos, Helsinki. 151–167.

- Kauppi, Niilo 2004. Median sekundatodellisuus: Pierre Bourdieun konstruktivismi viestinnän tutkimuksessa. Teoksessa Mörä, Tuomo & Salovaara-Moring, Inka & Valtonen, Sanna (toim.) *Mediatutkimuksen vaeltava teoria*. Gaudeamus, Helsinki. 75–88.
- Komppa, Johanna 2006. Lehdistötiedotteen rakenteen potentiaalit. Teoksessa Shore, Susanna & Mäntynen, Anne & Solin, Anna (toim.) *Genre–tekstilaji*. SKS, Helsinki. 303–328.
- Kozlov, Aleksei & Johansson, Frank & Dmitriev, Andrei & Hautala, Heidi & Sinnemäki, Anni 2008. *Kansalaisyhteiskunnan tulevaisuus?* Keskustelutilaisuus. Helsingin kaupungin Rikhardinkadun kirjastossa 29.1.2008.
- Kress, Gunther & van Leeuwen, Theo 2000. *Reading Images. The Grammar of Visual Design*. Routledge, London.
- Kristeva, Julia 1984. *Revolution in Poetic Language*. Columbia University Press, New York.
- Kunelius, Risto 1993. Uskottavuuden anatomia. *Tiedotustutkimus* 16:2, 33–45.
- Kurunmäki, Jussi 2000. *Representation, Nation and Time. The Political Rhetoric of the 1866 Parliamentary Reform in Sweden*. University of Jyväskylä, Jyväskylä.
- Laitinen, Lea 1992. *Välttämättömyys ja persoona: Suomen murteiden nesessiivisten rakenteiden semantiikkaa ja kieliooppia*. SKS, Helsinki.
- Lakoff, George & Johnson, Mark 1980. *The metaphors we live by*. The University of Chicago Press, Chicago & London.
- Lemke, Jay 1985. Ideology, intertextuality and the notion of register. Teoksessa Benson, J. & Greaves, W. (toim.) *Systemic Perspectives on Discourse*. Ablex, Norwood. 275–294.
- Makkonen, Anna 1991. Onko intertekstuaalisuudella mitään rajaa? Teoksessa Viikari, Auli (toim.). *Intertekstuaalisuus suuntia ja sovelluksia*. SKS, Helsinki. 9–30.
- Maslow, Abraham 1943. A Theory of Human Motivation. *Psychological Review* 50: 4, 370–396.
- Montesquieu, Charles-Louis de Secondat de la Brède et de Montesquieu 1758. *Esprit des loix*. Amsterdam.
- Mäntynen, Anne 2006. Näkökulmia tekstin ja tekstilajin rakenteeseen. Teoksessa Shore, Susanna & Mäntynen, Anne & Solin, Anna (toim.) *Genre–tekstilaji*. SKS, Helsinki. 42–71.
- Nieminen, Hannu & Aslama, Minna & Pantti, Mervi 2005. *Media ja demokratia Suomessa. Kriittinen näkökulma*. Edita Prima, Helsinki.
- Oikeusministeriö 2008. *Sähköisen kuulemisen kehittäminen valtionhallinnossa, II vaihe*. Esitys sähköisen vuorovaikutuksen kehittämisestä kansalaisyhteiskunnan ja poliittis-hallinnollisten toimijoiden välillä. Oikeusministeriö, Helsinki.
- Peräkylä, Anssi 1990. *Kuoleman monet kasvot*. Gummerus, Jyväskylä.

- Pietilä, Veikko 1995. *Kertomuksia uutisista, uutisia kertomuksista*. Tampereen yliopiston Tiedotusopin laitoksen julkaisuja A86, Tampere.
- Pietilä, Veikko 1990. Oh, dear. Uutisetko kertomuksia. *Tiedotustutkimus* 13:3, 64–73.
- Prince, Gerald 1982. *Narratology: The Form and Functioning of Narrative*. Walter de Gruyter & Co., Berlin.
- Propp, Vladimir 1975. *Morphology of the folktale*. The University of Texas Press, Austin.
- Rantanen, Päivi 1994. Aakkoset d:stä a:han. *Niin ja näin. Filosofinen Aikakauslehti* 4. 25–27.
- Rousseau, Jean-Jacques 1998. *Yhteiskuntasopimuksesta. Eli valtio-oikeuden johtavat aatteet*. Karisto, Hämeenlinna.
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_6_5.html. Luettu 12.4.2008.
- Salo, Merja 1997. *Nautinnon, vaaran ja varoituksen merkit. Vertaileva tutkimus Suomessa julkaistun painetun savukemainonnan ja tupakan vastapropagandan kuvista ja kuvasisällöistä vuosina 1870–1996*. Taideteollisen korkeakoulun julkaisuja B59, Helsinki.
- Silvo, Ismo 1988. *Valta, kenttä ja kertomus. Televisiopolitiikan tulkinnat*. Yleisradion suunnittelu- ja koulutustoimikunnan julkaisuja N:o 2. Hakapaino Oy, Helsinki.
- Sipilä, Annamari & Suominen, Heli 2007. EU:n uudistussopimus pitää vielä saattaa voimaan 27 jäsenmaassa. *Helsingin Sanomat* 20.10.2007.
- Solin, Anna 2001. *Tracing texts: Intertextuality in environmental discourse*. PIC Monographs 2. Department of English, University of Helsinki.
- Stubb, Alexander 2008. <http://www.alexstubb.com/fi>. Luettu 24.2.2008.
- Sulkunen, Pekka 1992. Tosiaan, mikä ihmeen diskurssi? *Sosiologia* 29, 232–234.
- Tarasti, Eero 2000. *Ymmärtämisen merkit: samuuden ja toiseuden ikoneja suomalaisessa kulttuurissa*. International Semiotics Institute, Imatra.
- Ulkoasiainministeriö 2008. *Lissabonin sopimus. Miten uudistussopimus muuttaa Euroopan unionia?* Yliopistopaino, Helsinki.
- Valtonen, Sanna 1998. Hyvä, paha media. Diskurssianalyysi kriittisen mediatutkimuksen menetelmänä. Teoksessa Kantola, Anu & Moring, Inka & Väliverronen, Esa (toim.) *Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan*. Helsingin yliopiston Lahden tutkimuskeskus, Tampere. 93–121.
- Valtonen, Sanna 2004. Tiedon ja vallan kaivauksilla: Michel Foucault ja mediatutkimuksen mahdollisuudet. Teoksessa Mörä, Tuomo & Salovaara-Moring, Inka & Valtonen, Sanna (toim.) *Mediatutkimuksen vaeltava teoria*. Gaudeamus, Helsinki. 255–273.

Valo, Marko 1997. *Sosiologia aikalaiskritiikkinä. Daniel Bellin kaksi post-kertomusta*. Työraportti 2/1997, Tietoyhteiskunnan tutkimuskeskus, Tampere.

Weber, Max 1919 [1994]. *Max-Weber-Studienausgabe* 1/17. Tübingen, Mohr.

LIITE 1 EDUSKUNNAN EU-TIEDOTTEET 7.4.2006–28.6.2007

7.4.2006

Suuri valiokunta suosittaa EU-perustuslain ratifiointia

Suuri valiokunta hyväksyi kokouksessa 7. huhtikuuta lausunnon, jossa annetaan selkeä viesti perustuslakisopimuksen ratifioimisen puolesta. Suuri valiokunta katsoo, että perustuslakisopimus toisi selkeän parannuksen EU:n nykytilaan.

Lausunnossa todetaan perustuslakisopimuksen pohjautuvan pidempiaikaiseen Euroopan integraation kehitykseen, jonka keskeisimpiä uudistuksia ovat sopimuksen yhtenäistäminen ja selkeyttäminen, unionin oikeusjärjestelmän perustuslaillistaminen, poliittisen järjestelmän demokratisointi ja kansalaisten aseman vahvistaminen sekä unionin kansainvälisen toimintakyvyn kehittäminen.

Suuren valiokunnan lausuntoon sisältyy kaksi pontta. Ensimmäisessä ponnassa todetaan, että valiokunta pitää perustuslakisopimusta ja sen tuomia muutoksia EU:n toimintakykyä tehostavana ja kansalaisten asemaa vahvistavana kokonaisratkaisuna. Toisessa ponnassa suuri valiokunta esittää, että eduskunta ilmaisisi valtioneuvostolle antamassaan vastauksessa selkeän tukensa EU:n yhteiselle kehittämiselle ja valmiutensa ratifioida perustuslakisopimus.

Lähetekeskustelun pohjana oli valiokunnan työjaoston lausuntoluonnos. Lausuntoluonnoksen ponsista käytiin kaksi äänestystä ed. Ojalan esittämästä ja ed. Hautalan kannattamasta vastaehdotuksista, joissa ei pidetty sopimusta sellaisenaan hyväksyttävänä ja todettiin, että perustuslakisopimuksen ratifioimiselle ei tässä tilanteessa ole edellytyksiä ja että sopimukselle olisi saatava myös Suomen kansalaisten hyväksyntä. Lausunnon ensimmäinen ponsi hyväksyttiin äänin 20-4-1 ja toinen, ratifiointivalmiutta koskeva ponsi äänin 18-7. Perustuslakiselonteon käsittely eduskunnassa jatkuu ulkoasiainvaliokunnassa, jonka mietinnön pohjalta asiasta käydään täysistunnossa palautekeskustelu toukokuun aikana.

Suuren valiokunnan lausunto EU:n perustuslakisopimuksesta (SuVL 2/2006) on kokonaisuudessaan luettavissa eduskunnan www-sivuilla: www.eduskunta.fi -> toimielimet -> suuri valiokunta -> lausunnot 2006.

29.4.2006

Perustuslakisopimus ratifioitava

Ulkoasiainvaliokunta toteaa 28. huhtikuuta 2006 valmistuneessa mietinnössään, että perustuslakisopimus on asiallisesti Suomen hyväksyttävissä (UaVM 2/2006 vp – VNS 6/2005 vp). Se ei ole kaikilta osiltaan Suomen alkuperäisten neuvottelutavoitteiden mukainen, mutta kokonaisuutena onnistunut. Sopimus tekee EU:sta entistä selkeämmän kokonaisuuden ja tehostaa sen toimintaa monella tavalla. Ulkoasiainvaliokunta tuo kuitenkin esille myös useita sopimukseen liittyviä ongelmakohtia.

Ulkoasiainvaliokunta kehottaa hallitusta tekemään perustuslakisopimuksen ratifiointia koskevan esityksen eduskunnalle. Tämä olisi valiokunnan mielestä hyvä tehdä ennen Suomen EU-puheenjohtajuuskauden alkua. Ulkoasiainvaliokunta ei puolla kansanäänestyksen järjestämistä.

Suomen omat erityisintressit toteutuvat sopimuksessa kiitettävällä tavalla. Esimerkiksi Suomen liittymissopimuksen maataloutta ja pohjoisen harvaan asuttuja alueita koskevat erilliskorjaukset on vahvistettu perustuslakisopimuksessa.

13.9.2006

Suomi aloittaa konsultaatiot EU:n perustuslakisopimuksen tulevaisuudesta

Ministeri Lehtomäki keskusteli suuren valiokunnan kanssa 13. syyskuuta EU:n perustuslakisopimuksen tulevaisuudesta. Ministeriltä tiedusteltiin Suomen EU-puheenjohtajakaudella käytävistä luottamuksellisista konsultaatioista jäsenvaltioiden kanssa. Konsultaatioiden johtopäätökset esitellään EU:n seuraavalle puheenjohtajamaalle Saksalle. Kesän 2006 Eurooppa-neuvostossa päätettiin aloittaa kaikki EU-jäsenvaltiot käsittävät konsultaatiot perustuslakiluonnoksen eteenpäin viemiseksi.

Valiokunnan jäsenet tiedustelivat ministeri Lehtomäeltä konsultaatioiden tavoitteista sekä merkityksestä nihkeästi edenneelle perustuslakisopimusprosessille. Lehtomäki kertoi konsultaatioiden olevan aktiivinen askel eteenpäin venähtäneen tuumaustauon jälkeen ja hyvä keino kartoittaa jäsenvaltioiden näkemyksiä ja ehdotuksia umpikujasta ulospääsemiseksi. Kuluvana syksynä EU:n perustuslakisopimuksen kohtaloa pohdiskelee myös työnsä aloittava, italialaisen Amaton aloitteesta koottu ns. viisasten ryhmä. Noin 12 hengen ryhmään on kutsuttu mm. eduskunnan puhemies Paavo Lipponen.

Eduskunnan on tarkoitus käsitellä hallituksen esitys EU:n perustuslakisopimuksesta kuluvan syksyn aikana.

27.9.2006

Puhemies Lipponen suurelle valiokunnalle: Eduskunnan tulisi ratifioida EU:n perustuslakisopimus

Eduskunnan puhemies Paavo Lipposen viesti suurelle valiokunnalle oli selkeä: Eduskunnan tulisi antaa tukensa EU:n perustuslailliselle sopimukselle ratifioimalla se. Suuri valiokunta kuuli puhemies Lipposta osana perustuslakisopimuksen ratifioinnista annettavan lausunnon asiantuntijakuulemisia 27. syyskuuta.

Puhemies Lipponen selvitti valiokunnalle pian työnsä aloittavan Amaton työryhmän toimintaa. "Action Committee for European Democracy" tai ns. viisaiden miesten ryhmä kokoontuu ensimmäiseen tapaamiseensa tulevana viikonloppuna. Ryhmän on tarkoitus kokoontua noin neljä kertaa. Ryhmän raportin EU:n perustuslain tulevaisuudesta on tarkoitus valmistua loppukeväältä 2007, jolloin se luovutetaan senhetkisellem EU:n puheenjohtajamaalle Saksalle.

Puhemies Lipponen korosti, ettei Amaton työryhmä tule kilpailemaan minkään maan hallituksen kanssa, eikä myöskään tuota Suomen hallitukselle valmiita malleja perustuslaillisesta sopimuksesta. Työryhmä on yksityinen, ja sen rahoituksesta vastaa Bosch Stiftung. Työryhmän tarkoituksena on aloittaa puhtaalta pöydältä EU:n perustuslaillisen sopimuksen juridisen logiikan analysointi sekä arvioida missä määrin sopimus on kokonaisuus ja millä tavoin sen sisältöä ja rakennetta voisi toisaalta muuttaa. Puhemies Lipponen totesi oman lähtökohtansa olevan se, ettei sopimuksen sisältöön tulisi puuttua.

Valiokunnan jäsenet keskustelivat puhemies Lipposen kanssa erilaisista vaihtoehtoista, mikäli perustuslakisopimuksen voimaan astumisen ehtona kuitenkin olisi sisällön muuttaminen.

29.9.2006

Suuressa valiokunnassa ei vielä päätöstä EU:n perustuslain ratifiointista

Eduskunnan suuren valiokunnan lausuntoluonnos EU:n perustuslaillisen sopimuksen ratifiointista laitettiin viikoksi pöydälle valiokunnan kokouksessa 29. syyskuuta. Valiokunnan lausuntoluonnoksen käsittelyä on tarkoitus jatkaa suuren valiokunnan kokouksessa perjantaina 6. lokakuuta.

Kaikki valiokunnat toimittavat lausuntonsa ulkoasiainvaliokunnalle, jonka mietinnön pohjalta eduskunnan on tarkoitus tehdä päätös ratifiointista joulukuun alussa.

Valiokunta sai kokouksessa raportin Tampereella pidetystä epävirallisesta oikeus- ja sisäasiainministerineuvostosta. Valiokunnalle raportoivat ministerit Leena Luhtanen ja Kari Rajamäki. Kokouksen pääaiheena oli EU:n päätöksenteon tehostaminen ja mahdollisuus ottaa käyttöön ns. passerelle eli siirtymälauseke.

Suuri valiokunta valmistautui lisäksi tulevaan oikeus- ja sisäasiainministerineuvostoon. Kokouksessa on tarkoitus mm. arvioida Haagin ohjelmaa sekä ottaa kantaa direktiiviehdotukseen, jolla säänneltäisiin teollis- ja tekijänoikeuksien noudattamisen varmistamiseen tähtääviä rikosoikeudellisia toimenpiteitä.

Valiokunta kuuli lisäksi ministeri Tarja Filatovia Euroopan parlamentin ja neuvoston esityksestä Euroopan globalisaatiorahastoksi. Suuri valiokunta on antanut aiheesta kriittisen lausuman, jossa mm. edellytettiin pienet jäsenvaltiot paremmin huomioivaa tukikriteerijärjestelmää. Asiaan on tarkoitus etsiä kompromissia Suomen johdolla puheenjohtajuuskauden aikana. Suuri valiokunta ilmoittanee eduskunnan kannan asian valmisteluihin ensi viikon keskiviikon kokouksessa 4.10.

Ulkoasiainvaliokunta korostaa, että perustuslakisopimuksen sotilaallista turvakuuta koskevalla lausekkeella on tosiasiallista merkitystä ja se vahvistaa Suomen turvallisuutta. Suomi voi edellyttää muilta EU:n jäsenmailta sotilaallista tukea.

Perustuslakisopimus kohentaa myös arjen turvallisuutta. Perustuslakisopimuksen yhteisvastuulauseke, joka lupaa jäsenmaille apua terrorismin, suuronnettomuuksien ja luonnononnettomuuksien tapahtuessa on nykypäivänä entistä tärkeämpi. EU-maiden pitää toimia yhdessä uudentyyppisten uhkien torjumiseksi, oli kysymys terrorismista tai lintuinfluenssasta.

Ulkoasiainvaliokunta pitää tärkeänä, että Euroopan unionin kehittämisestä käytäisiin laaja-alaista keskustelua. Valiokunta on aikaisemmin käsitellyt mm. EU:n laajentumista ja pitänyt tärkeänä, että sen kaltaiset suuret hankkeet perustellaan seikkaperäisesti kansalaisille. Tätä varten ulkoasiainvaliokunta pitää tärkeänä, että hallitus antaisi laajentumispolitiikkaa koskevan selonteon tämän vuoden aikana.

Lisätietoja: valiokunnan puheenjohtaja Liisa Jaakonsaari, 050-511 3036 tai valiokuntaneuvos Jukka Salovaara, 040-571 9660.

6.10.2006

Suuri valiokunta puoltaa EU:n perustuslakisopimuksen hyväksymistä

Eduskunnan suuri valiokunta hyväksyi perjantaina 6. lokakuuta lausunnon, jossa se toistaa keväällä antamansa selontekolausunnon viestin EU:n perustuslakisopimuksen hyväksyttävyydestä ja sopimuksen ratifioinnin tarpeellisuudesta.

Valiokunta kuuli lausuntoaan varten ministeri Paula Lehtomäkeä ja puhemies Paavo Lipposta. Ennen lausunnon hyväksymistä siitä äänestettiin. Edustaja Outi Ojala (vas.) ehdotti edustaja Pentti Tiusasen (vas.) kannattamana hallituksen esityksen hylkäämistä. Valiokunnan lausuntoehdotus hyväksyttiin äänin 19-3. Tyhjää äänesti kolme. Edustaja Heidi Hautalan (vihr.) ja edustaja Rosa Meriläinen (vihr.) ehdottivat lausunnon perusteluihin lisättäväksi kohtaa, jossa varauduttaisiin kansanäänestyksen järjestämiseen kaikissa jäsenvaltioissa samanaikaisesti ennen uuden sopimuksen hyväksymistä. Valiokunnan lausuntoehdotus hyväksyttiin äänin 18-6. Tyhjää äänesti yksi.

Lausunnossa suuri valiokunta toteaa perustuslakisopimuksen olevan kokonaisuutena merkittävä askel eteenpäin EU:n kehittämisessä. Valiokunta painottaakin, että sopimuksen hyväksyminen eduskunnassa merkitsee sitoutumista sopimukseen kokonaisuutena, eikä siten sido Suomea ja mitään muutakaan jo sopimuksen hyväksyntä maata sopimuksen sisältämiin yksittäisiin ratkaisuihin tai määräyksiin yhteydestä irrotettuna.

Valiokunta lausuu lisäksi, että kaikkien jäsenvaltioiden allekirjoittaman ja enemmistön hyväksymän perustuslakisopimuksen tulevaisuudesta käytävän keskustelun lähtökohtana tulee olla sopimusteksti. Lausunnossa viitataan ministeri Paula Lehtomäen käymiin konsultaatioihin muiden jäsenvaltioiden kanssa sekä Italian sisäministeri Giuliano Amaton työryhmään, jonka jäsen puhemies Paavo Lipponen on.

Suuren valiokunnan lausunto SuVL 8/2006 vp – HE 67/2006 vp) on kokonaisuudessaan luettavissa eduskunnan www-sivuilla: www.eduskunta.fi -> toimielimet -> suuri valiokunta -> lausunnot 2006.

8.11.2006

Saksa panostaa puheenjohtajuuskaudellaan perustuslakisopimukseen, energiaan ja Itään

Saksan suurlähettiläs Hans Schumacher antoi suurelle valiokunnalle selvityksen Saksan tulevan EU-puheenjohtajuuden painopisteistä. Valiokunnan kokouksessa keskiviikkona 8. marraskuuta puhunut Schumacher nimesi tulevalle puolivuotiskaudelle neljä prioriteettia, jotka ovat perustuslakisopimuksen eteenpäin vieminen, energiapolitiikka, oikeus- ja sisäasiat sekä EU:n ulkopoliitiikka.

Saksa pyrkii puheenjohtajuuskaudellaan jatkamaan perustuslakisopimuksen eteenpäin viemistä Suomen aloittamien konsultaatioiden pohjalta. Saksan tavoitteena on säilyttää sopimuksen poliittinen sisältö, ja käydä neuvotteluja sopimuksen tulevaisuudesta siten, että sopimus voisi olla valmis ennen vuoden 2009 Euroopan parlamentin vaaleja.

Energia-asioissa odotetusti kaasun- ja sähkömarkkinoiden avaaminen Euroopassa tulee olemaan yksi tärkeimpiä tavoitteita. Lisäksi Saksa haluaa edistää ns. roaming- järjestelmän käyttöönottoa GSM-puheluiden hintojen laskemiseksi. Oikeus- ja sisäasioista suurlähettiläs Schumacher mainitsi rajavartiolaitoksen kehittämisen. EU:n ulkopoliitiikan alueella Saksa aikoo ehdottaa uutta EU:n

naapuruuspolitiikkaa, jolle se ehdottaa nimeä EU:n itäpolitiikka. Poliittikaohjelma sisältää kolme osaa, jotka ovat Euroopan naapuruuspolitiikka, EU-Venäjä -suhteet sekä Keski-Aasia.

Saksan virallinen EU-puheenjohtajuuskauden ohjelma on tarkoitus julkistaa 30. marraskuuta.

5.12.2006

Eduskunta hyväksyi perustuslakisopimuksen

Istunnossaan tiistaina 5.12. eduskunta hyväksyi äänin 125-39 Euroopan perustuslaista tehdyn sopimuksen ratifiointiin. Eduskunta hyväksyi myös ulkoasiainvaliokunnan mietintöön sisältyvät kaksi lausumaehdotusta. Muut lausumaehdotukset ja muutosehdotukset hylättiin. Asiasta suoritettiin yhteensä viisi äänestystä. Löydät äänestystulokset alla olevasta linkistä (HE 67/2006 vp). Varsinaista sopimuksen hyväksymistä koskeva äänestys on alinna (äänestys 1).

Äänestystulokset. Ulkoasiainvaliokunnan mietintö.

26.1.2007

Suuri valiokunta edellyttää valtioneuvostolta selvitystä EU:n perustuslakineuvotteluista

Suuri valiokunta hyväksyi kokouksessa 26. tammikuuta lausuman, jossa se hyväksyy valtioneuvoston toimintalinjan Saksan puheenjohtajuuskaudella käytävissä EU-perustuslakineuvotteluissa.

Lausumassa suuri valiokunta edellyttää, että valtioneuvosto toimittaa keskeiset neuvottelut ja ehdotukset eduskunnan käsiteltäväksi, sekä toimittaa 18.3.2007 valittavalle uudelle eduskunnalle kokonaisselvityksen asiasta. "Perustuslain ystävät" eli perustuslakiehdotuksen jo ratifioineet 18 maata kokoontuvat tänä viikonloppuna Madridiin keskustelemaan jumissa olevan perustuslakisopimuksen tulevaisuudesta Saksan liittokansleri Angela Merkelin johdolla. Suomea kokouksessa edustaa ulkomaankauppa- ja kehitysyhteistyöministeri Paula Lehtomäki. Yksi Saksan EU-puheenjohtajuuskauden päätavoitteista on esitellä kesäkuun Eurooppa-neuvostossa tiekartta siitä, kuinka perustuslakisopimuksen kanssa edetään.

Suuri valiokunta sai kokouksessa lisäksi maa- ja metsätalousministeri Korkea-ajan sekä valtiovarainministeri Heinäluoman selvitykset tulevista neuvostoista.

23.3.2007

Europarlamentaarikot haluavat EU:n laajuisen kansanäänestyksen

Euroopan parlamentin jäsenet Carlos CARNERO GONZALES (PES, ES) ja Bronislaw GEREMEK (ALDE, PL) ovat sitä mieltä, että jäsenmaiden kansalaisille tulisi järjestää neuvoa-antava kansanäänestys EU:n politiikan ytimessä olevista konkreettisista kysymyksistä.

Parlamentin perustuslakivaliokunnalle maanantaina 19. maaliskuuta ajatustaan esitelleet Carnero Gonzalez ja Geremek katsoivat, että jäsenmaissa samanaikaisesti järjestettävä kansanäänestys nostaisi kansallisen tason huolenaiheet Euroopan tasolle. He toivoivat, että kansalliset parlamentit osallistuisivat projektiin täysin rinnoin, ja että äänestys järjestettäisiin niiden siunauksella ja valvonnassa. He ehdottivat edelleen, että parlamentti lähestyisi COSACia aiheesta kansallisten parlamenttien näkemysten saamiseksi aloitteeseen. Valiokunnan jäsenten puheenvuorot heijastelivat myönteistä suhtautumista aloitteeseen yli ryhmärajojen, onhan viesti kansalaisten näkemysten kuulemisesta poliittisesti hyvä. Toisaalta vaikka aloite saisikin riittävästi tukea taakseen parlamentissa, se kaatunee käytännön tasolla nopeasti. Ehdotettu aikataulu on varsin

kunnianhimoinen, minkä lisäksi hankkeella ei ole oikeusperustaa, budjettia tai jäsenmaiden tukea. Carnero Gonzalez ja Geremek aikovat seuraavaksi esitellä hankkeen poliittisten ryhmien koordinaattoreille 10. huhtikuuta.

13.4.2007

Ranskalla ja Alankomailla näkemyseroja EU:n perustuslakisopimuksesta

Euroopan parlamentin perussopimusvaliokunta keskusteli tiistaina 10. huhtikuuta Alankomaiden uuden Eurooppa-asioiden ministerin Frans TIMMERMANSin sekä Ranskan kansalliskokouksen EU-valtuuskunnan puheenjohtajan Pierre LEQUILLERin kanssa siitä, miten ratkaista pattitilanne perustuslakisopimuksen suhteen.

Molemmat maat äänestivät perustuslakisopimusta vastaan vuonna 2005, joten on selvää, että niiden toimia seurataan suurennuslasilla nyt, kun Saksan odotetaan esittelevän ehdotuksensa perustuslakiprosessin jatkosta kesäkuun huippukokoukselle. Aihe oli herkullinen myös siksi, että Alankomaiden taannoisten parlamenttivaalien ja Ranskan 22. huhtikuuta järjestettävien presidentinvaalien on toivottu tuovan mukanaan jonkinlaisen muutoksen maiden suhtautumisessa sopimuskysymykseen.

Niin Timmermans kuin Lequiller olivat sitä mieltä, että perustuslakisopimuksesta ei tule järjestää uutta äänestystä. Alankomaat lähtee liikkeelle siitä, että neuvottelut uudesta sopimuksesta tulee aloittaa nykyisten perustamissopimusten pohjalta ja niissä olevia puutteita täydentäen. Lequiller puolestaan keskittyi esittelemään ajatustaan siitä, miten perustuslakisopimuksesta saataisiin rukattua kaikille hyväksyttävissä oleva versio. Hän esitti, että tämä onnistuisi "kahden raiteen" taktiikalla; ensin tehtäisiin "institutionaalinen sopimus", joka ratifioitaisiin ennen vuoden 2009 Euroopan parlamentin vaaleja. Samaan aikaan käynnistettäisiin myös keskustelu politiikoista, joka pyrittäisiin saattamaan päätökseen ennen vuoden 2009 loppua. Tämän keskustelun pohjalta tehtävä sopimus voitaisiin ratifioida vuonna 2010.

Eduskunnan erityisasiantuntijan katsaus on kokonaisuudessaan luettavissa alla olevasta linkistä.
EU-katsaus 13.4.2007

1.6.2007

EU:n perussopimusuudistus eduskunnan käsiteltäväksi

Eduskunnan suuri valiokunta ja ulkoasiainvaliokunta saivat 1. kesäkuuta valtioneuvoston jatkokirjelmän Suomen valmistautumisesta kesäkuun Eurooppa-neuvostoon, jossa on tarkoitus tehdä päätöksiä etenemisestä EU:n perussopimusuudistuksen suhteen. Jatkokirjelmään oli liitetty vaiteliaisuuspyyntö.

Ulkoasiainvaliokunta hyväksyi perjantain kokouksessa lausuman, jossa se edellyttää valtioneuvostoa toimittamaan eduskuntaan asiasta myös sellaisen selvityksen, joka ei edellytä vaitiota.

Suuri valiokunta käy Suomen tavoitteista yksityiskohtaisemman keskustelun kokouksessa perjantaina 8. kesäkuuta, jolloin pääministeri Vanhanen saapuu valiokunnan kuultavaksi. Puheenjohtajamaa Saksa esittää tulevassa Eurooppa-neuvostossa 21.-22.6. jäsenmaiden kannoista kootun selvityksen, jonka pohjalta Eurooppa-neuvosto tekee päätökset siitä, miten EU-sopimusuudistusta jatketaan. Tavoitteena on, että Eurooppa-neuvosto päättäisi hallitustenvälisen konferenssin koolle kutumisesta uuden sopimuksen neuvottelemiseksi. Eurooppa-neuvostossa

tulisi lisäksi sopia lista sellaisista kysymyksistä, joita konferenssissa tulee tarkastella uudelleen. Suomi pitää tärkeänä, että uusi sopimus tulisi voimaan ennen kesän 2009 Euroopan parlamentin vaaleja.

8.6.2007a

Euroopan parlamentti kannattaa EU:n perustuslakisopimuksen sisällön säilyttämistä

Euroopan parlamentti hyväksyi torstaina 7. kesäkuuta äänin 469 puolesta, 141 vastaan ja 32 tyhjää mietinnön perustuslakisopimuksen etenemisestä. Mietinnön eväät kesäkuun Eurooppa-neuvoston kokoukselle ovat, että parlamentti on sitoutunut perustuslakisopimuksen sisältöön.

Parlamentti tukee uuden hallitusten välisen konferenssin koolle kutsumista ja kehottaa viemään uuden sopimuksen ratifiointiprosessin päätökseen ennen vuoden 2008 loppua.

Keskiviikkona 6. kesäkuuta käydyssä täysistuntokeskustelussa Enrique BARON CRESPO (PES, ES) ja Elmar BROK (EPP-ED, DE) mietintöä kiiteltiin niin konservatiivien ja sosiaalidemokraattien kuin vihreiden ja liberaalien toimesta, vaikka kritiikkiäkin kuultiin mietinnön "joustamattomasta ennakoasenteesta". Vasemmisto jäi samaan joukkoon ääriryhmien kanssa.

Komissio ja neuvoston puheenjohtaja painottivat puheenvuoroissaan, että ne haluavat säilyttää perustuslakisopimuksesta olennaisen sekä antaa tulevalle hallitusten väliselle konferenssille selkeän ja rajoitetun asialistan. Ne ilmaisivat periaatteellisen valmiutensa avata konferenssin ovet Euroopan parlamentille sekä halunsa sisällyttää EU:n perusoikeuskirja perustuslakisopimukseen. Myös uusista EU:ta koettelevista haasteista pitää avata keskustelu.

8.6.2007b

Vanhanen kuultavana EU:n perussopimusuudistuksesta

Pääministeri Vanhanen selvitti Suomen neuvottelukantoja suurelle valiokunnalle perjantaina 8. kesäkuuta. Vanhasen mukaan Suomelle tärkeintä on uuden sopimuksen sisältö, ei sen muoto.

Jotta uusi sopimus saataisiin ratifioitua jäsenvaltioissa Euroopan parlamentin kesän 2009 vaaleihin mennessä, edellyttää se pääministerin mukaan sitä, että kaikista perussopimukseen tehtävistä muutoksista tulee voida sopia kerralla. Edellisessä hallitustenvälisessä konferenssissa sovittuun toimielinpakettiin puuttuminen johtaisi tilanteeseen, jossa jokainen jäsenvaltio ryhtyy esittämään omia muutosehdotuksiaan ja saavutettu kompromissi purkautuisi. Suomen kanta neuvotteluissa onkin, ettei tuota kokonaisuutta tule enää avata.

Keskustelussa pääministerin kanssa suuren valiokunnan jäsenet nostivat esille huolensa perusoikeuskirjan asemasta. Nykyisessä perustuslakiehdotuksessa esitetään, että perusoikeuskirja saatettaisiin oikeudellisesti sitovaksi perussopimusten tasolla. Tulevissa neuvotteluissa Suomi on kuitenkin valmis hyväksymään perusoikeuskirjan

oikeudellistamisen viittauksen avulla. Valiokunnan jäsenet evästivät pääministeriä, että neuvotteluissa Suomi pitäisi kiinni tavoitteesta saada perusoikeuskirja osaksi sopimusta. Puheenvuoroissa todettiin, että tämä voisi edistää EU:n hyväksyttävyyttä kansalaisten silmissä.

Suuri valiokunta valmistelee EU:n perussopimusuudistuksesta lausunnon, jonka on tarkoitus valmistua 20. kesäkuuta. Pääministeri Vanhanen saapuu tuolloin suuren valiokunnan kuultavaksi valmisteluista kesäkuun Eurooppa-neuvostoon.

15.6.2007

Suuri valiokunta sai selvityksen perussopimusuudistuksesta

Suuri valiokunta sai perjantaina 15. kesäkuuta ulkoministeri Ilkka Kanervan sekä ministeri Paavo Väyrysen ja ministeri Astrid Thorsin selvityksen tulevan EU-huippukokouksen sekä yleisten asioiden ja ulkosuhteiden neuvoston 17.-18.6.2007 pidettävän kokouksen valmisteluista.

Valiokunnassa käytiin perusteellinen keskustelu Eurooppa neuvoston hallitusten väliselle konferenssille annettavasta mandaatista valmistella EU-perussopimuksen uudistus. Keskustelua syntyi myös mm. Lähi-idän tilanteesta ja unionin muuttoliikkeitä koskevasta kokonaisvaltaisesta lähestymistavasta.

Samassa kokouksessa laajentumiskomissaari Olli Rehn antoi valiokunnalle ajankohtaiskatsauksen komission työskentelyyn ja unionin asioihin. Erityisesti valiokuntaa kiinnosti unionin laajentuminen ja vaihtoehtoiset mallit täysjäsenyydelle, unionin keinot vastata ilmastomuutoksen haasteisiin sekä unionin strateginen kumppanuus Venäjän kanssa.

20.6.2007

Suurelta valiokunnalta lausunto EU:n perussopimusuudistuksesta

Suuri valiokunta hyväksyi 20. kesäkuuta lausunnon EU:n perussopimusta koskevista neuvotteluista. Valiokunta puoltaa hallitustenvälisen konferenssin koolle kutsumista ja katsoo, että HVK:lle tulee antaa selkeä ja rajattu toimeksianto, jonka perusteella Portugalin tai viimeistään Slovenian EU-puheenjohtajakaudella voitaisiin allekirjoittaa uusi sopimus.

Valiokunta ei näe estettä sille, että olemassa olevia sopimuksia muutetaan ilman, että samalla luotaisiin uusi, perustuslaillisia elementtejä sisältävä sopimusrakenne.

Valiokunta toteaa, että siirtyminen jäsenvaltioiden yksimielisyyttä edellyttävästä päätöksentekojärjestelmästä määräenemmistöpäätöksentekoon on keskeinen parannus nykysopimuksiin. Valiokunta yhtyy valtioneuvoston näkemyksiin sopimuksen rakenteesta ja katsoo, että perustuslakisopimukseen sisältyvän määräenemmistöpäätöksenteon käytön laajentamisen on sisällyttävä myös uuteen perussopimukseen.

Sopimuksen sisällön osalta valiokunta toteaa, että Suomen tulee Eurooppa-neuvostossa pitää tavoitteenaan, että perustuslakisopimuksen sisältämät perusoikeusjärjestelmän uudistukset toteutetaan. Suuri valiokunta pitää välttämättömänä, että Euroopan unionin liittyminen Euroopan ihmisoikeussopimukseen mahdollistetaan ja että perusoikeuskirjasta tulee oikeudellisesti velvoittava.

Suuren valiokunnan lausunto annettiin keskiviikon kokouksessa evästykseksi pääministeri Vanhaselle, ulkoasiainministeri Kanervalle sekä Eurooppa-ministeri Thorsille, joilta valiokunta sai selvityksen valmisteluista huippukokousta varten. Suuri valiokunta saa pääministeri raportin Eurooppa-neuvostossa käydyistä neuvotteluista kokouksessa 28.6.

28.6.2007a

Uudella EU-sopimuksella muutoksia kansallisten parlamenttien rooleihin?

Komission varapuheenjohtaja Margot Wallström oli tiistaina 26. kesäkuuta Euroopan parlamentin perussopimusasioiden valiokunnan tentattavana edeltävän viikon huippukokouksen tuloksista ja hallitusten välisen konferenssin (HVK) mandaatista uudistaa perussopimuksia.

Vaikka suurin osa valiokunnasta olikin tyytyväinen siihen, että sopimusuudistuksen pättitilanne näyttää viimein menneen talven lumilta, tunnelma oli hapahko; monelle tuntui jääneen jotain hampaankoloon kompromissista maksetusta hinnasta.

Kansallisille parlamenteille kaavailtu rooli toissijaisuusperiaatteen vartijana nousi keskustelussa voimakkaasti esille. Taustalla oli eräiden parlamentin jäsenten vanha huoli siitä kaventaako kansallisten parlamenttien aseman vahvistaminen Euroopan parlamentin valtaa. Wallström vakuutti, että näin ei tule käymään, vaan molemmilla on oma erillinen roolinsa.

Brysselissä on ollut hieman epäselvää mitä kansallisten parlamenttien aseman vahvistaminen tarkoittaa tosiasiallisesti. Wallström täsmensi kokouksen jälkeen, että tarkoituksena on kirjata jo nyt sovellettava käytäntö asiakirjojen suorasta lähettämisestä kansallisille parlamenteille perussopimustasolle. On epätodennäköistä, että puolet parlamenteista koskaan vastustaisi jotain komission ehdotusta toissijaisuusperiaatteen nojalla. Wallströmin mukaan aloite on kuitenkin omiaan lisäämään tietoisuutta EU-asioista kansallisissa parlamenteissa, mikä jo sinällään vahvistaa parlamenttien asemaa EU-asioiden käsittelyssä.

Komission odotetaan antavan mielipiteensä mandaatista 10. heinäkuuta ja parlamentin täysistunnon puolestaan odotetaan äänestävän sitä koskevasta päätöslauselmasta 11.-12. heinäkuuta. HVK:n on tarkoitus alkaa ennen heinäkuun loppua.

Eduskunnan erityisasiantuntijan katsauksessa lisäksi entisen Jugoslavian kansainvälisen rikostuomioistuimen pääsyyttäjänä toimineen Carla del PONTEn esityksestä tuomioistuimen saavutuksista Euroopan parlamentin ulkoasiainvaliokunnassa 26. kesäkuuta.

28.6.2007b

EU-perussopimusuudistuksen käsittely eduskunnassa jatkuu syksyllä

Suuri valiokunta sai torstaina 28. kesäkuuta pääministeri Vanhaselta selvityksen pidetystä EU-huippukokouksesta, jossa päätettiin etenemisestä EU:n perussopimusuudistuksen suhteen.

Vanhanen kertoi suurelle valiokunnalle, että huippukokouksen päätöksellä koolle kutsuttavasta hallitustenvälisestä konferenssista (HVK) odotetaan lyhytkestoista ja teknisluontoista. Tulevan EU-puheenjohtajamaa Portugalin odotetaan kutsuvan HVK koolle heinäkuun loppuun mennessä. Tavoitteena on, että jäsenvaltioiden päämiehet voisivat allekirjoittaa perussopimusuudistuksen jo loppusyksyllä. Uuden sopimuksen on tarkoitus tulla voimaan kaikissa jäsenvaltioissa ennen kesäkuuta 2009, jolloin pidetään seuraavat Euroopan parlamentin vaalit.

Uuden sopimuksen käsittelyn on tarkoitus jatkua eduskunnassa syksyllä 2007. Valtioneuvoston kannat neuvotteluihin esiteltäneen eduskunnalle heti syysistuntokauden alettua.

Suuri valiokunta kokoontuu seuraavan kerran torstaina 12.7.2007 klo 10.